

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL
BİLGİLER ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖZ-YETERLİK
İNANÇLARI**

Aykut İRİDAĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021-Aykut İRİDAĞ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL
BİLGİLER ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖZ-YETERLİK
İNANÇLARI**

**SELF-EFFICACY BELIEFS OF PRE-SERVICE SPECIAL
EDUCATION TEACHERS ON SOCIAL STUDIES
TEACHING**

Hazırlayan
Aykut İRİDAĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Zafer KUŞ

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Aykut İRİDAĞ tarafından hazırlanan “*Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları*” adlı tez çalışması 27.01.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Doç. Dr. Zafer KUŞ

Üye.....

Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAKAR

Üye.....

Dr. Öğr. Üyesi Murat Bayram YILAR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

27/01/2021

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27/01/2021

Aykut İRİDAĞ

ÖZET

ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖZ-YETERLİK İNANÇLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Aykut İRİDAĞ

Danışman: Doç. Dr. Zafer KUŞ

2021 - (xviii+106)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Zafer KUŞ

Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAKAR

Dr. Öğr. Üyesi Murat Bayram YILAR

Özel gereksinimli bireyler, normal gelişim gösteren bireylerden fiziksel, duyuşsal ve bilişsel özellikleri bakımından anlamlı düzeyde farklılık gösteren, bu farklılıkları nedeniyle çeşitli gereksinimleri olan, bu gereksinimlerinin karşılanması için özel değişiklikler gerektiren ve bireyselleştirilmiş eğitim programına dâhil edilmesi gereken bireylerdir.

Özel eğitimin amacı, özel eğitim sınıfları ve kaynaştırma yoluyla sosyal ve fiziksel çevreden ayırmadan, öğrencinin akranlarıyla iletişimini ve sosyal kabulünü artırmak, öğrencilerin bütünleşmesini ve toplumsallaşmasını sağlamaktır. Eğitim programları bireylerin toplumsallaşması ve gereken fırsatlardan yararlanmaları için bir çerçeve sağlar. Sosyal bilgiler dersi toplumsallaşmaya vurgu yapan en önemli derslerden biri olup uygulama alanı yaşam becerileri ve etkili vatandaşlık eğitimiyle toplumsallaşmayı ön plana çıkarmaktır. Sosyal bilgiler dersi, özel gereksinimli bireylerin, yaşadığı çevreye duyarlı, sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen ve problem çözme becerisi kazanarak kendi kendilerine yetebilen bireyler olmalarını sağlamaya yardımcı olur. Öz yeterlik; bireyin bir görevi başarı ile yapabilmesi için sahip olması gereken yeterliklerinin kendisinde var olduğuna dair inancıdır. Öğretmenlerin öz yeterlik inancı, öğrenme ve öğretme sürecinde anahtar roledir.

Bu araştırmanın amacı farklı üniversitelere devam eden özel eğitim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inanç düzeylerini belirlemektir. Araştırmanın evrenini; Türkiye'deki çeşitli üniversitelerin eğitim fakültesi üçüncü ve dördüncü sınıf özel eğitim bölümü 309 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve sosyal bilgiler eğitimi öz yeterlik inanç ölçeği kullanılmıştır. Yapılan faktör analizine göre ölçeğin farklı faktörlere uygun olmadığı tek faktör altında toplandığı görülmüştür. Toplam 40 maddeden ve tek faktörden oluşan ölçeğin Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı ,925 olarak hesaplanmıştır. Son hali verilen ölçek, bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını nedeniyle örneklem grubuna online veri tabanları üzerinden ulaşılarak, uygulanmıştır. Bu çalışmanın nicel verilerinin

özölmlenmesinde SPSS 22,00 paket programından yararlanılmıştır. 309 özel eğitim öğretmenini adayından toplanan verilerin analizinde Tek yönlü varyans analizi (ANOVA), *t* testi, yüzde frekans analizi, Scheffe testi, faktör analizi, korelasyon analizi kullanılmıştır.

Sonuç olarak cinsiyet, okuduğı üniversite, mezun oldukları lise türü, özel eğitim öğretmenliğini seçme sebebi, ailesinde veya yakın çevresinde özel eğitime gereksinim duyan bireyler olup olmaması, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu değişkeninde anlamlı farklılık tespit edilmezken yaş ve sınıf düzeyi değişkeninde anlamlı farklılık görölmüştür. Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretime yönelik öz yeterlik inanç düzeyi yüksek düzeydedir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen Adayı, Özel Eğitim, Öz-Yeterlik, Sosyal Bilgiler

ABSTRACT

SELF-EFFICACY BELIEFS OF PRE-SERVICE SPECIAL EDUCATION TEACHERS ON SOCIAL STUDIES TEACHING

POSTGRADUATE THESIS

Preparer: Aykut İRİDAĞ

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Zafer KUŞ

2021- (xviii+106)

Kirsehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Department Of Turkish And Social Sciences Education

Division Of Social Studies Education

Jury

Assoc. Prof. Dr. Zafer KUŞ

Assist. Prof. Dr. Hamza YAKAR

Assist. Prof. Dr. Murat Bayram YILAR

Individuals with special needs are individuals who differ significantly from normally developing individuals in terms of their physical, affective and cognitive characteristics, have various needs due to these differences, require special changes to meet these needs and must be included in an individualized education program.

The purpose of special education, is to increase students' communication with their peers and social acceptance and ensure their integration and socialization without removing them from their social and physical environment with the help of special education classes and inclusion Education programmes draw a frame for socialization. Education programs provide a framework for individuals to socialize and take advantage of the opportunities required. Social studies lesson is one of the most important lessons emphasizing socialization and its field of application is to bring socialization to the fore with life skills and effective citizenship education. Social studies course helps individuals with special needs to become sensitive to their environment, good at social skills, socially active and included, productive individuals who know their rights and responsibilities and can live on their own by gaining problem solving skills. Self-sufficiency is an individuals' belief that he/her has the necessary tools to complete an objective with success. Teachers' belief of self-efficacy plays a key role in learning and teaching processes.

The purpose of this research is to determine self-efficacy belief levels of special education teacher candidates who study in different universities, in relation to social studies teaching. This research consists of 309 teacher candidates who are at third or fourth grades of special education department in education faculties of various universities in Turkey. Descriptive survey model is used in the research. In this research, a personal information form developed by the researcher and social studies self-sufficiency belief scale are used for data collection. According to the factor analysis, it was seen that the scale was not suitable for different factors and was gathered under one factor. The scale which consists of a total of 40 items and a factor is calculated to have a ,925 reliability rate of Cronbach's Alpha. The scale whose last version is given is applied to the sample

group with the help of online databases due to Covid-19 pandemic which affected the entire world. SPSS 22,00 package program is used for the analysis of quantitative data in this research. For the analysis of data taken from 309 special education teacher candidates, one-way analysis of variance (ANOVA), t test, percentage frequency analysis, Scheffe test, factor analysis, and correlation analysis are used.

In conclusion, while a significant difference isn't seen in variable of gender, in which school they study, kind of high school they graduated from, reason for choosing special education teaching, whether there are individuals with special needs in their family or environment, and education status of their parents, there is seen a significant difference in age and course level. Pre-service special education teachers' self-efficacy belief level of social studies is high.

Keywords: Pre-Service Teacher, Special Education, Self-Efficacy, Social Studies

ÖN SÖZ

Sosyal bilgiler dersi, bütün çocuklar için önemli hedefler içermektedir. Sosyal bilgiler dersinde çocuklar, yaşamış oldukları çevreyi anlama, anlamlandırma, kendilerini geliştirerek içinde yaşadıkları çevreye uyum sağlama, üretken olma, çok yönlü ve yaratıcı düşünme, yaşadıkları kültüre uygun davranışlar geliştirme, toplumsal normları ve değerleri öğrenme gibi pek çok önemli kazanımlar elde eder. Sosyal bilgiler dersi ile öğrenciler, vatandaşlık görevlerini yerine getirirken kullanmaya gereksinim duyacakları problem çözme becerilerini de geliştirir. Böylece sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin ülkelerinde yaşayan diğer insanları anlamalarına ve empati geliştirmelerinde de yardımcı olur. Ayrıca özel gereksinimli öğrenciler, temel yaşam becerileri ve toplumsal uyumu destekleyici kazanımlar elde eder.

Özel eğitim, bireylere uyarlanabilir beceriler kazandırarak, onların bağımsız yaşam becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Özel eğitim, özel eğitim sınıfları ve kaynaştırma eğitimi yoluyla, bilişsel, duyuşsal ve sosyal yönden yetersiz olan öğrencilerin akranları ile bütünleşmesini, onlarla iletişimlerini artırarak sosyal uyumsal davranışlar kazanarak toplum içinde sosyal kabulüne yardımcı olur. Böylece özel eğitim, bireyin herhangi bir kişiye bağımlı olmadan, kendine yetebilen birey olma olasılığını en üst düzeye çıkarır.

Eğitim programlarının önemli işlevlerinden biri de toplumsallaşmayı sağlamaktır. Eğitim hizmetlerinin amacı, bireylerin toplum yaşayışına sağlıklı bir şekilde uyum sağlamalarına yardımcı olur. Eğitim kurumları toplumsal bütünleşmenin önemli bir aracıdır. Sosyal bilgiler dersi de toplumsallaşmaya vurgu yapan en önemli derslerden biridir. Sosyal bilgiler dersi; özel eğitim öğrencilerinin toplumda bağımsızlık kazanmaları ve bazı temel becerileri öğrenmeleriyle topluma dâhil edilmesini, kendi kendine yetebilen bireyler olmalarını sağlayarak dersin temel hedeflerini kazanmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Özel gereksinimli çocuklar yetersizliklerinden dolayı pek çok beceri ve kavramı normal gelişim gösteren akranları gibi kolay öğrenememektedir. Bu yüzden öğretmenlerin etkili öğretim sunumları, sosyal bilgiler dersindeki temaların incelenmesi (üniteler, belirli gün ve haftalar, vb.), konuların mantıklı sıraya konulması (ünite analizi), konuların kazandırılması için gerekli kavramların belirlenmesine (kavram analizi) dayalı olarak kavramlarla ilgili ölçüt bağımlı ölçme araçlarının geliştirilmesi, öğrencilerin düzeyine göre ders planlarını hazırlama, örnek öğretim uyarlamaların yapılması, sosyal bilgiler öğretimini

özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere uyarlaması gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı da, özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimi yeterliklerini ve bu alandaki eğitim kalitesini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın;

- ✓ Birinci bölümünde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmada verilen çeşitli kavramların tanımları üzerinde durulmuştur.
- ✓ İkinci bölümünde kavramsal açıklamalar ve ilgili literatüre yer verilmiştir.
- ✓ Üçüncü bölümde yöntem başlığı altında araştırma modeli, çalışma grubu ve veri toplama araçları yer almıştır.
- ✓ Dördüncü bölümünde bulgulara yer verilmiştir.
- ✓ Beşinci bölümünde ise araştırmaya ait sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

Öncelikle araştırmamın her aşamasında görüşleri, önerileri, bilgi ve deneyimiyle beni yönlendiren, katkı ve yardımlarını zaman ve mekân gözetmeksizin hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım saygıdeğer hocam Doç. Dr. Zafer KUŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunmamda yer alarak bilgi ve deneyimleriyle katkı sağlayan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAKAR ve Dr. Öğr. Üyesi Murat Bayram YILAR'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim ile birlikte öğrenim gördüğüm özel eğitim öğretmenliği bölümünde, tez çalışmalarım sırasında görüş ve önerileri ile destek olan Bursa Uludağ Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü hocalarım: Doç. Dr. Bilgehan EREN, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KURT, Dr. Öğr. Üyesi Ceyda TURHAN, Dr. Öğr. Üyesi Özlem TOPER KORKMAZ, Öğr. Gör. Dr. Oya ARSLAN ARMUTÇU, Öğr. Gör. Sakine ADIGÜZEL ve Arş. Gör. Üzeyir Emre KIYAK'a minnet ve şükrlarımı sunarım.

Kırşehir-2021

Aykut İRİDAĞ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xiii
ÇİZELGELER LİSTESİ	xv
GRAFİKLER LİSTESİ	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xviii
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	6
1.4. VARSAYIMLAR.....	6
1.5. TANIMLAR	7
BÖLÜM II.....	9
2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR	9
2.1 ÖZEL EĞİTİM.....	9
2.1.1. Özel Eğitimin Amaçları.....	10
2.1.2. Özel Eğitimin Temel İlkeleri	10
2.2. ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREY	11
2.3. ZİHİN YETERSİZLİĞİ	12

2.4. ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	15
2.5. ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN YAYGINLIĞI VE ENGELLİLİK NEDENLERİ	17
2.6. ÖZEL EĞİTİMİN TARİHİ GELİŞİMİ	19
2.7. ÖZEL EĞİTİMDE SOSYAL BİLGİLER	20
2.7.1. Hayat Bilgisi Dersi	22
2.7.2. Sosyal Hayat Dersi (Hafif Derecede Zihin Yetersizliği İçin).....	23
2.7.3. Sosyal Hayat Dersi (Görme Engelliler İçin).....	25
2.7.4. Sosyal Hayat Modülü	27
2.7.5. Toplumsal Yaşam Becerileri	27
2.7.6. Toplumsal Yaşam Modülü	28
2.7.7. Hayat Bilgisi (Genel Eğitim Sınıfları İçin).....	28
2.7.8. Sosyal Bilgiler (Genel Eğitim Sınıfları İçin).....	28
2.8. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETİMSEL UYARLAMALAR.....	31
2.8.1. Öğretimin İçeriğinde Yapılan Uyarlamalar	31
2.8.1.1.Ek Öğretim Amaçları Belirlemek.....	32
2.8.1.2. Öğretim İçeriğini Basitleştirmek	32
2.8.1.3. Öğretim İçeriğini Farklılaştırmak	32
2.8.2. Öğretimin Sunumunda Yapılan Uyarlamalar	33
2.8.3. Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP).....	33
2.8.4. Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı (BÖP).....	34
2.8.5. Öğrencinin Var Olan Performans Düzeyi	35
2.8.6. Uzun Dönemli ve Kısa Dönemli Amaçlar (Hedefler)	35
2.8.7. Özel Gereksinimli Bireyler İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Önemi	39
2.8.8. Özel Eğitime Gereksinimli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Öğretimi Dersini Daha İyi Öğrenebilmesi İçin Yapılması Gerekenler	44
2.9. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ÖĞRENCİLERE FAYDALARI.....	47
2.9.1 Sosyal Bilgiler Dersinin Bilişsel Yönden Faydaları.....	47

2.9.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Duygusal Yönden Faydaları	47
2.9.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Dil ve İletişim Yönünden Faydaları.....	47
2.10. ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR.....	49
2.11. ÖZ YETERLİK	51
2.11.1. Öz Yeterlik İnancını Oluşturan Kaynaklar	53
2.11.2. Öğretmen Öz Yeterlik İnancı	54
2.11.3. Öğretmen Öz Yeterlik İnancının Önemi	56
2.11.4. Öğretmen Öz Yeterliğin Öğrenci Davranışları Üzerindeki Etkisi.....	57
2.12. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	58
2.12.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	58
BÖLÜM III	62
3. YÖNTEM	62
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	62
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	62
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	65
3.4. VERİLERİN TOPLAMASI	69
3.5. VERİLERİN ANALİZİ	70
BÖLÜM IV.....	71
4. BULGULAR	71
BÖLÜM V	82
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	82
5.1. ÖNERİLER.....	91
KAYNAKÇA.....	92
EKLER	101
Ek-1: Kişisel Bilgi Formu	101
Ek 2: Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterlik Ölçeği	102

Ek:3: İzinler	104
ÖZGEÇMİŞ	106

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Zihinsel Engelli Bireylerin Kendi İçinde Sınıflandırılması	16
Tablo 2.2: Özel Eğitim Meslek Okulu Ünite ve Konuları (Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği/Otizmi Olan Öğrenciler İçin)	25
Tablo 2.3: Özel Eğitim Meslek Okulu Ünite ve Konuları (Görme Engelli Öğrenciler İçin)	26
Tablo 2.4: Türkiye’de Geliştirilen ve Güncellenen Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Derslerine İlişkin Programlar	30
Tablo 2.5: Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı Örneği	34
Tablo 2.6: Uzun ve Kısa Dönemli Amaç Örneği	36
Tablo 2.7: Öğretimsel Amaç Örneği	36
Tablo 2.8: Sosyal Bilgiler Dersi “Uzaktaki Arkadaşlarım” Ünitesi Doğrudan Öğretim Planı	37
Tablo 3.1: Çalışmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Kişisel Bilgileri.....	62
Tablo 3.2: Çalışmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördüğü Üniversiteye Göre Dağılımı	63
Tablo 3.3: Çalışmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Mezun Olduğu Lise Türüne Göre Dağılımı	64
Tablo 3.4: Çalışmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Bölümünü Seçme Nedenleri.....	64
Tablo 3.5: Maddelerin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Madde-Toplam Korelasyonları	67
Tablo 4.1: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Cinsiyetle İlişkini Gösteren t- Testi Sonuçları.....	71
Tablo 4.2: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Yaş Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi	72
Tablo 4.3: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Üniversite Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi	72
Tablo 4.4: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Mezun	

Olduğu Lise Türü Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi.....	73
Tablo 4.5: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Özel Eğitim Öğretmenliğini Seçme Sebebi Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi	74
Tablo 4.6: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Sınıf Düzeyi ile İlişkisini Gösteren t- Testi Sonuçları	74
Tablo 4. 7: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Aile de ya da Yakın Çevrede Özel Eğitime Gereksinim Duyan Bireyin Var Olma Durumu ile İlişkisini Gösteren İlişkin t- Testi Sonuçları	75
Tablo 4.8: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Baba Eğitim Durumu Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi	75
Tablo 4.9: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Anne Eğitim Durumu Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi	76
Tablo 4.10: Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterlik İnançları Ölçeği Maddelerinin Yüzde Frekans Dağılımı.....	77

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1: Özel Eğitim Uygulama Okulu I. ve II. Kademe Haftalık Ders Çizelgesi (Orta veya Ağır Düzeyde Zihinsel Engelliler/Otizmi Olan Çocuklar.....	22
Çizelge 2.2: Kademe Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları	23
Çizelge 2.3: Özel Eğitim Meslek Okulu Haftalık Ders Çizelgesi (Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği/Otizmi Olan Öğrenciler İçin)	24
Çizelge 2.4: Özel Eğitim Meslek Okulu Haftalık Ders Çizelgesi (Görme Engelli Öğrenciler İçin).....	26
Çizelge 2.5: Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar İlkokulları ve Ortaokulları Haftalık Ders Çizelgesi.....	29

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 3. 1: Ölçeğin Yığılma Grafiği	68
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1:Sosyal bilgilerde içerik ve kazandırılacak temel niteliklerin etkileşimi	3
Şekil 2.1:Özel eğitim hizmetlerinde basamaklandırılmış model.....	14
Şekil 2.2: Dale'nin yaşantı konisi	46

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
Akt.	Aktaran
ANOVA	Varyans Analizi (F-Testi)
BEP	Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı
BM	Birleşmiş Milletler
BEP	Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı
Bt.	Belirsiz Tarih
BÖP	Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı
DHB	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
Diğ.	Diğerleri
Ed.	Editör
f	Frekans
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
N	Kişi Sayısı (Evren)
n	Kişi Sayısı (Örneklem)
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
ÖEHY	Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği
p	Anlamlılık Derecesi
ss	Standart Sapma
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
t-Testi	Ana Kütle Ortalama Hipotez Testi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
$\bar{x}$	Aritmetik Ortalama
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmada verilen çeşitli kavramların tanımları üzerinde durulmuştur.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu çalışmanın problemi “Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inanç durumu nedir?” Sorusunun cevabını bulmaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bütün bireylerin sahip olduğu haklardan biri de eğitim hakkıdır. Bu hak ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerle güvence altına alınmış, temel bir haktır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına dair Sözleşme (1989), BM Avrupa Sosyal Şartı (1961; 1996), BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (2006) ile tüm bireylerin eğitim haklarının cinsiyet, dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin garanti altına alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Ancak bu yasal düzenlemelere karşın 18 yaş altı engelli bireylerin eğitim haklarından yeteri kadar yararlanamadıkları ve kaliteli eğitime tam erişme konusunda problem yaşadıkları bilinmektedir (Sart, 2016:7). Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin (1989) 28. maddesinde “Taraflar devletler, çocuğun eğitime erişme hakkını ve bu hakkı fırsat eşitliği temelinde gerçekleşmesi gerektiğini kabul ederler.” Bu bağlamda özel gereksinimli olsun veya olmasın tüm çocukların, kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi ve eğitim hakkından yararlanmasının eşit derecede olması gerekmektedir.

Sosyal devlet, eğitim haklarını bütün vatandaşlarına ayırım gözetmeksizin anayasal bir hak olarak veren devlettir (Orhan ve Genç, 2015:115-117). 1961 Anayasası’nın 50. maddesinde “Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” hükmü bulunmaktadır Bu hüküm, özel gereksinimli bireylerin toplumla bütünleşmesi için önemlidir.

Bu maddelerle özel gereksinimli bireylerin, normal gelişim gösteren bireylerle eğitimde eşit fırsatlardan yararlanmaları için ilgili mevzuatlar ve eğitsel düzenlemeler yapılmasının zorunluluğunu da ortaya koymaktadır. Özel gereksinimli bireyler, bilişsel, duyuşsal ve sosyal özellikleri bakımından akranlarından farklı gereksinimleri vardır (Orhan ve Genç, 2015:117).

Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin günlük yaşamla bağ kurabilecekleri bir içeriğe sahiptir (Demirkaya, 2013:68). Bilgili'ye (2006:6) göre sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeylerine göre basitleştiren, bunları kullanarak öğrencilerin sosyal yaşama adapte olmalarını sağlamada ve sosyal problemlere çözüm üretmede gerek duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan vatandaşlık eğitim programıdır.

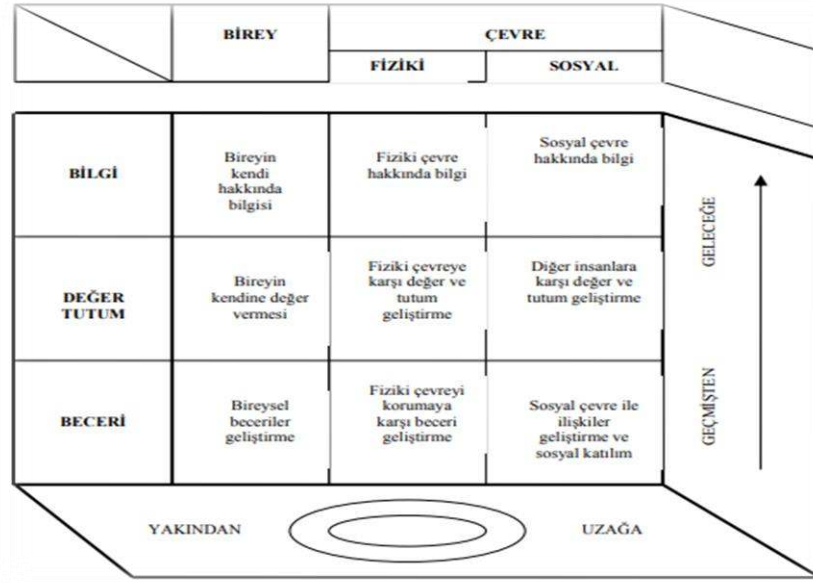
Sosyal bilgiler dersi, evrensel olarak bireysel ve kültürel kimliği tanıma, toplum içerisinde gözlem becerisi kazanma ve geliştirme, günlük yaşamdaki olayların farkında olma, karar verme becerisi kazanarak toplum aktivitelerine katılma becerileri kazandırmayı amaçlar. Bu amaçları gerçekleştirmek için, özel gereksinimli öğrencilerin yapabildikleri göz önünde bulundurulmalıdır (Kıyak ve Hazır, 2017:223).

Erden'e (1996:8) göre sosyal bilgiler: "İlköğretim okullarının iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili bilgi, beceri ve tutumların kazandırıldığı bir çalışma alanıdır."

Sosyal bilgiler, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal sorunları fark etme, yorumlama ve karar verme süreçlerini geliştirmekte sorumluluklarının farkında olan etkin ve etkili bir vatandaş olmalarını sağlamaktadır (Günel, 2019:126).

Sosyal bilgiler, birbiri ile bağlantılı bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görülebileceği, öğrenmeyi organize eden disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Öğrencilerin; problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme, kanıt kullanma ve araştırma becerileriyle ilişkilendirilerek öğrenmenin sağlanması, kurgu ile gerçek arasında var olmakta olan bağın somutlaşmasını sağlayacaktır. Sorgulayan, sentezleyen, bilimsel düşünen, yeni öğrenmeler gerçekleştirebilen bireylerin yetiştirilmesi aşamasında sosyal bilgiler dersine önemli görevler düşmektedir (Boçkay, 2019: 109).

Sosyal bilgiler, insanları ve onların yaşamlarını konu alır. Kendi kendimizi ve diğerlerini anlamamıza yardımcı olur (Kılıçoğlu, 2015:4). İnsanın toplumsal ve fiziksel çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde ele alan sosyal bilgiler, önemli bir ilköğretim dersidir (Doğanay, 2008:77).

Şekil 1. 1:Sosyal bilgilerde içerik ve kazandırılacak temel niteliklerin etkileşimi (Doğanay, 2008:81)

Şekil 1.1’de görüldüğü gibi bilgi, değer-tutum ve beceriler eğitim yoluyla, verilecek özellikleri kapsarken, içerik boyutu bireye kazandırılacak özelliklerin bağlamını ifade etmektedir. Eğitim aracılığıyla kazandırılacak genel özellikler ve içerik alanlarının kesiştiği gözenekler sosyal bilgilerin amaç ve içeriğini oluşturmaktadır (Doğanay, 2008:81).

Geçmişten günümüze kadar zihin yetersizliği olan bireyler için okul veya eğitim düşünüldüğünde fen bilimleri, sosyal bilgiler dersi gerekli mi? şeklinde sorunun sorulduğu görülmüştür. Bu soru düşünüldüğünde akla ilk gelen bu bireyler merkezi bir sınava girmeyecek, onlar için öz bakım, günlük yaşam becerileri daha gereklidir bakış açısının olduğu bilinmektedir. Zihin yetersizliği olan bireylerin, bir amaca yönelik kullandığı, içinde bulunduğu ortamda olumsuz tepkilerle karşılaşma ihtimalini azaltan, okula uyumlarını sağlayan, akranları tarafından kabulü kolaylaştıran, sosyalleşmelerini kolaylaştıran sosyal beceriler önemli bir yere sahiptir. İletişimi başlatma ve sürdürme, izin isteme, yardım etme, toplu taşıma araçlarını kullanma, seçim yapma, bankamatik kullanma gibi beceriler günlük yaşam becerileridir. Bu beceriler zihin yetersizliği olan bireylerden beklenen bağımsız yaşam becerileri arasında yer almakta ve akademik becerileri edinmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu anlamda sosyal bilgiler dersi programı içinde yer alan beceriler bu bireylerden beklenen sosyal becerileri edinmeleri açısından gereklidir (Çıkılı, 2019:175).

Sosyal bilgiler, tüm çocuklar için önemli bir derstir. Bu derste çocuklar, kendilerini ve çevrelerini tanımayı, kendilerini geliştirerek içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamayı, üretken olmayı, çok yönlü ve yaratıcı düşünmeyi, yaşadıkları kültüre uygun davranışlar kazanmayı öğrenirler. Ayrıca, öğrenciler vatandaşlık görevlerini yerine getirirken kullanmaya gereksinim duyacakları problem çözme becerilerini de geliştirirler. Bu çerçeveden bakıldığında sosyal bilgiler dersi, özel gereksinimli öğrenciler için de önemli bir derstir. Ancak bu ders öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda uyarlanmadığı zaman öğrenciler, toplumsal normların gerektirdiği bilgileri kazanmadan mezun olmaktadır. Bu durum da özel gereksinimli bireylerin topluma uyum sağlamada zorluk çekmelerine neden olmaktadır. Oysa çevrelerinde olup bitenlerle ilgili bilgi sahibi olarak mezun olan öğrenciler, kendi ülkelerinde ve dünyada yaşayan diğer bireyleri anlar, empati kurar ve mevcut duruma uyum sağlarlar (Turan, 2017:180).

Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimi sırasında karşılaştıkları sorunlarla mücadele etmeleri ve eğitim-öğretim süreci içerisinde öğrencilerin motivasyonlarını, akademik başarı düzeylerini yüksek tutabilmek için öz yeterlik inanç düzeylerinin de yüksek olması çok önemlidir. Özel eğitim öğretmenleri eğitim öğretim sürecinin her aşamasında bütün derslerde olduğu gibi sosyal bilgiler dersi kapsamında da gereksinimli öğrencilerin bilgi, beceri, tutum, motivasyon ve akademik başarı gibi özelliklerini geliştirmelerine katkı sağlamalıdır. Bu bağlamda özel eğitim öğretmen adaylarının, özel gereksinimli öğrencilerin eksikliklerini giderme konusunda kendilerine ne derecede güvendiği ile ilgili öz yeterlikleri bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır.

Bu araştırmadaki temel amaç ise özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inanç düzeylerini belirlemektir. Literatür incelendiğinde Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik öz yeterlik inançlarının incelenmesi (Ateş, 2018), sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitime ilişkin yeterlilikleri; Samsun ili örneği (Yıldırım, 2019), özel eğitim (zihin engelliler) öğretmen adaylarının fen öğretime ilişkin özyeterlik inançları (Aydoğan, 2015), özel eğitim öğretmenlerinin fen bilimlerine yönelik öz yeterlik inançları (Taktat Ateş, 2019), özel eğitim öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Yılmaz Yenioğlu ve Yenioğlu, 2020), sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerini ve deneyimlerinin incelenmesi (İlk ve Açıkalin, 2018), kaynaştırma öğrencisi olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaptıkları eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin görüş ve öneriler (Kanat,

2015), sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi (İlk, 2014), özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde sosyal bilgiler dersinin yeri ve önemi (Sarılarhamamı, 2020) gibi çalışmaların olmasına karşın bu çalışmayı önemli kılan husus özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine dair yeterli çalışmanın olmamasıdır. Dolayısıyla çalışmaya katılan çeşitli üniversitelere devam eden üçüncü ve dördüncü sınıf özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik inanç düzeylerini belirlemek araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde, araştırmanın diğer alt amaçları ise başlıca şu şekildedir:

- a) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inanç durumu hangi düzeydedir?
- b) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları cinsiyete değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- c) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- d) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları okuduğu üniversite değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- e) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları sınıf düzeyine değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- f) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları mezun olunan lise değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- g) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları özel eğitim öğretmenliğini seçme sebebi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- h) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları aile veya yakın çevresinde özel eğitime gereksinim duyan bireyin varlığı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- i) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- j) Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- ✓ 2019-2020 eğitim-öğretim ile,
- ✓ Bursa Uludağ Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Ankara Üniversitesi eğitim fakülteleri özel eğitim bölümleri ile,
- ✓ Araştırmacı tarafından geliştirilen ve nicel veriler için kullanılan ölçeğin uygulanması 3.ve 4. Sınıflar ile,
- ✓ Toplam 309 özel eğitim öğretmen adayı ile sınırlıdır.

1.4. VARSAYIMLAR

- ✓ Veri toplama aracı olan “*Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterlik Ölçeği*” araştırmanın problemini tespit edecek düzeyde olduğu,
- ✓ Öğretmen adaylarının ölçek maddelerini içtenlikle cevapladığı düşünüldüğünde elde edilecek verilerin güvenilir olduğu,
- ✓ Seçilen örneklemin evreni temsil edecek nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.5. TANIMLAR

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP): “Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin takip ettikleri program esas alınarak gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve performansları doğrultusunda hedeflenen amaçlara ulaşmaya yönelik hazırlanan ve bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programı” (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği [ÖEHY], 2018:2).

Kaynaştırma Eğitimi: “Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her türlü ve kademedeki diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde olmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleride sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı verilen eğitimidir” (ÖEHY, 2018:2).

Modül: “Genel olarak bütünün tanımlanabilir bir parçasını kapsayan alt bölüm olarak kullanılmaktadır. Öğretimde modül ise belirli amaçlar etrafında içeriğin belirtilen süre içerisinde tamamlanmasını esas alan bütün anlamındadır” (Karaağaçlı, 2012: Akt. Kosif, 2019:15).

Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı: Özel gereksinimli bireylerin, kavram, beceri, ya da akademik alanlarda yapabildiklerini ve gereksinimlerini belirlemek için öğretmen tarafından geliştirilen informal testlerdir (Ünal, 2017:156).

Öz Yeterlik: Kişinin belirli bir alan ve koşullarda istenilen hedeflere ulaşması için beceri ve yeteneklerini koordine ederek başarıma kapasitesi hakkında kendine yönelik yargısı (Maddux, 2012).

Özel Eğitim: “Ortalama öğrenci özelliklerinden önemli düzeyde farklılık gösteren öğrencilere sağlanan bireysel olarak planlanmış ve bireyin bağımsız yaşama olasılığını en düzeye çıkarmayı hedef alan eğitim hizmetlerinin bütünüdür” (Kırcaali-İftar, 1998:3).

Özel Gereksinimli Birey: “Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” (ÖEHY, 2018:2).

Sosyal Bilgiler: “Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir

derstir” (Milli Eğitim Bakanlığı[MEB], 2005).

Üstün Yetenekli Birey: “Yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip olan, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey” (ÖEHY, 2018:2).

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde; üzerinde çalışılan konunun literatürdeki yeri, konu ile ilgili açıklamalar, araştırmalar kapsamında incelenen konularla, yurt içinde ve yurt dışında yapılmış olan bazı çalışmalara kaynak gösterilerek yer verilmiştir.

2.1 ÖZEL EĞİTİM

Özel eğitim ile ilgili literatürde pek çok farklı tanım yer almaktadır. 573 sayılı Özel Eğitim ile ilgili Kanun Hükmünde Kararname’de (KHK): “Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim olarak” tanımlanmıştır. 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu’nda: “Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimleri için özel olarak yetiştirilmiş personel ve geliştirilmiş eğitim programları ile bu çocukların özür ve özelliklerine uygun ortamda sürdürülen eğitim” şeklinde tanımlanmıştır. ÖEHY’de (2018:2) özel eğitim: “Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” şeklinde ifade edilmiştir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere özel gereksinimli bireylerin eğitimleri bu bireylerin gereksinimleri doğrultusunda üniversitelerin özel eğitim bölümlerinde yetiştirilen özel eğitim öğretmenleri başta olmak üzere ile farklı alanlarda yetişmiş uzman personel tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca özel gereksinimli bireylere verilen eğitim, bu bireyler için özel olarak hazırlanan öğretim programları ile farklı yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin eğitimleri, eğitim öğretim faaliyetlerinden en üst düzeyde yararlanmasını sağlamak amacıyla önceden belirlenen eğitim ortamlarında yürütülmektedir (Çakıroğlu, 2016:8-9). Bu eğitim ortamları akranlarıyla birlikte olacağı en az kısıtlayıcı eğitim ortamı olabileceği gibi ayrı eğitim ortamları da olabilmektedir.

Kırcaali-İftar’a (1998:3) göre özel eğitim: “Ortalama öğrenci özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşan öğrencilere sağlanan, bireysel olarak planlanmış ve bireyin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen eğitim hizmetlerinin bütünüdür.”

Özel eğitim, normal öğrenci özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşan bireylere sağlanan, bireyin, bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkaran ve bireysel olarak yürütülen eğitimidir (Uçuş 2016:364).

2.1.1. Özel Eğitimin Amaçları

Özel eğitim, Türk milli eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda özel eğitim gerektiren bireylerin;

- “Toplum içindeki rollerini gerçekleştirebilen, başkaları ile iyi ilişkiler kurabilen, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir yurttaş olarak yetişmelerini sağlamayı,
- Kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerini,
- Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç gereç kullanarak ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar” (MEB, 2011:8).

Bu amaçlar doğrultusunda özel eğitim, özel gereksinimli bireylere toplumda bağımsız yaşayabilme becerileri kazandırır. Bireylere verilen eğitimin niteliği ve niceliği ne kadar yüksek olursa bağımsız beceriler kazanarak topluma katılımları da o denli nitelikli olur (Ergün, Baydık, Demir, 2013:499).

2.1.2. Özel Eğitimin Temel İlkeleri

Eğitim, bireylerde davranış değişikliğinin hedeflendiği bir süreçtir. Bu süreçte dikkate alınması gereken birçok husus bulunmaktadır. Söz konusu sürecin, belirli bir engelin ortadan kaldırılması amacına hizmet ettiği düşünüldüğünde, bu hususlara uyulması daha da önemlidir (Doğan, 2019: 442).

Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde uyulması gereken ilkeler ÖEHY’de şu şekilde sıralanmaktadır:

- “Bireysel farklılıkları, gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak eğitim hizmeti sunulması,
- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılması,
- Özel eğitim hizmetlerine erken başlanması, özel eğitim hizmetlerinin özel eğitim ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanıp yürütülmesi,
- Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel performansları doğrultusunda amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle

birlikte eğitim görmelerine öncelik verilmelidir,

- Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her türlü ve kademedeki eğitimlerini sürdürebilmeleri için kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılması,
- Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için BEP geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması,
- Ailelerin özel eğitim sürecinin her aşamasında aktif katılmalarının sağlanması,
- Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde üniversitelerin ilgili bölümleri ve özel eğitim ihtiyacı olan bireylere yönelik faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde çalışılması esastır” (MEB, 2018).

Özel eğitim bu ilkeler ile özel gereksinimli bireylerin yaşam becerilerinin geliştirilmesi, öğrenme gereksinimlerinin karşılanması ve iş ve meslek hayatına hazır olabilmeleri amaçlamaktadır. Bireylerin ailelerine, yakın çevresine ve uzmanlara bu süreçte çok büyük bir görev düşmektedir (Doğan, 2019:443).

2.2. ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREY

Farklı özelliklerle dünyaya gelen bireyler, bu alanlardaki gelişimlerini sürdürerek yaşamlarını devam ettirmektedir. Bu süreçte bazıları daha yüksek performans sergilerken bazıları daha düşük performans sergilemektedir. Bireyler yaşamının belli bir noktasında geçici veya kalıcı olarak bazı engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller doğum öncesinde anne karnında olabileceği gibi doğum anı ve doğum sonrasında da olabilmektedir (Dünya Engellilik Raporu, 2011:1).

Özel gereksinimli bireylerin kimler olduğunu bu doğrultuda anlayabilmek için öncelikle zedelenme, yetersizlik, engel ve risk taşıma terimlerini tanımlamak gerekir (Eripek, 2005:3).

Zedelenme, bireyin herhangi bir organın işlevini kısmen veya tamamen yerine getirememesidir. Bireyin doğum öncesi, doğum anı veya doğum sonrasında meydana gelen çeşitli bozukluklara bağlı olarak işlevlerini yerine getirmede zorlanma durumudur. Örneğin doğum öncesinde bireyin gözünde bir zedelenme meydana gelebilir, bu zedelenmeye bağlı olarak geçici ya da kalıcı bir görme problemi yaşayabilir. Bu problem günlük hayatta bireyin karşısına bir takım engeller çıkartabilir. Ancak bu durum her zaman söz konusu olmayabilir. Yetersizlik, zihinsel, fiziksel, davranışsal alanlarda ya da duyu organlarında meydana gelen çeşitli zedelenmeler sonucunda organların işlevlilerini yerine getirememesidir. Engel, engel terimi özel eğitim alanında sıkça duyulan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin yetersizlik nedeniyle yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel çeşitli

etmenlere bağı olarak toplumda kendisine verilen rolleri yerine getirememesidir (Çakıroğlu, 2016:2-3). Yetersizliği olan bireyin çevre ile etkileşimde bulunduğunda yaşanan problemler olarak tanımlanır (Eripek,2005: 3).

Risk taşıma, herhangi bir engeli bulunmayan ancak ileride yetersizlik gösterme olasılığının diğer bireylere oranla daha yüksek olması şeklinde tanımlanır. Risk altında terimi çoğunlukla okul öncesi döneminde sıklıkla kullanılmaktadır. Uluslararası literatürde özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, risk altında terimi akademik başarısızlık ve okuldan ayrılma olasılığının diğer bireylerden daha yüksek olduğunu ifade eder (Çakıroğlu, 2016:4). Bu terimlerden yola çıkarak özel gereksinimli birey, bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireydir (ÖEHY, 2018:2). Özel gereksinimli birey terimi, öğrenme ve davranış problemleri gösteren çocukları, bedensel ve duygusal yetersizlik gösteren çocukları olduğu kadar üstün zekâlı/ üstün yetenekli çocukları da kapsar (Eripek, 2005:3).

2.3. ZİHİN YETERSİZLİĞİ

Çocuklar öğrenme yeterlilikleri ile fiziksel özellikleri açısından birbirlerinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar bedensel, bilişsel ve duyuşsal olarak gruplanabilir. Bazı çocuklar çabuk öğrenirken bazıları ise yeni becerileri genelleyebilmek ve sürekliliğini sağlamak için tekrarlara ihtiyaç duymaktadır. Her çocuk farklı öğrenme alanlarına sahip olabileceği gibi farklı öğrenme hızlarına da sahiptir. Yaşanan bu farklılık belli sınırlar içerisinde olduğunda öğrenciler genel eğitim hizmetlerinden yararlanırken farklılıkların fazla olduğu durumlarda ise genel eğitim hizmetleri yetersiz kalıp özel eğitim hizmetleri gerekli olmaktadır. Engel türleri arasında zihinsel engelli bireyler en yaygın gruptur (Çitil ve Doğan, 2019:63). Zihinsel engelli bireylerle ilgili “zekâ geriliği” (mental retardasyon), “gelişimsel yetersizlik” (developmental disability) gibi tanım ve terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Zihinsel yetersizlik bir tür gelişimsel yetersizliktir (Aile Bilgi ve Destek Eğitim Programı [e-ABDEP]:1). Zihinsel yetersizliğin tanımlanmasında geçmişten bu yana birçok tanım yapılmıştır. Şimdiki adıyla Amerikan Düşünsel ve Gelişimsel Engelliler Derneği'nin (Amerikan Association on Intellectual and Developmental Disabilities-AAIDD) tanımına göre “Zekâ geriliği, zihinsel işlevde bulunma ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde anlamlı sınırlılıklar olarak karakterize edilen bir yetersizlik” olarak tanımlanmıştır (Kot, Sönmez, Yıkış, Tekinarslan, 2015:232). MEB (2012) ÖEHY'de zihinsel yetersizlik, zihinsel gelişim yetersizliğinden dolayı bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumunun

olumsuz yönde hafif, orta ve ağır düzeyde etkilenmesi olarak ifade edilmiştir. Çocuklar için geliştirilen zekâ testlerinde, 100 puan ortalama bir çocuğun zekâ puanı iken 115 ve üstü puan alan birey; üstün yetenekli, 70 ve altı puan alan çocuklar zihinsel yetersizlik olarak sınıflanmıştır. Zihin yetersizliği olan bireyler, zekâ bölümü puanlarının ortalama zekâ bölümü olarak 100 puandan uzaklığı temel alınarak sınıflandırılır. Buna göre hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler ortalamadan 2 standart sapma uzaklıkta, orta düzeyde zihin yetersizliği olan bireyler ortalamadan 3 standart sapma, ağır düzeyde zihin yetersizliği olan bireyler ortalamadan 4 standart sapma, çok ağır düzeyde olan bireyler ise 5 standart sapma uzaklıkta olan bireylerdir. Weschler ve Stanford Binet IV zekâ testine göre 1 standart sapmaya karşılık gelen puan 15 olarak kabul edilir (Sucuoğlu, 2013: Bachmeier, 2009: Akt: Çapraz, 2019:15). Bu bağlamda MEB'e (2017:3) göre zihinsel yetersizlik: "Zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireydir" şeklinde tanımlanmıştır.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların özellikleri, genel olarak şöyle ifade edilmiştir.

- ✓ Öğrenme yavaşlığı,
- ✓ Dikkat dağınıklığı,
- ✓ Konuşma bozukluğu ve gecikmiş konuşma,
- ✓ Duyu-motor problemleri,
- ✓ Günlük yaşama ilişkin becerilerde yetersizlik, (hafif derecede zihinsel engellilerde bu yetersizlik daha az düzeydedir),
- ✓ Sosyal becerilerde yetersizlik (hafif derecede zihinsel engellilerde bu yetersizlik daha az düzeydedir (Fırat, 2010:31).

Özel gereksinimi olan öğrenciler farklı eğitim ortamlarından yararlanmaktadırlar. Bu eğitim ortamlarının belirlenmesinde temel ilke, özel gereksinimli öğrenciler için eğitim hizmetlerinin en etkili bir şekilde sağlanacağı ortamlar olmasıdır. Bu bağlamda en az sınırlandırıcı eğitim ortamı özel gereksinimli öğrenciler için tercih edilmektedir. Bu yüzden ülkemizde özel eğitim öğrencilerinin büyük çoğunluğu kaynaştırma eğitiminden yararlanmaktadır (Melekoğlu, 2016, 178).

Şekil 2. 1:Özel eğitim hizmetlerinde basamaklandırılmış model (Melekoğlu, 2016:174: acikogretim.istanbul.edu.tr)

Şekil 2.1’de görüldüğü üzere, en alttan en üste doğru özel eğitim hizmetleri sıralanmıştır. En alttan en üste doğru sıralanması en çok sınırlandırılmış eğitim ortamı anlamına gelirken, en üstten en alta doğru sıralanması ise en az sınırlandırıcı eğitim ortamı anlamına gelmektedir. Öğrenciler eğitim performanslarına göre basamaklar arası yer değiştirebilmektedir. Öğrencilerin her zaman en az sınırlandırılmış eğitim ortamına yerleştirilmesi amaçlanır. Daha çok sınırlandırılmış ortama geçiş sadece gerçekten ihtiyaç halinde gerçekleşmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, eğitim performansları göz önüne alınarak, amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde ve değerlendirmelerinde uyarlamalar yapılarak akranları ile birlikte eğitilmelerine öncelik verilmesi ilkeleri, özel eğitim ortamlarının belirlenmesi konusunda uzmanları yönlendirmektedir (Melekoğlu, 2016:174-175).

ÖEHY'e (2012) göre özel gereksinimli bireyler, ilköğretim ve ortaöğretimlerini kaynaştırma yoluyla ve ayrı eğitim ortamlarında olmak üzere iki biçimde sürdürebilmektedir.

Ülkemizde özel eğitim okulları:

- ✓ Özel Eğitim Anaokulları,
- ✓ İşitme Engelliler için İlkokul, Ortaokul ve Özel Eğitim Meslek Liseleri,
- ✓ Görme Engelliler için İlkokul, Ortaokul ve Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri (III. Kademe),
- ✓ Ortopedik Engelliler için İlkokul, Ortaokul ve Özel Eğitim Meslek Liseleri,
- ✓ Hafif Düzeyde Zihin Engelliler için İlkokul, Ortaokul ve Özel Eğitim Uygulama Merkezleri (I. Kademe),
- ✓ Özel Eğitim Uygulama Merkezleri (II. Kademe),
- ✓ Özel Eğitim İş Uygulama Merkezleri (III. Kademe),
- ✓ Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri (Zihin Engelliler III. Kademe),
- ✓ Uyum Güçlüğü olanlar için Özel Eğitim İlkokul ve Ortaokulları,
- ✓ İlkokul, Ortaokul ve Lise seviyesinde Özel Eğitim Sınıfları örgün eğitim içinde ülkemizde diğer özel eğitim ortamlarıdır (Melekoğlu, 2016, 178; Tümeğ ve Sazak, 2016:271).

2.4. ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN SINIFLANDIRILMASI

Özel gereksinimli bireyler, homojen bir grup olmayıp farklı alanlarda sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada yer alan bireylerin farklı özellikleri ve gereksinimleri olabileceği gibi benzer özellikleri de olabilmektedir. Örneğin, hem zihinsel yetersizliği hem de öğrenme güçlüğü olan bireyler akademik alanlarda özel desteğe ihtiyaç duyarlar (MEB, 2015:15). Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin sınıflandırılması aşağıda verilmiştir. Bu sınıflandırmalardan birini Kırcaali-İftar (1998:3) yapmıştır.

- ✓ Zihinsel engelliler,
- ✓ Öğrenme güçlüğü gözlenenler,
- ✓ Duygu davranış bozukluğu olanlar,
- ✓ Bedensel yetersizliği olanlar,
- ✓ Konuşma ve dil sorunlular, işitme engelliler, üstün zekâlılar ve üstün yeteneği olanlar.

ÖEHY ‘e (2006:1-42) göre özel gereksinimi olan bireyler şu şekilde sınıflanmıştır.

- ✓ Zihinsel yetersizlik,
- ✓ İşitme yetersizliği,
- ✓ Görme yetersizliği,
- ✓ Ortopedik yetersizlik,
- ✓ Kas ve sinir sistemine bağlı yetersizlikler,
- ✓ Dil ve konuşma güçlüğü,
- ✓ Özel öğrenme güçlüğü,
- ✓ Birden fazla yetersizlik,
- ✓ Duygusal ve davranış bozukluğu,
- ✓ Süreğen hastalık,
- ✓ Otizm spektrum bozukluğu (OSB),
- ✓ Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DHB),
- ✓ Üstün yetenek.

Herhangi bir alanda sınıflandırılan birey, kendi içinde sınıflandırmaya da tabi tutulabilmektedir. Örneğin, zihinsel yetersizlik tanısı alan bireyler hafif, orta, ağır ve çok ağır olmak üzere toplam dört farklı şekilde sınıflanabilmektedir. Bu tanılama yapılırken öğrencilerin var olan performans düzeyleri önceden belirlenen ölçütlere ve değerlendirmelere bağlı olarak tespit edilmektedir (Çakıroğlu, 2016:10). Bu sınıflama zihinsel engelli bireylerde kendi içinde tablo 2.1’de olduğu gibi sınıflandırılmıştır.

Tablo 2. 1:Zihinsel Engelli Bireylerin Kendi İçinde Sınıflandırılması (MEB,2005:8-10)

SINIFLANDIRMA			
Psikolojik Sınıflandırma	Zekâ puanları	Eğitsel Sınıflandırma	Zekâ puanları
Hafif derecede zihin engelliler	50-55 ile 70 arasında	Eğitilebilir zihin engelliler	50-54 ile 70-75 arasında
Orta derecede zihin engelliler	35-40 ile 50-55 arasında	Öğretilebilir zihin engelliler	25-35 ile 50-55 arasında
Ağır derecede zihin engelliler	20-25 ile 35-40 arasında	Ağır ve çok ağır derecede zihin engelliler	35 ve daha altında
Çok ağır derecede zihin engelliler	20-25’den daha aşağı		

Tablo 2.1'e göre bireylerin sınıflandırılmasında temel alınan sınıflandırma biçimi, eğitsel ve psikolojik sınıflandırmadır. Psikolojik sınıflandırma içerisinde zihinsel yetersizlik gösteren çocukların % 90'ına yakını hafif derecede zihinsel engelli olan çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocuklar, yaşlılarıyla karşılaştırıldıklarında, benzerlikleri farklılıklarından çok daha fazladır. Eğitsel sınıflandırma ise, bireylerin eğitim gereksinimlerine göre yapılan sınıflandırmadır. Bireylerin neyi öğrenip neyi öğrenemeyeceklerine, ne derecede öğrenebileceklerine yönelik sorulara cevap aranır. "Eğitilebilir" terimi içine giren çocukların okuma-yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebileceklerini açıklamaktadır. "Öğretilebilir" teriminin iki anlamı vardır: İlki temel akademik becerilerde güçlük çekerler, ikincisi günlük hayatın gerektirdiği sosyal uyum, pratik iletişim ve öz bakım becerilerini öğrenebilir.

2.5.ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN YAYGINLIĞI VE ENGELLİLİK NEDENLERİ

Dünya bankasının verilerine göre, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 15'inin bir tür engellilik ile yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu oran, bir milyardan fazla insanın herhangi bir yetersizliğe sahip olduğunu göstermektedir. Engellilik, düşük gelire sahip ülkelerde, yüksek gelire sahip ülkelere göre daha yaygındır. Aynı zamanda çocuklarda, yaşlı insanlarda ve yoksul ailelerde daha fazla yaygınlık göstermektedir. Çalışma yaşamının dışında kalan veya daha düşük eğitsel vasıflara sahip olan insanlar daha yüksek engellilik riski taşır (Dünya Bankası, 2011). Türkiye'de ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2011) tarafından hazırlanan haber bültenin Türkiye'de Nüfus ve Konut Araştırmaları verilerine göre, görme, işitme, konuşma, akranlarına göre öğrenme, dört işlem yapma, hatırlama, dikkatini toplama alanlarıyla yürüme, taşıma, tutma ve merdiven inip çıkma fonksiyonlarından en az birinde çok zorlandığını veya hiç yapamadığını belirten kişiler en az bir engeli olan birey sayısı 4 milyon 876 bin engelli olup bu oran toplam nüfusun %6,9'unu oluşturuyor. MEB'in 2019-2020 verilerine göre 18 milyon 241 bin 881 öğrenci örgün eğitim alıyor. Bu öğrencilerden toplam 425.774 özel eğitime gereksinim duyan öğrenci, 1.417 okulda eğitim görmektedir. Bu öğrenciler özel eğitim okullarında 55.588'dir. Özel eğitim sınıflarında 51.886'dır. Kaynaştırma eğitiminde ise 318.300'dür. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitim aldıkları ortamlar değerlendirildiğinde öğrenim gören öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kaynaştırma eğitiminde normal gelişim gösteren bireylerle öğrenim gördüğü görülmektedir. 2019-2020 eğitim öğretim yılı dikkate alındığında toplam öğrenim gören öğrencilerin % 74,7'i kaynaştırma eğitiminde, %12,1'i

özel eğitim sınıflarında ve %13'ü ise özel eğitim okullarında bulunmaktadır. (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2020).

Zihinsel engelli bireylere hizmet veren eğitim kurumlarında, öğrenme ve davranış problemi olan çocukların devam ettiği programlara bakıldığında erkeklerin sayısı kızlardan daha fazladır. Zihin yetersizliği olan bireylerin yaklaşık %90'ını hafif derecede zihinsel yetersizlik grubu oluşturmakta olup, bu grup okula başlayana kadar fark edilmezler. Okul çağında özellikle okuma yazma ve akademik becerilerinde görülen yetersizlik sonucu fark edilirler. Bundan dolayı okul çağında zihinsel engel oranında ciddi artışlar meydana gelir (MEB, 2015:14).

Engelliliğin nedenlerinin bilinmesi, bireyler için alınacak tıbbi ve eğitsel kararlar ile engeli önleme çalışmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bireyin engelinin nedenini ortaya çıkarmak güçtür ve tek bir nedene bağlı olmayabilir. Engelin nedenleri oluşum zamanına (doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası) göre incelendiği gibi türlerine göre tıbbi, sosyal, davranışsal ve eğitsel olarak da incelenmektedir (MEB, 2015:15).

Doğum öncesi nedenler: Bir bireyin zihinsel yetersizliğe sahip olmasında annenin doğum öncesi dönemde yaşadığı sorunlar etkili olabilmektedir. *“Kromozom bozuklukları, sendromlar, metabolik bozukluklar, kaba beyin hastalıkları, annenin hastalıkları, annenin doğum yaşı, yoksulluk, annenin yetersiz beslenmesi, aile içi şiddet, doğum öncesi annenin bakımının yetersizliği, uyuşturucu kullanımı, alkol kullanımı, sigara kullanımı, ailenin bilişsel güçlüğüne yoksun olması, ebeveynliğe hazırlıkta yetersizlik.”*

Doğum anı nedenler: Bireylerin zihinsel yetersizliğe sahip olmasında bazen doğum esnasında gelişen sorunlar da etkili olabilmektedir. *“Prematürelilik, doğum incinmeleri, yeni doğan hastalıkları, doğum bakımının yetersizliği, ailenin çocuk bakımını reddetmesi, ailenin çocuğu terk etmesi, tıbbi servislerden yoksun olma.”*

Doğum sonrası nedenler: Sağlıklı bir gebeliğin ardından, herhangi bir sorun yaşanmadan dünyaya gelen bebeklerin doğumdan sonra hayatlarının herhangi bir döneminde yaşadıkları sorunlar onların zihinsel yetersizliğe sahip olmasında etkili olabilmektedir. *“Travmatik beyin yaralanmaları, yetersiz beslenme, menenjit, havale, dejeneratif bozukluklar, yetersiz çocuk bakıcılığı, uyarıcı eksikliği, ailenin yoksulluğu, ailenin kronik hastalığı, kurum hastalığı, çocuk istismarı ve ihlali, aile içi şiddet, psikolojik şiddet, güvenlik önlemlerinin yetersizliği, sosyal yoksulluk, zor çocuk davranışları,*

yetersiz çocuk bakımı, gecikmiş teşhis, yetersiz erken önleme servisleri, yetersiz özel eğitim servisleri, yetersiz aile desteğidir” (MEB, 2015:15).

Bu nedenlere ek olarak *“trafik kazaları, ev kazaları, iş kazaları, savaşlar, doğal afetler, anne çocuk sağlığı ve aile planlaması aksaklıkları da sakatlığa neden olabilir. Yetersiz ev ortamı, uyarıcı eksikliği, aşırı uyarılma, çocuğun çevreyi keşfetmesi için fırsat eksikliği, sosyal, kültürel azgelişmişlik alanları”* da engellilik nedenleri arasında sayılabilir (Saban, 2010:9).

2.6. ÖZEL EĞİTİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

Ülkemizde özel eğitim Osmanlı İmparatorluğu’na kadar uzanmaktadır. Özellikle “Enderun” mektebinde “Üstün Yetenekli” bireylerin eğitimi dünyadaki ilk programlı eğitimin örneklerinden biridir. Cumhuriyet döneminde ise 1948 yılında üstün yetenekli bireylerin eğitimlerini yasal güvenceye almak için İdil Biret ve Suna Kan yasası kabul edilmiştir. Bu yasa yurtdışına devlet bursu ile gönderilip yetiştirilmeleri için özel olarak çıkarılan 5245 sayılı yasadır. Halk arasında “*Harika Çocuklar Yasası*” olarak bilinmektedir. Ülkemizde özel eğitime gereksinim duyan çocuklara yönelik okullaşma, işitme ve görme yetersizliği olan bireylere yönelik olarak 1889 yılında İstanbul Ticaret Mektebi’nde açılan işitme-görme yetersizliği özel sınıfları olmuştur. 30 yıla kadar hizmet veren bu okul 1921 de kapatılmıştır. Aynı yıl ise İzmir’de “*Özel İzmir Sağırılar ve Körler Okulu*” açılmıştır (Çakıroğlu, 2016:13).

Cumhuriyet döneminde özel eğitim alanındaki gelişmelerden biri de 1950 yılına kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı özel eğitim hizmetlerinin yürütülmesi sağlamakla görevli olup, bu tarihten sonra bu hizmeti Milli Eğitim Bakanlığına devretmiş olmasıdır. 1957 yılında Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu’nun 22. maddesi yürürlüğe girerek yetersizliği olan çocuklar için gerekli kurumların kurulması ve ilgili kurumlara yerleştirilme yapılmadan çocukların değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi[TBMM], 1957).

Ülkemizde özel eğitim alanında uzman personelin yetiştirilmesi için, 1952 yılında Gazi Eğitim Enstitüsünde kurulan Özel Eğitim Şubesi açılmış, buraya ise 40 öğrenci alınmıştır. Gazi Eğitim Enstitüsünden sonra, özel eğitimin üniversite boyutunda ikinci önemli aşaması 1965 yılında Ankara Üniversitesinde açılan Özel Eğitim Bölümü olmuştur. Özel Eğitim Bölümünün kuruluşu, alanın ihtiyacı olan personeli yetiştirecek bir kaynak olması yönünden önemli bir gelişmedir. 1982 yılına kadar özel eğitim personeli yetiştirme

açısından tek kaynak durumunda olan Özel Eğitim Bölümü 1982 yılında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) kararı ile Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü ile birleştirilmiştir (Kargın, 2003).

1980 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde devam eden özel eğitim hizmetleri genel müdürlük bünyesine alınmış, 1983 yılında ise ilgili genel müdürlük Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığına dönüştürülmüş aynı kurum 1992’de yasa ile Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü olmuştur (Çakıroğlu, 2016:14).

1981 yılına kadar özel eğitim alanına üniversite boyutunda uzman personel yetiştirme yalnızca Ankara Üniversitesi ile sınırlı iken, 1983 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Özel Eğitim Öğretmenliği Programı başlatılmış ve ilk mezunlarını 1987 yılında vermiştir. Anadolu Üniversitesinde açılan programın ardından 1986 yılında Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde, Görme ve Zihin Engelliler Öğretmenliği programları başlatılmıştır (Kargın, 2003).

1983 yılında çıkarılan 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu ve 1997 yılı 573 sayılı KHK ve 2006 yılında yarımlanan ÖEHY ile özel eğitime gereksinim duyan çocukların Türk Milli Eğitim sistemini düzenleyen esasları çerçevesinde çocukların eğitilmelerini sağlamak, onları iş ve meslek sahibi yapmak ve böylece topluma uyum sağlamalarına yardımcı olmak şeklinde düzenlenerek özel eğitimin temel ilkeleri de belirlenmiştir (Çakıroğlu, 2016:14).

2.7. ÖZEL EĞİTİMDE SOSYAL BİLGİLER

Sosyal bilgiler dersinin amacı, çocukların sosyal ve fiziksel çevrelerini tanımalarına ve bunlara uyum sağlamaya yönelik bilgi, tutum, değer ve becerilerini geliştirmek ve çağın gerektirdiği yetkinliklere sahip etkin bir vatandaş yetiştirmektir. Bu amaçla sosyal bilgiler dersi kapsamında çocuğun yakın çevresini tanıması, yurttaşlık görev ve sorumluluklarını, sosyal hayatta insanların birbirleriyle olan ilişkileri, ekonomik yaşama fikrini, yeteneklerini geliştirme gibi konular ele alınmaktadır. Normal gelişim gösteren bireyler sosyal bilgiler dersinde yer alan konuları kendi kendilerine çevreyle etkileşim kurarak öğrenmektedir. Özel gereksinimli çocuklar ise bu konuları öğrenmede desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden özel gereksinimli çocuklara bu konuların uyarlanarak planlı ve sistemli bir şekilde öğretilmesi gerekmektedir (Ünal, 2017:152).

Özel eğitime ilişkin yayınlanmış müfredatlar incelendiğinde sosyal bilgiler, toplumsal yaşam becerileri, sosyal hayat ve toplumsal yaşam modülü içerikleri hedeflenen kazanımların özel gereksinimli çocukların toplum kurallarına uyum sağlamasını kolaylaştırmasını amaçladığı söylenebilir. İçeriğin temelinde özel gereksinimli çocukların bağımsız yaşam becerilerini kazanmalarına temel olacak öz bakım becerileri ve toplumsal alanlarda uyulması gereken davranış kuralları yer almaktadır (Gezer Demirdağı, 2017:136).

Görme engelliler için yayımlanan programda, sosyal hayat dersinde sosyal bilgiler içerikleri yer almaktadır. Bu kapsamda sosyal hayat dersinin amacı, “günlük yaşamda ve iş yaşamında genel olarak bireyin karşılaşılabileceği sorunların çözümünde kullanabileceği bilgi, tutum ve becerilerini geliştirerek, yaşadığı toplum ile uyum içinde olmasını sağlamaktır.” Konuların BEP içinde işlenişinde diğer derslerle bağ kurulmalı, konular arasında ise paralel ve sarmal bir düzen oluşturulmalıdır. Konuların programda verilen sırada işlenme zorunluluğu yoktur. Öğretmen, öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda ek konu işleyebilir. Konular “somuttan soyuta, basitten karmaşığa vb.” birbirinin ön koşulu olacak şekilde plan oluşturulmalı ve öğretimi buna göre yapılmalıdır. Örneğin, programda yer verilen “Doğal Afetler” konusu işlenirken ülkemiz deprem kuşağında yer aldığı için deprem konusuna özellikle öncelik verilmelidir. Depremi doğal oluşumu ve depremden korunma teknikleri gündelik yaşamdan örneklerle zenginleştirilerek anlatılmalıdır” (Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Eğitim Programı Görme Engelliler İçin, 2014).

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin programında ise sosyal hayat modülü, sosyal bilgiler ve hayat bilgisi konularını kapsamaktadır. Sosyal hayat modülünde yer alan kazanımlar, zihinsel yetersizliği olan bireyin karşılaştıkları sorunlara çözüm bulabileceği bilgi, tutum ve becerilerini geliştirerek yaşadığı toplumla uyum içinde olmasını sağlayacak nitelikte düzenlenmiştir. Sosyal hayat dersi öğretiminde konular yine “basitten karmaşığa, somuttan soyuta vb.” doğru bir yol izlenmelidir. Öğretmen veya uygulayıcı öğretim sürecinde çevre özelliklerini, bireyin ilgilerini, ihtiyaçlarını, beklentilerini, hazırbulunuşluk düzeylerini ve ön bilgilerini dikkate almalıdır. Güncel olaylarla kazanımlar arasında bağlantı kurulmalıdır. Özellikle belirli gün ve haftaların kutlanması, Türk inkılaplarıyla ilgili bir olayın yıl dönümü vb. günlerde gazete ve dergilerde çıkan yazılar ve resimler öğrenme sürecine dâhil edilmelidir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin çalışma ortamları yalnız derslikler değil okul dışı yerlerde olmalıdır. Kazanımların işlenişinde canlı ve cansız

kaynaklardan, gezi ve gözlemlerden yararlanılmalıdır. Ayrıca kazanımların özelliğine göre gerektiğinde araştırma, örnek olay, gösterip yaptırma, gözlem ve rol yapma teknikleri kullanılarak bireyin derse katılımı sağlanmalıdır (Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı, 2008). Dolayısıyla özel eğitime yönelik müfredatlara bakıldığında sosyal bilgiler, hayat bilgisi, sosyal hayat dersi, sosyal hayat modülü, toplumsal uyum becerileri ve toplumsal hayat modülü yer almaktadır. Genel eğitim sınıflarında işlenen programlar incelendiğinde 1-2-3. kademelerde hayat bilgisi dersi, 4-5-6-7. kademelerde ise sosyal bilgiler dersi verilmektedir (Gezer Demirdağı, 2017: 138).

2.7.1. Hayat Bilgisi Dersi

Orta ve ağır düzeyde zihinsel engelliler ile otizmi olan öğrencilerin devam ettiği özel eğitim uygulama merkezi eğitim programında yer verilen 14 dersten biri olan hayat bilgisi, öğretim programı ilkökul 1.2.3. ve 4.sınıfta işlenecek şekilde düzenlenmiştir. Dersin temel amacı, bireylerin günlük hayata uyum sağlaması, toplumsal çevrelerini tanımları, toplumsal kuralları algılaması ve uygulamasına yardımcı olmasını sağlamaktır (MEB, 2019:17).

DERSLER		SINIFLAR							
		İLKOKUL				ORTAOKUL			
		1	2	3	4	5	6	7	8
ZORUNLU DERSLER	Matematik	2	2	2	2	2	2	2	2
	Okuma-Yazma	3	3	3	3				
	Türkçe					2	2	2	2
	Hayat Bilgisi	3	3	3	2				
	Günlük Yaşam Becerileri					3	3	3	3
	İletişim Becerileri	4	4	4	4	4	4	4	4
	Sosyal Beceriler	3	3	3	3	3	3	3	3
	Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi				1	1	1	1	1
	Beslenme, Sağlık ve Güvenlik	5	5	5	5	5	5	5	5
	Görsel Sanatlar ve El Becerileri	3	3	3	3	3	3	3	3
	Müzik ve Oyun	3	3	3	3	3	3	3	3
	Oyun, Spor ve Fiziki Etkinlikler	3	3	3	3				
	Spor ve Fiziki Etkinlikler					3	3	3	3
	Kültürel ve Sosyal Etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1	1
TOPLAM DERS SAATİ		30	30	30	30	30	30	30	30

Çizelge 2. 1:Özel Eğitim Uygulama Okulu 1. Kademe Haftalık Ders Çizelgesi (Orta veya Ağır Düzeyde Zihinsel Engelliler/Otizmi Olan Çocuklar (MEB, 2019)

Çizelge 2.1’de görüldüğü üzere hayat bilgisi dersi, ilkokulda 1.2.3.sınıflarda haftalık 3’er saat 4.sınıflarada ise haftada 2 saat olarak düzenlenmiştir. Hayat bilgisi dersi öğretim Programı üç kademededen oluşmaktadır. Bu ders II. Kademedede "Günlük Yaşam Becerileri", III. Kademedede ise "Bağımsız Yaşam Becerileri" adı altında düzenlenmiştir.

Çizelge 2. 2: I. Kademe Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları (MEB, 2018)

Çizelge 2.2.1’de görüldüğü üzere, dersin kapsamında 11 öğrenme alanı bulunmaktadır. Bunlar; Öz bakım becerileri, vücudunu tanıma, aile ve yakın çevreyi tanıma, okulu ve sınıfı tanıma, trafik ve yaya becerileri, canlı ve cansız varlıklar, dünyamız ve gök cisimleri, zaman, meslekler, millî değerler, belirli gün ve haftalardır.

2.7.2. Sosyal Hayat Dersi (Hafif Derecede Zihin Yetersizliği İçin)

Hafif derecede zihin yetersizliği olan bireylerin, devam ettiği özel eğitim meslek okulu öğretim programında yer alan 10 dersten biri sosyal hayat dersi 9-10-11-12.sınıfta işlenecek şekilde düzenlenmiştir.

DERSLER	SINIFLAR			
	9	10	11	12
Türkçe	3	3	3	3
Matematik	2	2	2	2
Sosyal Hayat	2	2	2	2
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1	1	1
Müzik	2	2	1	1
Görsel Sanatlar	2	2	1	1
Beden Eğitimi	2	2	1	1
Rehberlik	1	1	1	1
Sosyal, Kültürel ve Sportif Faaliyetler	-	-	3	3
İş Eğitimi ve Meslek Ahlakı	15	15	15	15
TOPLAM DERS SAATİ	30	30	30	30

Çizelge 2. 3:Özel Eğitim Meslek Okulu Haftalık Ders Çizelgesi (Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği/Otizmi Olan Öğrenciler İçin)(MEB, 2018)

Çizelge 2.3'te görüldüğü üzere sosyal hayat dersi 9.10.11. ve 12.sınıflarda haftalık 2'şer saat okutulacak şekilde düzenlenmiştir. Sosyal hayat dersi ile bireyin karşılaşabileceği sorunlarla başa çıkabilmesi için gerekli bilgi, tutum ve becerilerin geliştirilmesi ve topluma uyum sağlanması hedeflenmiştir. Akademik dersler özel eğitim öğretmeni tarafından okutulur (MEB, 2018).

Tablo 2. 2: Özel Eğitim Meslek Okulu Ünite ve Konuları (Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği/Otizmi Olan Öğrenciler İçin) (MEB, 2018)

I. ÜNİTE Yaşadığımız Yer	• Ailenin Önemi/Ailede Demokratik Hayat/Okulun Önemi/Okulda Demokratik Hayat/Toplumsal Hayat Sürdürmede/Üzerimize Düşen Görevler/Toplumsal Hayatı Düzenleyen Kurallar/Dayanışma/Atatürkçü Düşünme Sistemi/Çevre ve İnsan/Doğal Afetlerden Korunma Yolları/Sosyal Güvenlik Kurumları
II. ÜNİTE İletişim	• Başkalarıyla İletişim Kurma • Bilgisayar Okuryazarlığı • İletişimin Anlamı
III. ÜNİTE Trafik ve İlk Yardım	• Yayaların Trafikte Uyması Gereken Kurallar • Kaza Durumunda Yapılması Gerekenler • İlk Yardım Uygulamalar • Acil Telefonlar
IV. ÜNİTE Bilinçli Tüketici	• Tasarruf Yapmamanın Faydaları • Tüketici ve Tüketici Hakları • Bütçe Hazırlama • Banka İşlemleri • Para İdaresi

Tablo 2,2’de görüldüğü üzere sosyal hayat dersi içeriği sosyal bilgiler dersi içeriği ile örtüşmektedir. Programın içeriğine bakıldığında, bireylere kazandırılması gereken amaçlar içerisinde aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeler, toplumun gerektirdiği sorumlulukları yerine getirebilme becerisi, çevreyi koruma ve iyileştirme bilinci, iletişim hakkında edindiği bilgileri günlük yaşamında kullanma, trafik ile ilgili kuralları uygulama ve günlük yaşamda kullanma becerisi, bilinçli bir tüketici olma becerisi gibi beceriler yer alır.

2.7.3. Sosyal Hayat Dersi (Görme Engelliler İçin)

Görme engelli bireylerin devam ettiği özel eğitim meslek okulu öğretim programında yer alan 11 dersten biri olan sosyal hayat dersi, 9-10-11-12.sınıfta işlenecek şekilde düzenlenmiştir. Haftada ikişer saat olarak düzenlenen çizelgede bireyler, günlük ve iş hayatında karşılaşılabileceği problemlerin çözümünde kullanacağı gerekli bilgi, tutum ve becerileri geliştirerek yaşadığı topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırır (MEB, 2018).

DERSLER	SINIFLAR			
	9	10	11	12
Türkçe	3	3	3	3
Matematik	2	2	2	2
Sosyal Hayat	2	2	2	2
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1	1	1
Müzik	2	2	1	1
Görsel Sanatlar ve Modelaj İş	2	2	1	1
Beden Eğitimi, Spor ve Bağımsız Hareket	2	2	1	1
Rehberlik	1	1	1	1
Sosyal, Kültürel ve Sportif Faaliyetler	-	-	3	3
İş Eğitimi ve Meslek Ahlakı	15	15	15	15
TOPLAM DERS SAATİ	30	30	30	30

Çizelge 2. 4: Özel Eğitim Meslek Okulu Haftalık Ders Çizelgesi (Görme Engelli Öğrenciler İçin)(MEB, 2018)

Çizelge 2.4’te görüldüğü üzere sosyal hayat dersi, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği/otizmi olan öğrencilerde olduğu gibi görme engelli öğrenciler için de 9.10.11. ve 12.sınıflarda haftalık 2’şer saat okutulacak şekilde düzenlenmiştir. Sosyal hayat dersi ile bireyin karşılaşılabileceği sorunlarla başa çıkabilmesi için gerekli bilgi, tutum ve becerilerin geliştirilmesi ve topluma uyum sağlanması hedeflenmiştir.

Tablo 2. 3: Özel Eğitim Meslek Okulu Ünite ve Konuları (Görme Engelli Öğrenciler İçin) (MEB, 2014)

I. ÜNİTE Çevre ve Toplum	• Fiziksel Özellikler/Ailenin Önemi/Ailede Demokratik Hayat/Okulumuz ve Sınıfımız/Okul Çalışanları/Okulda Demokratik Hayat/ Temel Kişisel Haklar/Vatandaşlık Görevleri ve Hakları/Çevre ve İnsan/Doğal Afetlerden Korunma Yolları/Sosyal Güvenlik Kurumları
II. ÜNİTE İletişim	• İletişimin Anlamı/Başkalarıyla İyi İletişim Kurma/Kitle İletişim Araçları/Bilgisayar Okuryazarlığı
III. ÜNİTE Trafik ve İlk Yardım	• Yayaların Trafikte Uyması Gereken Kurallar/Kaza Durumunda Yapılması Gerekenler/İlk Yardım Uygulamalar/Acil Telefonlar
IV. ÜNİTE Bilinçli Tüketicilik	• Bütçe Hazırlama/Tasarruf Yapmanın Faydaları/Para İdaresi/Tüketicilik ve Tüketici Hakları/Banka İşlemleri
V. ÜNİTE Öz Bakım Becerileri	
VI. ÜNİTE Günlük Yaşam Becerileri	
VII. ÜNİTE Toplumsal Yaşam	• Alışveriş/Topluma Açık Yerlerdeki Davranışlarımız/Meslekler

Tablo 2.3’te görüldüğü üzere sosyal hayat dersi içeriği, sosyal bilgiler dersi içeriği ile paralellik göstermektedir. Bu ders kapsamında bireyler, bağımsız olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için iyi bir üretici olmanın yanında bilinçli bir tüketici olmayı öğrenir. Meslekleri ve meslek sahiplerini tanıyarak, bunların yaşamdaki önemini kavrar. İletişim kavramını öğrenerek sevgi, saygı ve anlayış duyguları içinde insanlarla iş birliği yapmayı, insanların görüş ve düşüncelerine saygı duymayı öğrenir. İletişim ve teknoloji hakkında öğrendiği bilgi ve becerileri günlük yaşamında uygulamayı öğrenir.

2.7.4. Sosyal Hayat Modülü

MEB’e bağlı özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinde, zihinsel engelli bireylere sağlanacak destek eğitimine ilişkin hazırlanan programda yer alan 9 modülden biri de sosyal hayat dersi modülüdür. Bu ders, 6-18 yaş arasındaki bireyler için düzenlenmiştir. Sosyal hayat becerilerini geliştirebilme amaçlanmıştır. Bu modülde 9 genel amaç 36 kazanım ile modülün tamamlanması 160 saattir. Modülün içeriği: Sınıfımızı Tanıyalım, Yılın Bölümleri, Dünyamız ve Gökyüzü, Çevremizdeki Varlıklar, İletişim, Atatürk Ve Bayrağımız, Önemli Günler, yurdumuzu tanıyalım (MEB, 2008). Yılın bölümleri, Dünya’mız ve gökyüzüyle ilgili çalışmalar yürütülürken uygun doğa olaylarının gerçekleştiği zamanlar seçilmelidir. Kazanımların gerçekleştirilmesinde tablolar, kartpostallar, resimler ve filmlerden yararlanılmalıdır. Konuların özelliklerine göre haritalardan ve atlaslardan yararlanılmalı, gerektiğinde bilgiler dilsiz haritalar üzerinde işlenmelidir. Yerleşim birimleri ile ilgili kazanımlar işlenirken söz konusu birimlerde yaşanan önemli tarihî olaylardan da söz edilmelidir. Eğitim ortamı ve çevresinde yaptırılacak bütün işlerde onlara, iyi ve temiz iş yapma, başlanan işi bitirme ve düzenli olma alışkanlığı kazandırılmalıdır (MEB, 2008:100).

2.7.5. Toplumsal Yaşam Becerileri

Hafif düzeyde zihin engelli birey için hazırlanan program sekiz yılı kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Bu derste bağımsız yaşam becerilerinin kazanılmasına temel olabilecek beslenme, öz bakım ve günlük yaşam becerilerini içeren üç bölüme yer verilmiştir. Toplumsal yaşam becerileri kapsamında günlük yaşam becerileri sosyal bilgiler konuları ile paralellik göstermektedir (MEB, 2012).

2.7.6. Toplumsal Yaşam Modülü

Görme engelliler ve zihin engellilerin devam ettiği özel mesleki eğitim gelişim modülleri arasında ele alınan dört modülden biridir. MEB’e (2014, 2016) göre bu modülün amacı “bireylere toplumsal yaşama katılabilmelerini sağlamak amacıyla gerekli becerileri kazandırmaktır.” Sosyal ilişkiler ve toplumsal yaşama katılma sosyal bilgiler konuları ile paralellik göstermektedir. Bunlar arasında kişisel temizlik ve öz bakım, ortama uygun giyinme, uygun iletişim kurma, sıra bekleme, görgü kuralları, sosyal etkinliklere katılım, toplu taşıma araçlarını kullanma, yakın çevreyi tanıma ve topluma uygun davranış sergilemedir. Sosyal bilgiler programı içerisinde yer alan beceriler bu bireylerden beklenen sosyal becerileri edinmeleri açısından önemlidir (Çıkkılı, 2019:175).

2.7.7. Hayat Bilgisi (Genel Eğitim Sınıfları İçin)

Genel eğitim sınıflarına devam eden tüm bireylere göre hazırlanan hayat bilgisi programı, ilköğretim 1.2.ve 3. sınıfları kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. MEB’e göre programın asıl amacı “temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmektir.” Hayat bilgisi öğretim programındaki üniteler: Okulumuzda Hayat, Evimizde Hayat, Sağlıklı Hayat, Güvenli Hayat, Ülkemizde Hayat, Doğada Hayat olarak görülmektedir (MEB, 2018).

2.7.8. Sosyal Bilgiler (Genel Eğitim Sınıfları İçin)

Genel eğitim sınıflarına devam eden tüm bireylere göre hazırlanan sosyal bilgiler programı, ilköğretim 4.5.6. ve 7. sınıfları kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. MEB’e (2018:8) göre programın amacı:

“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri, ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri, sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmalar, insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları, ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmıştır.”

Özel gereksinimli bireyler, genel eğitim sınıflarında kaynaştırma eğitimine devam etmekte olup, genel eğitim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler müfredatına tabiidir. MEB’e bağlı ilköğretim ve ortaokullardaki özel eğitim sınıflarına devam eden özel gereksinimli bireyler de genel eğitim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler müfredatına tabiidir.

Hedef ve kazanımlar aynıdır ancak bu öğrenciler için bir takım öğretimsel uyarlamalar yapılabilir. Bu uyarlamalar öğretim yöntem ve tekniklerde, materyallerde ve değerlendirme araçlarında olabilir (Gezer Demirdağlı, 2017:144).

DERSLER		SINIFLAR							
		İLKOKUL				ORTAOKUL			
		1	2	3	4	5	6	7	8
ZORUNLU DERSLER	Türkçe	10	10	8	8	7	7	7	7
	Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5
	Hayat Bilgisi	4	4	3					
	Fen Bilimleri			3	3	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük								2
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	1	1	1	1	2	2	2	2
	Müzik	1	1	1	1	2	2	2	2
	Beden Eğitimi ve Oyun	4	4	4	1				
	Toplumsal Uyum Becerileri	1	1	1	1				
	Beden Eğitimi ve Spor					2	2	2	2
	Teknoloji ve Tasarım							2	2
	Trafik Güvenliği				1				
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım					2	2		
	Rehberlik ve Kariyer Planlama								1
	İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				2				
ZORUNLU DERS TOPLAMI		26	26	26	28	29	29	29	29

Çizelge 2. 5: Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar İlkokulları ve Ortaokulları Haftalık Ders Çizelgesi (MEB, 2018)

Çizelge 2.5'te görüldüğü üzere hafif düzeyde zihin yetersizliği olan öğrenciler, normal gelişim gösteren akranları ile birlikte aynı eğitim kurumlarında eğitimlerine devam eder. Bu öğrenciler, ayrı özel eğitim sınıfında olabileceği gibi kaynaştırma eğitimi olarak da eğitim alır. Öğrenciler, MEB'in bu kurumlardaki müfredatına tabii olur. Hayat bilgisi dersi, 1.2.sınıflarda 4'er saat, 3.sınıfta 3'er saat olarak düzenlenmiştir. Sosyal bilgiler dersi ise 4.5.6. ve 7.sınıflara 3'er saat olarak düzenlenmiştir.

Aşağıda tablo 2.4'te Türkiye'de geliştirilen ve güncellenen sosyal bilgiler, hayat bilgisi, sosyal hayat, sosyal hayat modülü, toplumsal uyum becerileri ve toplumsal yaşam modülü derslerine ilişkin programlar yer almaktadır.

Tablo 2. 4:Türkiye’de Geliştirilen ve Güncellenen Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Derslerine İlişkin Programlar (Gezer Demirdağlı, 2017:145)

Ders	Kurum	Yıl	Hedef kitle	Öğretim süresi	Kazanım alanları
1. Hayat Bilgisi	Özel Eğitim Uygulama Merkezi	2013	Otizm	8 yıl	Aile Hayatının Önemi, Vücudun Genel Yapısı, Dünyamız ve Gökyüzü, Okul, Atatürk’e Saygı, Bayrak ve İstiklal Marşına Saygı, Toplu Taşıma Kuralları, Çevreyi Koruma, Sağlığını Koruma, İletişim Araçları
2. Hayat Bilgisi	Özel Eğitim Uygulama Merkezi		Orta ve ağır derecede zihinsel yetersizlik	8 yıl	Vücudun Genel Yapısı, Aile Hayatı, Çevredeki Varlıklar, Doğal Olaylar, Sağlıklı Yaşam, Meslekler, Toplumsal Olaylardan Haberdar Olma, Toplu Taşıma Kuralları, Canlı Cansız Varlıklar, Çevresiyle İyi İlişkiler Kurma, Atatürk’e Saygı
3. Sosyal Hayat	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	2014	Hafif derecede zihinsel yetersizlik	4 yıl	Aile Yaşamı, Okul, Toplum İçinde Yaşama Kuralları, Dayanışma, Trafik Kuralları, İlk Yardım, Bilinçli Tüketici Olma
4. Sosyal Hayat	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	2014	Görme engelli	4 yıl	Aile ve Okul Yaşamı, Toplumsal Kurallar, Çevreyi Koruma, İletişim ve Teknoloji, Trafik Kuralları, Bilinçli Tüketici Olma, Günlük Yaşam ve Öz Bakım Becerileri, Meslekler
5.Sosyal Hayat Modülü	Rehabilitasyon Merkezleri	2008	Zihinsel yetersizlik	160 saat	Okulumuz, Vücudumuz, Yiyecekler, Sağlıklı Yaşam, Kazalar, Yılın Bölümleri, Dünya’mız, Güneş Ay, Yıldızlar, Doğa Olayları, Canlı Cansız Varlıklar, İletişim Araçları, Atatürk, İstiklal Marşı, Ulusal ve Dini Bayramlar, Belirli Gün ve Haftalar, Yerleşim Birimleri, Harita Bilgisi, Planlı ve Düzenli Olma
6. Toplumsal Uyum Becerileri	Özel Eğitim Uygulama Merkezi		Hafif derecede zihinsel yetersizlik	8 yıl	Besin Kaynakları, Sağlıklı Yaşam, Meslekler, Bilinçli Tüketici Olma, Temizlik Alışkanlığı, Vücudumuz, Giysiler, Ev Yaşamı, İletişim ve Teknoloji, Toplumsal Yaşam Kuralları, Para Kullanma
7. Toplumsal Yaşam Modülü	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	2016	Görme engelli	4 yıl	Kişisel Temizlik, Ortama Uygun Giyine, İletişim Becerileri, Sıra Bekleme, Görgü Kuralları, Serbest Zaman Etkinlikleri, Toplu Taşıma Kuralları, Çevresini Tanıma, Bağımsız Hareket Edebilme, Toplumsal Kurallar
8. Toplumsal Yaşam Modülü	Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	2014	Zihinsel yetersizlik	4 yıl	Kişisel Temizlik, Ortama Uygun Giyine, İletişim Becerileri, Sıra Bekleme, Görgü Kuralları, Serbest Zaman Etkinlikleri, Toplu Taşıma Kuralları
9. Hayat Bilgisi	Genel Eğitim Sınıfları	2009	Normal gelişen çocuklar	3 yıl	Eleştirel Düşünme, Yaratıcı Düşünme, Araştırma, İletişim, Problem Çözme, Bilgi Teknolojileri, Girişimcilik, Karar Verme, Kaynakları Etkili Kullanma, Güvenlik, Öz Yönetim, Bilimin Temel Kavramları
10. Sosyal Bilgiler	Genel Eğitim Sınıfları 4-5-6 ve 7. Sınıflar	2018	Normal gelişen çocuklar	4 yıl	Birey ve Toplum, Etkin Vatandaşlık, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Kültürel ve Miras, Küresel Bağlantılar, Bilim Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Tablo 2.4’te görüldüğü üzere hayat bilgisi dersi kapsamında günlük yaşamın temel kavramları ve temel öz bakım becerilerinin yanı sıra toplum içinde uyulması gereken kurallar anlatılmaktadır. Bireyin kendisini ve yakın çevresini tanıması amaçlanır. Ayrıca başlıca duyu ve iç organları, mevsimler, hava olayları, meslekler, hayvanlar, bitkiler, dünya, güneş, ay ve yıldızlar, dün, bugün, yarın gibi temel kavramların tanımını ve birbiriyle olan ilişkilerini öğrenirler. Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler, kendini tanıma, kişisel ihtiyaçların farkında olma, bilinçli tüketici olma, ekonomik sürdürülebilirlik, yakın çevresi ve küresel dünya coğrafyası arasında ilişki kurma, problem çözme, iletişim becerileri, araştırma yapma, eleştirel düşünme gibi mevcut bilgilerini süzgeçten geçirerek yeniden yapılandırılmasına olanak sağlayan kazanımlar elde eder. Buna dayanarak sosyal bilgiler dersi, hayat bilgisi dersinin devamı olduğu söylenebilir. Hayat bilgisi dersinde ele alınan konular, sosyal bilgiler dersine hazırlık niteliğindedir. Hayat bilgisi dersi kapsamında kazandırılan beceri ve kavramlar, sosyal bilgiler dersinde yeniden yapılandırılarak önceki öğrenmeleri ile ilişkilendirilip ele alınmaktadır (Gezer Demirdağı, 2017:146).

2.8. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETİMSSEL UYARLAMALAR

573 KHK’da özel eğitimin ilkelerinden biri de: “Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, içerik ve öğretim süreci ile değerlendirmede uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilmesi” olarak belirtilmektedir (MEB, 2006: 26184 Sayılı Resmi Gazete). Dolayısıyla özel gereksinimli bireylere sosyal bilgiler dersinde yer alan kavram ve beceriler öğretilirken, öğretmenler öğretimsel uyarlamalar yapmak durumundadır.

Ünal’a (2017:152) göre öğretimsel uyarlamalar: “Öğretmenin, sınıftaki tüm öğrencilerin kendi hızlarında öğrenebilmeleri için, öğretim materyalinde, öğretimin hızında, öğretim yapılan dersin muhtevasında, ödevlerde ve sınavlarda yapabileceği düzenlemeler ve değişikliklerdir.” Öğretimsel uyarlama; öğretimin içeriğinde ve öğretimin sunumunda yapılan uyarlamalar olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır.

2.8.1. Öğretimin İçeriğinde Yapılan Uyarlamalar

Genel eğitimde sosyal bilgiler dersi öğretiminde pek çok yöntem, teknik ve strateji kullanılmaktadır; sunuş yolu, buluş yolu, araştırma inceleme gibi. Hangi öğretim yöntemi kullanılırsa kullansın özel gereksinimli bireylerin gereksinimlerini karşılamak için öğretimde bazen düzenlemelere/uyarlamalara gereksinim duyulur (Kıyak ve Hazır,

2017:215). Öğretimin içeriğinde yapılan uyarlamalarda, her şeyden önce öğretimin içeriğinin genişletilmesi gerekir. Öğretimin amaçlarını ve konularını kapsar (Aral, 2017). Öğretilecek içeriğe karar verilirken, öğrencinin gereksinimleri ve öğretilecek içeriğin ne kadar işlevsel olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. İçerik seçilirken önem sırasına göre konulmadır (Uslu ve Çoruhlu, 2012:21).

2.8.1.1.Ek Öğretim Amaçları Belirlemek

Özel gereksinimli bireylerin performans düzeyleri, normal gelişim gösteren akranlarından farklılık gösterdiği gibi kendi aralarında da farklılık göstermektedir. Bu yüzden ünite amaçları öğrencinin eğitsel gereksinimine göre değişebilmekte ve bazen de ünite kapsamında ek öğretim amaçları alınması gerekmektedir. Örnek verecek olursak: Üretim, Tüketim, Dağıtım ünitesinde sınıftaki diğer öğrenciler amaçlar sabit kalırken özel gereksinimli birey için ek amaç Türkiye'nin coğrafi bölgeleri olabilir (Kıyak ve Hazır, 2017:215).

2.8.1.2. Öğretim İçeriğini Basitleştirmek

Ünite içerikleri kimi zaman özel gereksinimli bireyler için karmaşık veya soyut kalabilir. Bu nedenle öğretim içeriğini basitleştirmek gerekmektedir. Basitleştirme yapmak için iki yol vardır:

- a. Özel gereksinimli öğrenciler için hedef davranışların daha basitleri belirlenebilir.
- b. Özel gereksinimli öğrenciler için daha az sayıda hedef davranış belirlenebilir.

Üretim, Tüketim, Dağıtım ünitesinde sınıftaki diğer öğrenciler için amaçlar sabit kalırken, özel gereksinimli öğrencinin içinde yaşadığı çevrede yetişen tarım ürünleri hedef davranış olarak belirlenebilir (Kıyak ve Hazır, 2017:215).

2.8.1.3. Öğretim İçeriğini Farklılaştırmak

Özel gereksinimli öğrenciler için, kimi zaman tüm sınıf için geçerli olan öğretim amaçları yerine alternatif amaçların belirlenmesi gerekebilmektedir. Sosyal hayat dersi kapsamında “Atatürkçülüğün, Türk ulusunun bugün ve gelecekte huzur ve refah içinde yaşamasını amaçladığını söyler” söz konusu amaç, özel gereksinimli öğrenciler için içermiş olduğu kavramlar nedeniyle soyut kalabilir. Bu hedef davranışı kazandırmak için sınıftaki diğer öğrencilere kompozisyon yazdırılabilir. Özel gereksinimli öğrenciler için ise “Ayşe, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu kimdir?” sorusu sorulduğunda, dört denemenin

dördünde de Mustafa Kemal Atatürk yanıtını verir amacı belirlenebilir (Kıyak ve Hazır, 2017:216).

2.8.2. Öğretimin Sunumunda Yapılan Uyarlamalar

Özel gereksinimli öğrencilerin performans düzeyleri dikkate alınarak, eğitsel gereksinimlerini karşılayacak şekilde öğretimin girdisinde ve çıktısında hedef davranışın zorluk düzeyi, niceliğinde ve niteliğinde, sunuş biçiminde, araç-gereçlerde uyarlamalar yapılabilmektedir. Sosyal bilgiler dersi söz konusu olduğunda bu uyarlamalara örnekler şu şekilde verilebilir:

- ✓ Ünitelerin analizinde uyarlama yapmak
- ✓ Konuların özelliğine göre farklı öğretim yöntemleri seçmek
- ✓ Öğrencilere öğretim materyallerin kullanımını öğretmek
- ✓ Konuyu başlamadan önce, konuda yer alan varsa yeni sözcükleri tanıtmak veya açıklamak ya da görsel olarak göstermek
- ✓ Konuyu anlatırken, sözcük dağarcığını sınırlı tutmak ve daha somut ifadelerle yer vererek akışı yapılandırmak
- ✓ Konular arası geçişlerde öğrencinin dikkatini çekmek ve kontrole yer vermek
- ✓ Öğrencilere etkileşim fırsatı sunmak
- ✓ Yeni öğrenilen becerileri, edinilmiş becerilerle ilişkilendirmek
- ✓ Ödevlerinde uyarlamalar yapmak
- ✓ Sınavlarında uyarlamalar yapmak (Kıyak ve Hazır, 2017:216).

2.8.3. Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP)

Özel gereksinimli öğrencilerin beceri ve kavramları öğrenebilmesi için etkili öğretim sunmaları kritik öneme sahiptir. Bu yüzden hedef davranışa yönelik Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) hazırlamak gerekir. BEP, öğrencinin gelişimini gözlemlemek amacıyla bir araç olmasının yanı sıra öğrencinin gereksinimine göre kazanması gereken davranışları ve bu davranışları öğrenciye nasıl, nerede ve kim tarafından kazandırılacağını gösteren bir akış planı olduğu için, öğretmene ve diğer uzmanlara yol gösteren bir rehberdir. BEP, özel gereksinimli bireyin gelişim alanlarında veya ona uygulanan programın öz bakım, akademik beceriler, sosyal beceriler, iletişim vb. alanlarda eğitsel gereksinimini karşılamak üzere uygun eğitim ortamlarında ve destek hizmetlerden üst düzeyde yararlanmasını sağlayan yazılı dokümanlardır (Kıyak ve Hazır, 2017:202). Can'a (2015:10) göre BEP, her bir engelli çocuk için yazılı olarak öğrencinin

zihinsel, duygusal, sosyal, dil ve iletişim gibi alanlarda da yapabildiklerini dikkate alarak kazandırılması gereken davranışların neler olduğu gösteren plandır Kargın'a (2007:8) göre BEP, davranışların nerede, nasıl, kimler tarafından hangi yöntem ve tekniklerle, ne kadar süre içinde gerçekleşeceği ve gerekli destek hizmetlerini içeren bir ekip tarafından hazırlanan programdır.

2.8.4. Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı (BÖP)

Bireyselleştirilmiş öğretim planı (BÖP), uygulayıcıya neyi, nerede ve nasıl çalışacaklarını gösteren yazılı dokümandır. BÖP'ün dayanağı ise BEP'tir. BEP'te kazandırılması gereken davranışları edinebilmesi için öğrencinin ve uygulayıcının yapması gerekenleri ayrıntılı, belirgin ve açıkça belirten dokümandır (Can, 2015:14).

Tablo 2. 5: Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı Örneği (Çıkılı,2019:197'den uyarlanmıştır)

Öğrencinin:	Ortam: Sınıf	Süre: 20 dk
Adı Soyadı:	Sınıfı: 4	Ders: Sosyal Bilgiler
Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler		Konu: Hava Olayları
Amaç: Öğrenci öğretim süreci sonunda içinde bulunduğu zamandaki hava durumunu %100 doğrulukla söyler ve açıklar.		
Alt amaç: Öğrenci iki ders sonunda verilen resimler arasından sisli hava durumunun olduğu resmi gösterir.		
Öğretim yöntemi: Doğrudan öğretim		
Öğretim materyalleri: Aynı boyutlarda sisli, yağmurlu, karlı, rüzgarlı, bulutlu, parçalı bulutlu, kapalı hava durumunu gösteren resimli kartlar. Pekiştirici: Aferin, bravo, 3 dakika tablet oyunu		
Öğretim süreci: Öğretmen ve öğrenci masada karşılıklı oturur. Öğretmen, bugün seninle hava olaylarını çalışacağız, öncesinde senden uymanı istediğim bazı kurallar var, arkana yaslanıp beni yerinde sesiz bir şekilde dinleyeceksin, bak dediğimde bakacaksın göster dediğimde göstereceksin, söyle dediğimde söyleyeceksin etkinliklere katılıp sorulara cevap verirsen tabletle 3 dakika oynayabilirsin, der ve öğrenciye kuralları söyler. Öğretmen, öğrenciye seni hazır görüyorum o halde başlayalım, der (öğrenciye dikkat sağlayıcı uyarı verir, parmak şıklatma). Öğrencinin önüne birisi sisli, diğeri rüzgarlı hava durumunu gösteren resimli kartları araları açık şekilde bırakır, öğretmen, elini resimli kartların arasına vurarak, öğrenciye önündekilere bakkk, beni dinle buuu sisli hava resmi, buuu sisli hava resmi değil, der. Öğretmen, öğrenciye hangisi sisli hava der ve 3 saniye bekler, öğrenci doğru cevap verirse aferinnn sisli havayı gösterdin diyerek öğrenciye pekiştirici verip yaptığı doğruyu betimler. Eğer öğrenci yanlış tepki verirse veya tepkisiz kalırsa öğretmen, tekrar resimlerin arasına elini vurarak şimdi bana bak ve beni dinle der. Hangisi sisli hava sorusunu yöneltir. Öğretmen tekrar resimlere bak ve öğrenciye hangisi sisli hava değil der. Öğrenci doğru gösterdiğinde aferinnn diyerek pekiştirir. Öğretmen farklı olumlu ve olumsuz örneklerle farklı resimli kartlarla öğretimi devam ettirir.		
Ölçme ve değerlendirme: Öğretmen, öğretim sürecinde gözlediği öğrenci tepkileri kayıt formuna kaydeder.		

Tablo 2.5’te görüldüğü üzere BEP’in ardından öğrenciye, öğretimi yapılacak ders planının hazırlanması gerekir. BÖP, derste kazandırılması gereken öğretimsel amaçları, öğretim süresini, öğretim ortamını, kullanılacak materyalleri, varsa pekiştireçleri, derste kullanacak yöntem ve teknikleri, dersin işleniş yolunu ve dersten sonra yapılacak ölçme ve değerlendirmenin nasıl yapılacağını ayrıntılı olarak göstermektedir.

2.8.5. Öğrencinin Var Olan Performans Düzeyi

BEP’i hazırlayabilmek için, öncelikle öğrencinin var olan performans düzeyini belirlemek gerekir. Öğrencinin performans düzeyini belirleme süreci, eğitimsel bir değerlendirme süreci olup, öğrencinin neleri yapıp neleri yapamadığının yazılı kayıdır. Öğretmen yapımı informal değerlendirme araçları ile ölçülür. Bunlar: standart testler, gözlem görüşme, yazılı sınav, çalışma kağıtları gibi (Kargın, 2007:8).

2.8.6. Uzun Dönemli ve Kısa Dönemli Amaçlar (Hedefler)

Uzun dönemli hedefler, bir eğitim öğretim yılı içinde öğrenciye kazandırılacak davranışların listesidir. Uzun dönemli hedefler, kısa dönemli hedeflere göre daha geneldir. Öğrencinin performansına bağlı olarak bir akademik yıl içinde öğrencinin ulaşabileceği noktayı belirler. Kısa dönemli amaç ise öğrencinin performans düzeyi ile uzun dönemli amaçlar arasındaki kısa, ara basamakları ifade eder. Uzun ve kısa dönemli amaçlar ölçülebilir ve gözlenebilir olmalıdır (Kargın, 2007:8). BEP ve Öğretim Planlarında özel gereksinimli öğrencilerin, eğitsel gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olup, uzun dönemli ve kısa dönemli amaçlar ile öğretimsel amaçlar yer almalıdır. Aşağıda bir öğrenci için 4.sınıf “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinin ilk kazanımı “Dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu fark eder” konusuna yönelik bir performans düzeyi örneği verilmiştir.

“Hakan’a hangi ülkede yaşadığı sorulduğunda; yaşadığı ülkeyi, yaşadığı ülkenin bölgelerini, başkentini, yaşadığı şehri ve yaşadığı ülkenin komşularını söyleyebilmektedir. Ancak, Dünya üzerindeki kıtaların neler olduğu; Türkiye Cumhuriyeti dışında yer alan diğer ülkelerin hangileri olduğunu ve Türkiye’nin komşularının kimler olduğunu bilmemektedir.”

Alınan performans değerlendirmesi sonucunda öğretime başlamadan önce Hakan için uzun ve kısa dönemli amaçlar yazılmalıdır. Bu amaçlar tablo 2.6’da verilmiştir (Kıyak ve Hazır, 2017:204).

Tablo 2. 6: Uzun ve Kısa Dönemli Amaç Örneği (Kıyak ve Hazır, 2017:204)

Öğrencinin Adı: Hakan YILDIRIM	
Yaşı: 10	
Uzun Dönemli Amaç	UDA 1: Hakan'a sorulduğunda Dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu söyler.
Kısa Dönemli Amaç	KDA 1: Hakan kendisine sorulduğunda 4 denemenin dördünde Dünya üzerinde kıtaların isimlerini söyler. KDA 2: Hakan göstermesi istendiğinde 4 denemenin dördünde ismi söylenen kıtayı dünya haritası üzerinde gösterir. KDA 3: Hakan kendisine sorulduğunda 4 denemenin dördünde Türkiye'nin komşularının kimler olduğunu söyler. KDA 4: Hakan göstermesi istendiğinde 4 denemenin dördünde ismi söylenen Türkiye'nin komşu ülkesini Dünya haritasında gösterir.

Kısa dönemli amaçlardan sonra öğretimsel amaçların belirlenmesi gerekmektedir. Öğretimsel amaçlar, her bir kısa dönemli amacın gerçekleştirilmesine hizmet eden ara basamaklardır. Öğretimsel amaç oluşturma basamakları tablo 2.7'de verilmiştir.

Tablo 2. 7: Öğretimsel Amaç Örneği (Kıyak ve Hazır, 2017:204)

KDA 2: Hakan göstermesi istendiğinde 4 denemenin dördünde ismi söylenen kıtayı dünya haritası üzerinde gösterir.
ÖA-1: Hakan yönerge verildiğinde Asya kıtasını dünya haritası üzerinde gösterir.
ÖA-2: Hakan yönerge verildiğinde Afrika kıtasını dünya haritası üzerinde gösterir.
ÖA-3: Hakan yönerge verildiğinde Avrupa kıtasını dünya haritası üzerinde gösterir.
ÖA-4: Hakan yönerge verildiğinde Amerika kıtasını dünya haritası üzerinde gösterir.
ÖA-5: Hakan yönerge verildiğinde Antarktika kıtasını dünya haritası üzerinde gösterir.
ÖA-6: Hakan yönerge verildiğinde Avusturalya kıtasını dünya haritası üzerinde gösterir.

Hakan'ın öğretimsel amaçlarını gerçekleştirebilmesi için kullanılacak öğretim yöntemiyle öğretim planı hazırlanıp, öğretime geçilebilir. Bu plan aşağıda tablo 2.8'de verilmiştir.

Tablo 2. 8:Sosyal Bilgiler Dersi “Uzaktaki Arkadaşlarım” Ünitesi Doğrudan Öğretim Planı (Kıyak ve Hazır, 2017:206-207)

Öğrencinin Adı: Hakan Yıldırım

Yaşı: 10

Öğretim Düzenlenmesi: Bire-bir Doğrudan Öğretim

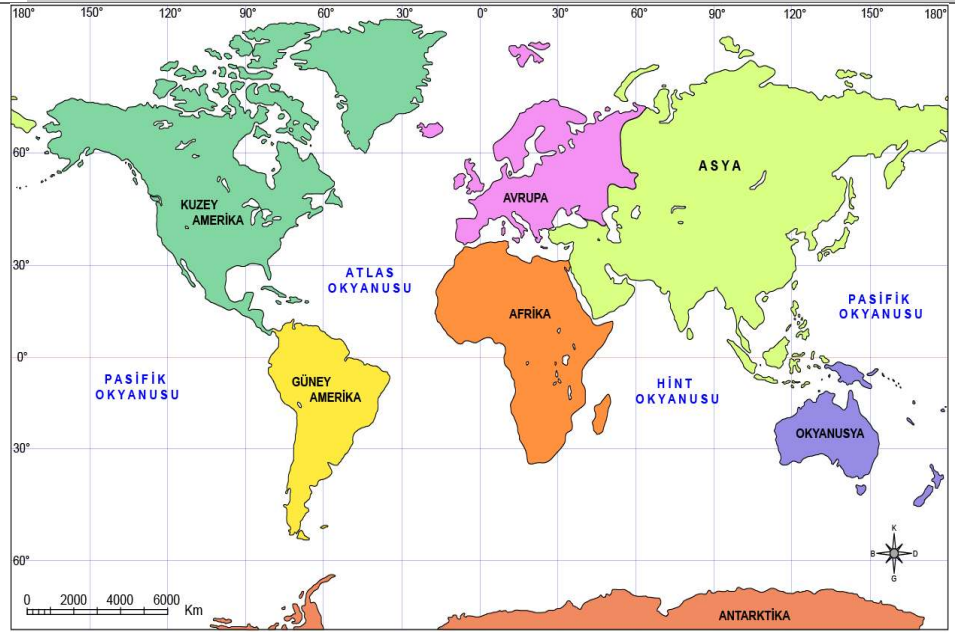
Öğretime Hazırlık:

Öğretmen öğretim oturumu başında öğrenciye “Bugün seninle Dünya üzerinde yer alan ülkelerle ilgili bir çalışma yapacağız” diyerek konuyu öğrenciye açıklar ve öğrencinin oturum boyunca uyması gereken kuralları da söyler (senden uymanı istediğim bazı kurallar var, yerinde beni sessiz bir şekilde dinleyeceksin, ben göster dediğimde göstereceksin, yap dediğimde yapacaksın, dinle dediğimde dinleyeceksin. Tüm kurallara uyarsan senine 5 dakika oyun oynayabiliriz, diyerek öğrenciye pekiştirici sunulur) öğretmen, uygulama ortamını hem kendisi hem de öğrenci için düzenler ve materyalleri de kendisinin ve öğrencinin rahat görebileceği /ulaşabileceği gibi düzenler.

Öğretim Süreci:

Gözden Geçirme: Öğretmen öncelikle öğrencinin işleyecek konu ile ilgili bilgileri hatırlamasında yardımcı olur. “Biz hangi ülkede yaşıyoruz?”, “Ülkemizin adı ne?”, “Hadi, ülkemizi haritada göster?” gibi sorularla öğrenciyi 4-5 dakika öğretime hazırlar.

Kısa Dönemli Amacın Belirlenmesi: Öğretmen, “Hakan şimdi seninle Dünyamız üzerindeki kıtaların neler olduğunu öğreneceğiz ve dersimizin sonunda ben sana kıtaları sorduğumda, sen bana hangi kıta nerede harita üzerinden göstereceksin, bak bu da az önce gösterdiğim gibi bizim kıtalar haritamız” diyerek kısa dönemli amacın ne olduğunu açıklar.

KİTALAR VE OKYANUSLAR HARİTASI

cografyaharita.com R. SAYGILI 2016

Kaynak: <https://bit.ly/2Mbm6BA>

**Güdüleme
Basamağı:**

Öğretmen: “Hakan, kıtaları öğrenmemiz bizim ne işimize yarar? Bizler kıtaları öğrenenerek ülkemizin hangi kıtada yer aldığını öğreniriz. Bizimle beraber hangi ülkelerin, içinde bulunduğumuz kıtada olduğunu öğreniriz. Aynı kıtalarda bulunan ülkelerin iklimi, coğrafi yapıları ve insanlar çoğu zaman birbirine benzerlik gösterirler. Bundan dolayı kıtaları öğrenmemiz bizlere ülkemizi, komşu ülkelerin ya da diğer kıtalarda bulunan ülkelerin niçin birbirine benzediğini anlamamıza yardımcı olur” diyerek öğrenciyi öğrenmeye güdüler. Öğrenci öğrenilecek konunun ne olduğunu ve niçin öğrenilmesi gerektiğini açık bir şekilde anlarsa öğrenme eylemi daha etkin bir şekilde uygulanabilir. Ek olarak öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi, öğrencinin güdülenmesinde etkili olur. Yukarıda yer alan bir harita öğrenciyle paylaşılabilir, bunun yanında öğrenciye yap-boz harita verilerek de uygulama yapılabilir.

Örnek Sunum:

Öğretmen eline bir haritayı alarak “Dünyamız üzerinde 4 tane kocaman okyanus vardır, bunlar kıtaları birbirine bağlamaktadır.” diyerek öncelikle öğrenciden okyanusları göstermesini ister. Daha sonra “Bu kıtalardan sadece 2 tanesini birbirinden ayıran kocaman dağlar vardır, bunlar bu haritada mor ve yeşil renkli olan kıtaları birbirinden ayırır.” diyerek Asya ve Avrupa arasındaki bölgeyi de göstererek öğrenciye açıklar. Daha sonra kıtaların isimlerini kendi ülkemizin olduğu bölgeden başlayarak (yakından uzağa) komşu kıtalara doğru anlatarak öğrenciden her öğrenilen kıtadan sonra tekrar göstermesi istenir. Bu öğretim oturumu örneklerle anlatılarak ve harita üzerine yazılarak çeşitlendirilebilir.

Kontrol Etme:

Öğretmen: “Hadi bakalım Hakan bana Asya kıtasını göster?” diyerek öğrencinin amacı gerçekleştirip gerçekleştirmediğine bakar. Eğer öğrenci göstermesi istendiğinde 4 denemenin dördünde ismi söylenen kıtayı (Avrupa, Avusturalya, Afrika gibi) dünya haritası üzerinde gösterirse öğrencinin verdiği her yanıtın sonra verdiği yanıt betimlenir ve pekiştirilir (Örneğin, Evet Hakan, Avrupa, Avusturalya, Afrika gibi kıtaları çok güzel gösterdin aferin sana). Eğer öğrenci beklenen ölçütü sağlayamazsa sunu kısa tekrarlarla yenilenir, hala beklenen ölçüt karşılanamazsa bir sonraki oturumda yeniden tekrarlanır.

Rehberli Uygulama:

Öğretmen: “Evet Hakan şimdi ben sana haritayı vereceğim ve kıta adını söylediğimde sen bana kıtanın bulunduğu yeri parmağınla göstereceksin.” diyerek yönerge verdikten sonra öğrenciye “Peki biz bunların farklı kıtalarda olduğunu nasıl anlıyoruz” “En büyük kıtayı göster” veya “En küçük kıtayı göster” diyerek soruları çeşitlendirip, öğrenciye öğrendiği bilgiyi farklı şekillerde sorup öğrenip öğrenemediği ölçülür. Eğer öğrenciden kıtaları göstermesi ile ilgili eksik yanıt gelirse “Bizim bulunduğumuz kıta hangisiydi göster”, “Peki bizim kıtalarımızın komşuları

hangileri göster” diyerek ipuçları verilebilir.

Bağımsız Uygulama:

Öğrenciye kıtalar haritası verilerek bütün kıtaları göstermesi istenir. Burada Hakan, öğretmenden herhangi bir ipucu almadan göstermesi gerekir.

2.8.7. Özel Gereksinimli Bireyler İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Önemi

Ülkemizde, Türk milli eğitimin temel ilkeleri çerçevesinde her bireyin eğitim alma hakkı güvence altına alınmıştır. Bu yüzden okul çağı gelen her birey zorunlu temel eğitimi almak zorundadır. Bazı öğrenciler gelişimsel olarak akranlarından farklı düzeye sahip olabilir. Genel olarak çeşitli nedenlerle yetersizlikten etkilenmiş olan bu öğrencilerin de temel eğitim olanakları bulunur (Gezer Demirdağlı, 2017:130). Temel eğitim sistemi içerisinde yer alan mihver dersler, bütün öğrenciler için önemlidir. Bu dersler içerisinde yer alan sosyal bilgiler dersi, amaçlanan kazanımların yanı sıra öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarını da desteklemektedir (Çavuş, 2019: 21).

Bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim bireylere yeni roller yüklemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, bilgiyi günlük hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünebilen, girişimci, kararlı, iletişim becerisine sahip, empati kurabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayabilen niteliklere sahip bir bireyi tanımlamaktadır (MEB, 2018:3).

Sosyal bilgiler en genel haliyle, etkin ve üretken bireyler yetiştirmek, bireylerin kişiler arası ilişkilerini ve vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek, diğer sosyal bilimler disiplinleriyle kaynaşmış bir ders olarak karışımıza çıkmaktadır. Öğrencileri hayata hazırlamak, sosyal bilgiler dersinin amaçlarındandır. Bu amaç doğrultusunda bilgiyi doğrudan aktarmak yerine bilgiyi işleyen ve problem çözme becerilerinin öğretilmesi hedeflenmektedir. Programın amacı yaşantı temellidir. İçerik hazırlanırken, yaşamda karşılaşılan durumlar ve sorunlardan hareketle hızla küreselleşen dünyada öğrencilerin farklı mekân, toplum ve kültürlerle etkileşimleri göz önünde bulundurularak, yerelden küresele doğru yol izlenmiş ve sosyal bilim disiplinleriyle birlikte tarih, coğrafya, psikoloji, sosyoloji gibi derslerle etkin vatandaş yetiştirme hedeflenmiştir (MEB, 2015:2).

Özel gereksinimli öğrencilerin özellikleri, düzeyleri ve gereksinimleri dikkate alındığında onlar için sosyal bilgiler öğretimi farklılıklar gösterir. Özel gereksinimli öğrencilerle ilgili yapılan sınıflamalara göre sosyal bilgiler öğretimi aşağıdaki gibi

değerlendirilebilir (Kurnaz, 2018:153).

Zihin yetersizliği olan öğrenciler, zihinsel işlemlerde sorun yaşarlar ve buna bağlı olarak kavramları anlamada, sosyal uyum becerilerinde sınırlılıklar görülür. Duyu organlarında, öğrenme gücünde, algısal yetilerinde, yaratıcılık, genelleme, problem çözme, kaygı gibi alanlarda da önemli farklılıklara sahiptir. Uyarıcıları ve kavramları zor anlarlar. Sözel ve görsel bilgileri akılda tutma sorunu yaşarlar. Kişiler arası ilişkilerde, sorumluluk almada, benlik kaygısında, kuralları izlemede, yasalara uyma gibi sosyal uyum alanlarında problem yaşarlar. Dil gelişimleri geridir, motivasyon ve özgüven sorunlarına bağlı olarak sosyal ilişkileri de geridir. Hafif zihin yetersizliği olan bireylerde, topluma uyum sağlamada fazla sorun yaşamamakla birlikte orta-ağır zihin yetersizliği olan öğrencilerin bu konuda sorunları vardır (Çıkılı, 2019:170).

Hafif zihin yetersizliği olan öğrencilerin yoğun şekilde sosyal uyum problemleri yaşamayacakları dikkate alındığında, sosyal bilgiler öğrenmeleri konusunda bir avantaja sahip olduğu söylenebilir. Zihin yetersizliği olan öğrencilerin özellikleri dikkate alındığında, bu öğrencilerin sosyal bilgilerin temel kavramlarından sosyal ve fiziki çevre ile etkileşim, sosyalleşme, değerler, haklar ve sorumluluklar, mekânı algılamada ihtiyaçlarının olduğu hem de bu alanlarda öğrenmeler gerçekleştirebilecekleri söylenebilir. Özel gereksinimli bireyler içinde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin, vatandaşlık sorumlulukları kısmen esnetilmiş olsa da bu grup öğrenciler, haklarını ve sorumluluklarını öğrenmesinde sosyal bilgiler dersinin katkısı büyüktür. Ancak sosyal bilimlerin temel disiplinleri olan sosyoloji, tarih, coğrafya, felsefe, siyaset bilimi, hukuk, antropoloji ve ekonomi alanlarında zorlanırlar. Empati, eleştirel düşünme, karar verme ve problem çözme gibi vatandaşlık becerilerini kazanmada, geçmiş-bugün-gelecek arasında bağ kurmada, gözlem sonuçlarından çıkarım yapma, zaman ve kronolojiyi, değişim ve sürekliliği algılamada güçlükler yaşama ihtimali de yüksektir (Kurnaz, 2018:153).

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), gelişim düzeyine uygun olmayan, aşırı hareketli olma hali, dikkati sürdürmede zorluk ve yetersiz dürtü kontrolü gibi belirtilerin görüldüğü bir bozukluktur (Güçlü ve Erkıran, 2004:32) DEHB'si olan öğrencilere sosyal bilgilerin konuları ve kavramları öğretilir. Bu öğrenciler için sosyal bilgiler öğretiminde en önemli nokta öğrenme yaşantılarını ilgi çekici hale getirip, basamaklandırılmış öğretim uygulamaları ile küçük adımlar halinde öğretimin sunulması, yaparak-yaşayarak öğrenme uygulamalarının artırılması, aktif öğrenme yaşantılarına yer verilerek öğretimin kuru anlatımdan kurtarılması öğrenmeyi kolaylaştırır (Kurnaz,

2018:154).

Görme engelli bireyler, doğdukları andan itibaren öğrenmeye başlar ve öğrendiklerini günlük yaşamlarında kullanırlar. Öğrenme formal ve informal yollarla gerçekleşir. Görme problemi olmayan çocuklar, yetişkinlerin müdahalesi olmadan etrafında olup bitenlerin farkındadır ve birçok şeyi öğrenmek için fırsatları vardır. Ancak görme engelli bireyler, yetersizliklerinden dolayı normal gelişim gösteren çocuklar gibi etrafında olup bitenleri öğrenemezler. İnformal öğrenme bireyin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Normal gelişim gösteren bireyler, okul çağına gelene kadar birçok bilgiye sahiptir. Gören bireyler dış dünyayı gözlemler, toplum kurallarının farkına varır, ağaçlar, hayvanlar, doğa hakkında bilgi sahibi olurlar. Bu durum görme engelli bireylerde tam tersidir. Bu bireylerin toplum ve çevre hakkında ciddi eksiklikleri vardır. Görme engelli bireylerde derslerde kullanılacak materyallerin erişimi sağlandığında akranları ile öğretim, yöntem ve stratejiler ile eğitim öğretme aktivitelerine katılım sağlanabilir. Görme engelli öğrencilerin eğitiminde, öğrencinin başka bir engeli yoksa gören ve normal gelişim gösteren akranları gibi öğrenmelerinde bir farklılık yoktur (Şahin, 2019: 154). Bu bireyler üstün yetenekli bireyler gibi sosyal bilgiler dersini rahatlıkla öğrenebilirler.

Dil ve konuşma bozukluğu olan bireyler, dili kullanmada, konuşmayı edinmede ve iletişimde güçlük yaşar. Bu yüzden sosyal sorunlar yaşayabilirler. Bu nedenle sosyal katılım, fiziki çevre ile etkileşim ve sosyalleşme alanlarında öncelikle öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Öğretmenlerin birincil rolü dilin sosyal kullanımını kolaylaştırmaktır. Bu öğrenciler sosyal bilimlerin temel disiplinleri olan sosyoloji, tarih, coğrafya, felsefe, siyaset bilimi, hukuk, antropoloji ve ekonomi alanlarında; duygudaşlık, eleştirel düşünme, karar verme ve problem çözme, vatandaşlık becerilerini kazanma, geçmiş-bugün-gelecek arasında bağ kurmada, gözlem sonuçlarından çıkarım yapma, zaman ve kronolojiyi, değişim ve sürekliliği algılama kabiliyetleri vardır (Kurnaz, 2018:154). Bu durum işitme ve görme yetersizliği olan öğrenciler için de benzer şekildedir.

İşitme ve görme yetersizliği olan öğrenciler, yetersizliklerine göre çok büyük farklılıklar gösterse de sosyal bilgiler dersinin bilgi ve becerilerini öğrenme yetileri benzerdir. Burada en önemli nokta her bir yetersizlik gurubuna uygun şekilde öğrenme yaşantılarının düzenlenmesidir (Kurnaz, 2018:154).

Sosyal davranışlar, OSB'si olan bireylerin güçlük yaşadığı en temel alandır (Özel, 2019:143). Bu bireylerde toplumsal iletişimi başlatmak için, sözel olmayan birçok

davranışta bozulmalar görülür. Diğer insanlarla eğlenme, ilgilerini ve başarılarını kendiliğinden paylaşmama, toplumsal ya da duygusal karşılık vermede eksiklikleri vardır. Dolayısıyla bu öğrenciler için sosyal bilgiler öğretimi büyük önem taşımaktadır. Özellikle sosyal bilgilerin öncüsü olan, hayat bilgisi dersinde bilgi ve becerilerin öğretimi öncelikli olmalıdır. Otistik öğrencilere sosyal ve fiziki çevre ile etkileşim, sosyal katılım ve sosyalleşme bilgi ve becerileri öğretilir. Otizmi olan bireylerde zihin yetersizliği eşlik edebileceği gibi herhangi bir zihinsel gerilik olmayabilir ya da üstün zekâlılık gösterebilir. Dolayısıyla bu bireylerin davranışları ile ilgili davranış sağlımları yapıldığında zihinsel işlev sorunu olmayan öğrenciler, sosyal bilgiler temel bilgi ve becerilerini öğrenebilir (Kurnaz, 2018:155).

Özel öğrenme güçlüğü günümüzde özel gereksinimli öğrenciler içerisinde geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır. Tanılaması diğer engel gruplarına göre biraz daha zor olsa da özel öğrenme güçlüğü gösteren öğrenciler homojen bir grup olmayıp farklı akademik alanlarda öğrenme güçlüğü gösterirler. Beyindeki duysal ve davranışsal bozukluktan kaynaklanan dil, okuma yazma, matematik, aritmetik ve diğer becerilerde bozukluk ve gerilik yaşarlar. Zekâ bölümü puanı normal ve normalin üstünde olmasına rağmen akademik başarısızlık görülür.

Bu bireyler kendi içerisinde;

- ✓ Okuma bozukluğu (Disleksi)
- ✓ Yazılı anlatım bozukluğu (Disgrafi)
- ✓ Matematik öğrenme bozukluğu (Diskalkuli)
- ✓ Başka türde adlandırılmayan öğrenme bozukluğu, şeklinde ayrılır (Mertol ve Kaya, 2019:119).

Bu öğrencilerde dil bozuklukları, genelleme yapamama, bilişsel problemler, motor becerileri, dikkat eksikliği, güdülenmede zayıflık gibi birçok problem görülür. Bu yüzden sosyal becerilerde, arkadaş edinmede ve sürdürmede, okul çalışmalarına katılma gibi yaklaşımları olumsuz etkilenmektedir. Bu öğrencilerin üst bilişsel ve zihinsel davranışlarda yaşadıkları zorluklar nedeniyle eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme gibi vatandaşlık becerilerini anlama ve kazandırmada yaşayacakları zorluklar göz önünde bulundurularak gerekli uyarlamalar yapılmalıdır. Özel öğrenme güçlüğü yaşayan öğrenciler, geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağ kurmada, zaman ve kronolojiyi algılamada, değişim ve sürekliliği algılamada sorunlar yaşayacakları muhtemeldir ve

gerekli uyarlamalar yapılmalıdır. Bunun dışında hak ve sorumlulukları öğrenmede, toplumsal yönden bireyin sosyalleşmesi, değerler ve toplum konularında daha kolay öğrenmeler sağlayabilir (Kurnaz, 2018:155).

Özel gereksinimli bireyler keşfedilip onlardan potansiyellerine uygun beklentiler istendiğinde davranışlarında ciddi değişimler olacaktır. Dolayısıyla onlar için planlanan etkinlikler alışılmışın dışına çıkmalı, içerik farklılaşmalı, bireysel özelliklerine uygun etkinliklerle öğrenme alanları çeşitlendirilmelidir Bu öğrencilere uygun özgün fikirler geliştirmek, farklı duyu ve algılarına hitap edecek materyaller üretmek kazanımlara ulaşmada rol oynar (Mertol ve Kaya, 2019:119).

Süreğen hastalığı olan öğrenciler de özel gereksinimli bireylerin içerisinde. Bu öğrenciler sürekli tedavi görmek durumunda kaldıkları için özel eğitim ve destek hizmetlerden yararlanmak durumundadır (Turhan, 2016:75). Bu öğrenciler evde eğitim alıyorsa akranlarından uzak kalma ve sosyal ortamlara katılamama gibi nedenlerle en çok sınırlandırılmış eğitim ortamına maruz kalmaktadır. Bu nedenle bu öğrenciler için hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi çok önemlidir. Süreğen hastalığı olan öğrencilerin en büyük sorunu toplumdan ayrışmadır. Bu nedenle imkânlar ölçüsünde sosyal ilişkiler yaşamaları sağlanarak sosyalleşmeleri sağlanmalı bunun içinse gerekli teknolojik imkânlar ve bilgi iletişim araçları ile sosyal medyadan yararlanmalıdırlar (Kurnaz, 2018:156).

Fiziksel yetersizliği olan öğrenciler, özel eğitim ve destek hizmetlerinden yararlanmak durumundadır (Turhan, 2016:75). Fiziksel yetersizliği olan öğrenciler için akademik başarıları hakkında tahminde bulunmak mümkün olamayabilir. Her birinin çevresel ve psikolojik faktörlerini de dikkate alarak tahminde bulunmak mümkündür. Bu öğrencilerin yaşadıkları en büyük sorun eğitim ortamlarına ulaşma ve öğretim materyallerini kullanabilmedir. Fiziksel yetersizliği olan öğrencilerin bilişsel özellikleri dikkate alındığında, sosyoloji, psikoloji, felsefe, hukuk, siyaset bilimi, tarih, coğrafya, ekonomi gibi temel bilgileri öğrenmede başarılı olabilirler. Ayrıca bu öğrenciler eleştirel düşünme, karar verme, problem çözmede, vatandaşlık becerilerini anlama ve kazanmada sorun yaşamayabilir. Bu öğrenciler, geçmiş bugün ve gelecek arasında bağ kurmada, zaman ve kronolojiyi algılamada, değişim ve sürekliliği algılamada sorunlar yaşamayacaklardır. Hak ve sorumlulukları, toplumsal yönden bireyin eğitilmesi ve bireyin sosyalleşmesi, demokratik vatandaşlık, değerler ve toplum konularında daha kolay öğrenmeler sağlayabilirler (Kurnaz, 2018:156).

Duygu davranış bozukluğu olan öğrenciler, yaşına uygun olmayan sosyal ve kültürel normlardan farklı davranışlar göstermesi nedeniyle özel eğitime ve desteğe ihtiyaç duyarlar (Özdemir, 2016:80). Zihinsel, duygusal ve sağlıkla ilgili faktörlerle açıklanamayan öğrenme yetersizlikleri, akranları ve öğretmenleri ile ilişki kurma ve sürdürmemeye, uygunsuz davranış ve duygular, mutsuzluk eğilimindedirler. Bu öğrenciler için sosyal bilgiler dersi öncelikli ve önemlidir. Sosyal bilgiler dersinin temel kavramlarından sosyal ve fiziki çevre ile etkileşim, sosyal katılım, sosyalleşme, empati, demokratik vatandaşlık, değerler ve toplum bu öğrencilere öncelikli öğretilecek konulardır (Kurnaz, 2018:158).

Üstün zekâlı/yetenekli öğrenciler sosyal bilgiler dersinin tüm kavram, bilgi ve becerilerini öğrenme yeteneğine sahiptir. Bu öğrencileri akranları ile iletişim kurma, sosyal ilişkiler kurma ve sosyalleşme sorunları yaşadıkları da bilinmektedir. Bu yüzden sosyal bilgiler dersi ile öğrencilere sosyal katılım, sosyalleşme, empati gibi becerilerin kazandırılması hedeflenir. Üstün zekâlı/yetenekli öğrenciler için sosyal bilgiler dersi son derece önemlidir (Kurnaz, 2018:157). Sosyal bilgiler dersi, üstün yetenekli öğrencilere zenginleştirilmiş uygulamalar sunar ve ilgi çekicidir. Ünite, etkinlik ve proje gibi çalışmaları ile topluma hizmet projeleri öğrencilerin rahatlıkla benimseyebileceği uygulamalardır (Uzun, 2006: 37; Günel, 2019:137).

2.8.8. Özel Eğitime Gereksinimli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Öğretimi Dersini Daha İyi Öğrenebilmesi İçin Yapılması Gerekenler

- ✓ BEP hazırlanırken “Sosyal Bilgiler Dersi” kapsamında alınacak hedef davranışların/amaçların belirlenmeden önce öğrencinin almış olduğu Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler (Sosyal Hayat) dersinde kazanmış ve kazanmamış becerilerin ne olduğunun yazılması gerekir. Öğrencinin BEP’i, eğitsel planlamayı kolaylaştıracak, öğrenciyle çalışan diğer uzmanlarla işbirliği kurmayı sağlayacak ve öğretmene ve kendinden sonra gelecek öğretmenlere kılavuz niteliğinde yol gösterecektir.
- ✓ Özel gereksinimli bireylere etkili öğretimin gerçekleştirilmesi için ölçüt bağımlı ölçü aracının hazırlanması, öğrencinin performans düzeyinin belirlenmesi, uzun dönem ve kısa dönem amaçların oluşturulması, öğretim planının hazırlanması ve öğretimin değerlendirilmesi gerekmektedir.

- ✓ BEP'in ardından öğrenci için BÖP hazırlanır. BÖP, öğrenciye o derste kazandırılması gereken hedef davranışların/amaçların, öğretim süresinin ve ortamın, kullanılacak materyalin, kullanılacak pekiştireçlerin, yöntemin, ders işleniş yolunun ve ders sonunda öğretimin nasıl değerlendirileceğinin yazılması ile oluşur.
- ✓ Sosyal bilgiler dersinde konular, öğrencinin yakın çevresinden başlayıp uzak çevresine doğru düzenlenmelidir.
- ✓ Ünite konuları, kolaydan zora doğru düzenlenmeli gerektiğinde konuların sırası değiştirilmelidir.
- ✓ Kavram haritaları özellikle taksonomisi yüksek kavramlar için kullanılabilir.
- ✓ Dramatizasyon, çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerinin geliştirilmesi için kullanılabilir.
- ✓ Gezilerle sosyal bilgiler konuları eş zamanlı gerçekleştirilebilirse derste işlenen konunun pekiştirilmesi sağlanır.
- ✓ Not tutma becerisi, öğrencilere iyi bir dinleyici olma zeminini hazırlar.
- ✓ Konuların özelliklerine uygun öğretim yöntemi seçilmelidir.
- ✓ Ders için gerekli materyaller, öğrenciler tarafından kullanılabilir olmalıdır.
- ✓ Sosyal bilgiler dersinde, araç-gereç kullanılması, öğretimin bireyselleştirilmesine olanak tanır. Bu yüzden araç-gereç seçiminde öğrencinin özellikleri, yetersizlik türü, öğrencinin düzeyi ve ilgisi dikkate alınmalıdır (Ünal, Turhan, Kıyak ve Hazır, 2017).

Özel gereksinimli bireyler için hazırlanan öğretim düzenlemelerinde materyal kullanımı, öğrencilere zengin, anlamlı, somut yaşantılar sağlar. İçeriği planlı sunma fırsatı verir. Öğrenme sürecinde birçok duyu organının işe koşulması öğretim sürecinin etkinliğini artırır. Özel gereksinimli bireylerde materyal kullanımı, etkili öğrenme ve öğrendiklerini hatırlama imkânı sunar. Öğrenme-öğretme sürecinde kullanılacak materyallerin sınıflanmasında farklı yaklaşımlar vardır. Bunlardan birini de Edgar Dale yapmıştır.

Şekil 2. 2: Dale'nin yaşantı konisi (<https://bit.ly/2YfB8ZQ>)

Dale'nin yaşantı konisi esas alındığında bu süreçte, yaşantıların çok sayıda duyu organından az sayıda duyu organına, basitten karmaşığa, somuttan soyuta, kendi kendine öğrenmelerden başkalarının yardımıyla öğrenmelere doğru sıralandığı görülmektedir. Aynı zamanda öğrenme sürecinde edinilen öğrenme oranında yer aldığı görülmektedir. Doğrudan gerçek nesnelerle edinilen yaşantıların oranı, sözel sembollerle edinilen yaşantılara göre çok daha fazladır. Bu durum özel gereksinimli öğrencilere dönük olarak yapılan öğretimsel düzenlemelerde amaçlara yansıdığı görülmektedir. Örneğin, kavram öğretiminde amaçlar aşağıdaki gibi ifade edilmekte somuttan soyuta sıralanmaktadır.

- ✓ Öğrenci, gerçek nesnelerle eşleme yapar.
- ✓ Öğrenci, gerçek nesnelerle resimleri eşler.
- ✓ Öğrenci, resimleri eşler.

Böyle bir düzenleme, öğretmenin öğretim sürecinde hangi materyalleri hangi sırada vereceğini de gösterir (Çıkılı, 2019:190).

2.9. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ÖĞRENCİLERE FAYDALARI

2.9.1 Sosyal Bilgiler Dersinin Bilişsel Yönden Faydaları

Sosyal bilgiler programı öğrencilerin, yeni bilgiler edinmesi, edindikleri bilgileri önceki öğrenmeleriyle ilişkilendirebilme ve problem çözmede kullanabilmeleri hedeflenmektedir. Programda tanımlanan becerilerden problem çözme, karar verme, gözlem, mekânı algılama, coğrafi sorgulama, konum analizi, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama, ekonomi okuryazarlığı, araştırma yapma, kanıt kullanma, değişim ve sürekliliği algılama gibi beceriler bu amaca hizmet etmektedir (Gezer Demirdağı, 2017: 136). Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrenci, kendi çevresini yakından tanıyarak, geçmiş ile gelecek arasında bağ kurma fırsatı bulur. Mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama gibi beceriler kazanır (Şanlı, 2019:2).

2.9.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Duygusal Yönden Faydaları

Sosyal bilgiler programında yer alan kavramların öğrencilere aktarılmasında öğrenci merkezli bir yaklaşım izlenmektedir. Doğrudan bilgi aktarımı yerine öğrencilerin aktif katıldığı, deneyimlediği öğrenenler olması hedeflenmektedir. Öğrenciler bu süreçte üstlendikleri rolleri yerine getirirken hem sosyal bilgiler kazanımlarını edinmelerinin yanı sıra sosyal ve duygusal yönden de gelişim sağlamaktadır. Programda tanımlanan becerilerden aktif dinleme ve tartışma, sosyal katılım, gözlem yapma ve araştırma yapma becerisi bu amaca hizmet etmektedir (Gezer Demirdağı, 2017: 136). Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin, kendi davranışları için etik davranışlar geliştirmesine yardımcı olur (Suh ve Traiger, 1999:Akt. Kan, 2010:142).

2.9.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Dil ve İletişim Yönünden Faydaları

Dil ve iletişim becerisi bireylerin bilgi dağarcığı ve diğer insanlarla etkileşimde bulunma durumuna göre şekillenmektedir. Öğrenciler, sosyal bilgiler programı ile hedeflenen kazanımları edinme sürecinde yeni bilgileri öğrenmekte, mevcut bilgileri süzgeçten geçirerek tekrar biçimlendirmektedir. Sosyal bilgiler programının uygulanmasında önerilen etkinlikler, öğrencinin yakın çevresi ile etkileşim bulunmasını gerektiren etkinliklerdir. Bu etkinlikler, öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin kavramları edinmelerinin yanı sıra dil ve iletişim yönünden de gelişimlerine imkân vermektedir. Programda iletişim kurma becerisi, birey ve toplum öğrenme alanıyla ilişkilendirilmiştir (Gezer Demirdağı, 2017: 136).

Sosyal bilgiler dersinde öğrenci, farklılıklara saygıyı, misafirperverliği ve hoşgörüyü öğrenerek çeşitli değerler kazanır (Şanlı, 2019:2). Ayrıca öğrenciler, toplumsal ilişkileri düzenlemeyi öğrenir ve karşılaştığı problemlere çözüm üretmek için temel iletişim becerileri kullanır (MEB, 2018:8).

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde öğrencilerin;

- “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
- Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
- Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
- Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
- Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları, Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
- Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
- Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
- Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet

kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,

- Millî, manevî değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
- Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
- Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır” (MEB, 2018:8).

Sosyal bilgiler dersi ile öğrencilerin, içinde yaşadıkları toplumun ve dünyanın bir parçası oldukları ve birey olarak içinde bulundukları toplumun geleceğini daha iyi bir şekilde nasıl şekillendirebilirliğinin gerekliliği öğrenir. Bu ders öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutar, bireyden beklenen niteliklerin geliştirilmesini sağlar. Sosyal bilgiler öğretimiyle öğrencilerin, değer algıları, bilgileri, hayata dair kavramları, becerileri geliştirilerek topluma düşünen, soru soran, araştıran, görüş alışverişi yapmayı bilen bireyler yetiştirir (Şahin, 2019:153).

Çocuğun elde edeceği kazanç bakımından sosyal bilgiler öğretiminin amaçlarını (kapsamlı olmakla birlikte), her biri davranışa dönüştürülecek biçimde, dört ana kümede toplayabiliriz:

- “Sosyal bilgiler derslerinde çocuğun eleştirci, yapıcı ve yaratıcı düşünme ve yetenekleri gelişir; sorun çözme ile ilgili becerileri kazanması sağlanır;
- Sosyal bilgiler öğretimiyle çocuk bireylerarası ilişkilerini geliştirir; İşbirliği yapmasını öğrenir; sorumluluk bilinci kazanarak yetişir;
- Sosyal bilgiler derslerinde çocuk temel yurttaşlık hak ve sorumluluklarını kavrar; anayasa ve yasalar karşısında görev ve sorumluluklarını bilir;
- Sosyal bilgiler öğretimiyle çocuk ekonomik olma konusunda görüş kazanır; gereksinimlerini iyi belirleme ve doğru tercihler yapma alışkanlığını elde eder” (Sözer, 1998, 19).

Programın maddeleri incelendiğinde, bireylerin sahip olması gereken özellikler arasında bilişsel, duygusal, dil ve iletişim ile fiziksel özellikleri açısından sosyal bilgiler dersinin bireylere faydalarını açıkça görebilmekteyiz.

2.10. ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR

Sosyal bilgiler dersi, özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme alanlarını genişletir. Öğrenciye eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri kazandığı gibi tüm öğrencilerin uyum içinde öğrenmelerini sağlar. Sosyal bilgiler dersinin özel eğitime katkıları düşünüldüğünde, her öğrenci, sosyal, duygusal, psikolojik ve entelektüel gelişim alanları oluşturur. Problem çözme ve gelecekte karşılaşılabilecekleri problemler için okul içinde dayanışma kazanımları

elde eder. Öğrenciler, öğretim materyali ve bilgisayar gibi farklı donanımları kullanır. Öğrenciler, sosyal, psikolojik ve yaratıcı düşünme gibi özel alanlara yönelir ve yeteneklerini keşfeder. Sosyal davranış, diğer insanlara saygı, farklılıklara karşı olumlu tutum en önemlisi özgüven ve empati kazanır (Sarılarhamamı, 2020:66). Sosyal bilgiler dersi normal gelişim gösteren öğrenciler ile özel gereksinimli öğrenciler için birçok fayda sağlar ancak özel gereksinimli öğrenciler yetersizliklerinden dolayı geç ve zor öğrenirler. Özel eğitim öğretmenleri de sosyal bilgiler dersi öğretiminde bir takım zorluklar yaşamaktadırlar. Sarılarhamamı'nın (2020) yapmış olduğu "*Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde sosyal bilgiler dersinin yeri ve önemi*" isimli çalışmasının bulgularına göre öğrenciler soyut konuları kavramada zorluklar yaşamaktadır. Bu çalışmayı Sazak ve Merdan'ın (2016) yapmış olduğu "*Grafik düzenleyicilerin otizmli öğrencilere fen bilgisi kavramlarının öğretimindeki etkililiği isimli*" çalışması da destekler niteliktedir. Bu çalışmada öğrencilerin soyut fen konularını öğrenmede zorluklar yaşadığı görülmüştür. Görmez'in (2016) yaptığı "*Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik performans düzeyleri*" isimli çalışmasında öğrenciler, soyut kavramları öğrenemedikleri ve uzun cümleleri (demokrasi, tarih, vatandaş, iklim vb.) anlamadıkları, dersten çabuk sıkıldıkları, kendilerine yöneltilen sorulara anlamsız cevaplar verdikleri ya da hiç cevap veremedikleri tespit edilmiştir. Sarılarhamamı'na (2020) göre öğretmenler, konuların gereksiz uzun olduğu ve gereksiz konuların olması öğrencileri pekiştirmede engel olduğu söylemektedir. Karasu ve Mutlu'nun (2014) "*Öğretmenlerin perspektifinden özel eğitimde yaşanan sorunlar ve çözüm öneriler*" isimli çalışmasında özel eğitimde kullanılan kitap ve materyallerin tekrar gözden geçirilmesi, kitap ve materyal eksikliklerinin giderilmesi önerilmektedir. Topçu ve Katılmış'ın (2013) "*Yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi alan ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik düşünceleri*" isimli çalışmasında sosyal bilgiler ders kitabının yarı zamanlı kaynaştırma öğrencileri için uygun olmadığı ve araştırmada katılımcıların ders kitap ve materyallerinden yeterince memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle yarı zamanlı kaynaştırma öğrencilerine özel müfredat (kitap vb.) hazırlanabilir. Böylece hem öğrencilerin hem de dersi veren öğretmenlerin materyal eksiklikleri giderilebilir.

Sosyal Bilgiler dersi özel gereksinimli bireyler de olduğu gibi üstün yetenekli bireylere de öğretilmesi sorunsuz değildir. Bu alanda karşılaşılabilecek en önemli sorun, sosyal bilgiler içeriğinin hızla değişmesi, öğrenci ve öğretmen tarafından öğrenilmesi gereken çok miktarda yeni bilgiler, kavramlar ve değerlerin bulunmasıdır. Birçok

öğretmen, sosyal alanında yeterince bilgili olmadıkları duygusu nedeniyle güçlük yaşadıklarını belirtmektedir. Ancak bu noktada öğretmenlerin yapması gereken, bilgiyi doğrudan aktarmak yerine bilgiyi anlama, kullanma ve yeni bilgiler üretmelerine yardımcı olmaktır (Barth ve Demirtaş, 1997: Akt: Uzun, 2006:37). İyi düzenlenmiş eğitim ortamı, onların akranlarıyla iletişim kurmada, etkileşimde bulunmada, arkadaşlık geliştirmede etkili olacaktır. Ayrıca ortama ait olma duyguları gelişerek, değerli olduklarını hissedeceklerdir. Bu durum onların bağımsız olabilme ve kendi kendine yeten bireyler olmalarına yardımcı olacaktır (Mete, Çapraz ve Yıldırım, 2017:296). Görme engelli öğrenciler, görme engellerinden kaynaklı pek çok derste zorlanmaktadır. Sosyal bilgiler dersinde görme engelli öğrenciler, ders kapsamında çoğunlukla resimler, haritalar ve diyagramların kullanıldığı için zorlanmaktadır. Bu öğrenciler için uyarlanmış ve değiştirilmiş öğretim araçları kullanılmalıdır (Şahin, 2019:154).

2.11. ÖZ YETERLİK

Sosyal öğrenme kuramı olarak geliştirilen öz yeterlik, 1977 yılında Albert Bandura tarafından ortaya konulduğundan bu yana, araştırmacılar tarafından ilgi görmüştür. Bandura (1977) öz yeterliği: “Bireyin belirli bir performansı gösterebilmek için gereken etkinlikleri başarma kapasitesi hakkında kendine yönelik yargısı” olarak ele alır. Öz yeterlik inancı, kişinin davranışlarının önemli bir belirleyicisidir. Bu kavram, insanların sahip oldukları özellikleri, etkili biçimde kullanabilmeleri için öncelikle ilgili alanda kendilerine güven duymaları gerektiğini savunan, anahtar kavramdır (Pajares, 2002). Bandura’ya göre öz yeterlik inançları, insanın özünde yatmaktadır. Kişinin gerekli bilgi ve beceriye sahip olması yeterli değildir. Aynı zamanda bir görevi başarıyla yerine getirebilmek için gerekli inanca da sahip olmalıdır. Öz yeterlik inancı, insanların içsel davranışları üzerinde etkilidir. Bunlar düşünme, hissetme ve motive olma gibi davranışlardır. Bandura (1977) öz yeterliği yüksek bireyler, bir görevi yerine getirirken daha fazla çaba sarf eder ve daha uzun süre devam etme eğilimindedir (Anthony, 2006:3).

Akkoyunlu ve Kurbanoglu’na (2003) göre öz yeterlik, kişinin bir işi veya bir görevi yerine getirmek için gerekli özelliklerin kendinde var olduğuna olan inancıdır. Öz yeterlik, bir işi yapıp yapamayacağından ziyade bu işi yapabileceği olan inançtır. Buradan çıkarılacak sonuç, öz yeterlik algısının başarıda tek etken olarak yer almadığı fakat başarıyı olumlu yönde etkilediği anlamını çıkabiliriz.

İnsan davranışlarını etkileyen ve sosyal bilişsel teorinin tam merkezinde yer alan tüm düşünceler, öz yeterlidir. Öz yeterlik inancı: “İnsanların belirlenmiş hedeflerine ulaşmak için gereken eylem yollarını organize etme ve yürütme yeteneklerine ilişkin yargılarıdır.” Öz yeterlik inançları, insanların motivasyonunu etkiler. Kişisel başarısının temelinde yatar. Çünkü insanlar, arzu ettikleri eylemlerinin sonuçlarına inanmadıkça üretebileceğine, harekete geçme veya zorluklar karşısında direnme konusunda çok az teşvikleri olur (Pajares, 2002). Öz yeterlik, dört temel psikolojik süreç üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Bunlar motivasyon süreçler, bilişsel süreçler, duygusal süreçler ve seçim süreçleridir.

Motivasyon süreçleri: İnsanlar davranışta bulunmadan önce kendilerine hedef koyar, hedeflerini gerçekleştirebilmek için de kendilerini güdüler. Bu hedefler doğrultusunda çabalarının düzeyini, başarılarına göre ayarlarlar. Kişinin öz yeterliği, onun başarı ve güdülenme düzeyini etkileyerek, zorluklar karşısında göstereceği çaba hakkında bilgi verir (Cebeci, 2018:14). Öz yeterlik inancı ile güdülenme düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu söylenebilir.

Bilişsel süreçler: Bireylerin öz yeterlik inançları, bilişsel süreçlerde, çeşitli biçimlerde ortaya çıkar. Çok amaçlı olan insan davranışları, belirli hedeflere ulaşmak için hedefleri somutlaştıran öngörülerle yönetilir. Kişisel hedeflerin belirlenme süreci, kişinin sahip olduğu yeteneklerine olan inancından etkilenir. Yüksek öz yeterliğe sahip kişiler, daha büyük hedefler seçer, daha zor işleri yapma eğilimi gösterir. Aynı zamanda hedeflerine ulaşmak için çok çaba harcarlar. Böyle kişiler, eylemlerinin olası olumsuz sonuçlarını düşünmek yerine güzel sonuçları hayal ederler. Düşüncenin önemli işlevlerinden biri de, insanların olayları tahmin etmesini sağlamak ve onların hayatlarını etkileyenleri kontrol etmenin yollarını geliştirme imkânı sunmasıdır (Bandura, 1994).

Duygusal süreçler: İnsanların yeteneklerine olan inancı yalnızca motivasyonlarını etkilemez, onların tehdit edici ve zor durumlarda yaşanan stres, kaygı, uyarılma ve ruh hali düzeylerini de etkiler (Bandura, 1994; Pajares, 2002). Bir eylemin gerçekleştirilmesi sırasında bireylerin yaşayacakları stres ve depresyon düzeyleri kişilerin öz yeterlik inançlarına göre farklılık gösterir. Öz yeterlik inancı yüksek olan bireyler, zorluklar karşısında daha az stres ve depresyon yaşar, öz yeterlik inancı düşük bireyler ise durumu algılayabilmekte zorluk yaşarken, hem stres hem de depresyon şiddeti yüksek olur. Gerekli çözüm yolları bulmada güçlük çekerler (Girmen ve Çubukçu, bt.).

Seçim süreçleri: İnsanlar kısmen çevrelerinin ürünüdür. Bu nedenle öz yeterlik, insanların seçtikleri aktivite ve ortam türlerini etkileyerek, hayatın seyrini şekillendirir. Bandura'ya (1994) göre insanlar üstesinden gelemeyeceklerine inandıkları olaylardan, faaliyetlerden ve problemlerden kaçıp, üstesinden gelebilecekleri durumları seçer. Yaptıkları seçimlerle yeni yetkinlikler, ilgi alanları ve sosyal ağılar geliştirirler. z yeterlik inancı ne kadar yüksekse insanların edineceğı meslekler yelpazesi de geniş olur. Çünkü seçim davranışları kişisel gelişimin yönünü derinden etkileyebilir.

2.11.1. z Yeterlik İnancını Oluşturan Kaynaklar

Bireylerin yaşantısını etkileyen öz yeterlik, genellikle kalıtsal olarak gelen bir özellik değıldir (Gülmez, 2015:17). Bandura'ya (1994) göre öz yeterliğı dört temel kaynağı vardır. Bunlar: bireyin kendi deneyimlediğı yaşantılar, dolaylı öğrenme yaşantıları (başkalarının deneyimleri/model alma), sözel ikna ve fizyolojik- duygusal durumdur.

Hepimizin hayatta deneyimlediğı durumlar vardır. Bunlar doğırudan bireyin kendi deneyimlediğı yaşantılardır. z yeterliğı artırmanın en etkili yolu deneyimlemektir. İnsanlar, olumlu yaşantılar geçirdiğı zaman ilerde yaşayacağı benzer durumlar için öz yeterlik algısını da güçlendirir. z yeterlik algısını etkileyen bir diğerk faktör de vekleten yaşanmış deneyimlerdir. Benzer olan, başkalarının başarıları ve başarısızlıklarının gzlemelenmesi, gözlemcinin öz yeterlik algısını etkiler. Eğerk deneyim başarılmışsa gözlemcinin öz yeterliğini artırır. Tersine bir durum gerçekleşmişse bu durum, gözlemcinin öz yeterliğini azaltır veya tehdit eder. Dolaylı deneyimlerin gözlemci üzerinde bıraktığı etki, bireyin öz yeterlik algısına bağılıdır. Kişi kendini izlenen kişiyle ne kadar çok ilişkilendirirse, kişinin kendisinin de gözlenen davranışı başarabileceğı inancını gelişir. z yeterliliğı etkileyen bir diğerk faktör de sözel veya sosyal iknadır. Ne zaman insan sözlü olarak bir görevi başarabilecekleri ya da üstlenebilecekleri konusunda ikna edilirlerse işte o zaman öz yeterlikleri artırır. İnsanlara, yapabilecek beceri veya yetenekleri olmadığı söylendiğinde ise hızlı bir şekilde vazgeçme eğilimine girerler. Gerçekçi olmayan sözler, nasihatler öz yeterliğı düşmesine sebep olur (Bandura, 1994).

Fizyolojik ve duygusal durum ise stres, kayğı, endişe ve korku öz yeterliğı olumsuz yönde etkiler ve kendini gerekleştirmemeye yol açabilir. Korkulan görevleri yerine getirememeye veya yapamama kehaneti (Arseven, 2016), stres durumlar duygusal uyarılma yaratır ve bu da kişinin algılamasını etkiler (Bandura, 1994).

İnsanların öz yeterlik yargıları, algılanan öz yeterliklerini etkilemektedir. İnsanlar, zorlayıcı ve tehdit edici faaliyetler ve durumlar karşısında farklı davranış kalıpları sergiler (Taktat Ateş, 2019).

Yüksek düzeyde algılanan öz yeterliğe sahip insanlar:

- ✓ Bilgi ve yetkinlikler yoluyla başarılabilceğine inanırlar.
- ✓ Kişisel gelişimin gerekliliklerini araştırır.
- ✓ Zor görevleri tehdit olarak algılamaz.
- ✓ Hatalarından faydalanır ve bunları öğrenme sürecinin normal bir parçası olarak değerlendirir.
- ✓ Kendilerini diğer bireylerle karşılaştırmak yerine kendi gelişimleriyle karşılaştırır.
- ✓ Zorluklar karşısında daha fazla çaba sarf eder.
- ✓ Beceriye daha sonra kazanılabilecek yetenekler olarak değerlendirir.
- ✓ Ortamlarında fark yaratırlar.
- ✓ Strese ve depresyona daha az eğilimlidir.

Düşük düzeyde algılanan öz yeterliğe sahip insanlar:

- ✓ Öz yeterliliğin doğuştan gelen bir yetenek olduğunu düşünür.
- ✓ Zor faaliyetleri tehdit olarak algılar ve onlardan uzak durur.
- ✓ Daha az tehdit edici görevler seçerek hata yapma riskini azaltmaya çalışır.
- ✓ Hedeflerine az bağlılık gösterir.
- ✓ Zeki olmamanın bir işareti olarak çok fazla çaba harcamayı düşünür.
- ✓ Kendilerini çevrelerindeki diğerleriyle karşılaştırır.
- ✓ Diğer insanların başarı göstermeleri cesaretlerini kırar.
- ✓ Ortamlarında farklılık yaratamazlar (Taktat Ateş, 2019).

2.11.2. Öğretmen Öz Yeterlik İnancı

Yetkinlik, başarılı bir öğretme süreci gerçekleştirmek için öğretmende bulunması gereken vasıflardan birisidir. Öğretmenler bu vasfın temellerini öğretmenlik eğitimi süresi içerisinde üniversitelerde kazanmakta, görev yaptıkları kurumlarında yürüttükleri öğretim görevi sürecinde ise geliştirmektedir (Baloğlu ve Karadağ, 2008). Öz yeterlik, çoğunlukla özel alanlara özgü ortaya çıkmaktadır. Bu özel alanların biri de öğretmen öz yeterliğidir (Tabancalı ve Çelik, 2013:1169). Öğretmen öz yeterliği: “Öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği görev ve sorumlulukları etkili ve verimli bir biçimde yerine getirebilmek için

sahip olunması gereken bilgi, beceri ve tutumlar olarak” tanımlanmaktadır (MEB, 2017:4). Yılmaz, Köseoğlu, Gerçek, Soran’a (2004:262) göre öğretmen öz yeterlik inancını: “Öğretmenlerin, öğretme işlevini etkili bir şekilde yerine getirebilmek için gerekli davranışları gösterecekleri konusundaki inanışları olarak” tanımlamaktadır. Öğretmen öz yeterliği, etkili bir eğitim öğretim faaliyeti gerçekleştirmede güven duygusu ve inançtır (Tuluk, 2015).

Günümüzde çağın eğitim ihtiyaçları, eğitime ve öğretmenlere yüklenen yeni anlamlar, öğrencilerin değişen gereksinimleri bireylerin eğitimi konusundaki yenilikçi yaklaşımlar, öğretmenlere mesleki anlamda yeni sorumluluklar yüklemektedir. Bu açıdan bakıldığında öğretmenlik mesleği, insan hayatının sorumluluğunu üzerine alabilecek yüksek yeterlikler gerektiren bir meslek olarak kabul görmektedir. Bu anlayış öğretmenlerin gelişime açık bireyler olmalarını zorunlu kılmaktadır (MEB, 2017:3). Öğretmenlerin, topluma ve devlete karşı bir takım görev ve sorumlulukları vardır. Bu görev ve sorumlulukları yerine getirebilmek için öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği öz yeterliğe sahip olması gerekir. Her toplumun eğitim hedefleri ve amaçları vardır. Türk toplumda da öğretmenlerin amacı, ulusal ve evrensel değerlere önem veren, sorunlara çözüm üreten, milli eğitim programının temel hedefleri doğrultusunda öğrenen, üreten, ahlâklı, ileri görüşlü, demokratik bireyler yetiştirmektir (Ekin, 2019:26).

MEB (2017) öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri çerçevesinde öğretmenin sahip olması gereken özellikleri şu şeklide ifade etmiştir;

- “Öğretmen, öğrencileri birey olarak görür, değer verir. Öğrencilerin sosyal ve kültürel farklılıklarını, yaptıklarını ve ilgilerini dikkate alarak en yüksek düzeyde öğrenmeleri ve gelişmeleri için çaba harcar.
- Öğrencilerinde geliştirmek istediği kişilik özelliklerini kendi davranışlarında gösterir.
- Diğer öğretmen, yönetici ve uzmanların başarılı deneyimlerinden yararlanır. Öz değerlendirme yaparak değişim ve sürekli gelişim için çaba harcar.
- Yeni bilgi ve fikirlere açıktır, kendisini ve kurumu geliştirmede etkin rol oynar. Mesleği ile ilgili mevzuatı (yasa, yönetmelik, genelge v.b.) izleyerek bunlara uygun davranır.
- Öğretmen, öğrencinin tüm özelliklerini, ilgi, istek ve ihtiyaçlarını bilir, geldiği ailenin ve çevrenin sosyo - kültürel ve ekonomik özelliklerini tanır.
- Öğretmen, öğretme ve öğrenme süreçlerini plânlar, uygular ve yönetir. Öğrencilerin öğrenme sürecine etkin katılımını sağlar.
- Öğretmen, öğrencilerin gelişim ve öğrenmelerini değerlendirir. Öğrencilerin kendilerini ve diğer öğrencileri değerlendirmelerini sağlar. Ölçme sonuçlarını daha iyi bir öğretim için kullanır; sonuçları öğrenci, veli, yöneticiler ve öğretmenlerle paylaşır.

- Öğretmen, okulun bulunduğu çevrenin doğal, sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini tanır. Aileleri ve toplumu eğitim sürecine ve okulun gelişimi ile ilgili çalışmalara katılmaları yönünde teşvik eder.
- Öğretmen, Türk Millî Eğitim Sisteminin dayandığı temel değer ve ilkeler ile özel alan öğretim programının yaklaşım, amaç, hedef, ilke ve tekniklerini bilir ve uygular.”

2.11.3. Öğretmen Öz Yeterlik İnancının Önemi

Öğretmenler, öğrencilerin başarısı için temel dayanak noktasıdır (Pruski, Cornell ve Riggs, 2013:1). Öğretmenler, öğretmenlik mesleğinde başarılı olabilmeleri için iyi bir eğitim almalarının yanı sıra bu görevi etkili bir şekilde yerine getirebilmek için öz yeterlik inancına da sahip olmaları gerekir. Bandura, güçlü bir öz yeterlik, bireyleri başarıya götürmede ve onların mutlu olmalarını olumlu yönde etkilediğini söyler. Güçlü bir öz yeterliliği sahip bireyler, zor bir durumla karşılaştıklarında bunu üstesinden gelmesi gereken bir iş olarak görür. Bu bağlamda öz yeterlik, üzerinde durulması gereken önemli bir özelliktir (Türk, 2008:11). Bir öğretmen, iyi bir eğitim almış olsa dahi öz yeterlik inancı yüksek değilse çocuklara bir katkı sağlayamamaktadır. Öğretmenin, bilgi, beceri ve yeteneğinin yanında iyi bir öz yeterlik inancına ihtiyacı vardır (Denizoğlu, 2008:33).

Öğretmenlikte öz yeterlik inancı, öğretmenin nasıl harekete geçeceğini ya da harekete geçip geçmeyeceğinin göstergesidir. Çünkü öğretmenlerin kendi bilgi, beceri ve yeteneğine ilişkin inançları öğretmenlikteki etkililiklerinin bir parçasıdır. Öz yeterlik inancı yüksek öğretmenler, öğretimi zor öğrencilerle çalıştıkları durumlarda istekli ve sabırlıdır, öğrencilere yeni bir şey öğretme konusunda çok heveslidir ve öğretmenlik mesleğine daha bağlıdır. Öğretmen öz yeterliği, öğrencilerin öz yeterliklerini ve güdülenmelerini artırır (Woolfolk, 2000, 2006; Coladarcı, 1992; Allinder, 1994: Akt: Büyükduman, bt.).

Etkili öğretimin, öğrencilerin öğrenmelerini olumlu yönde etkilemektedir. Kendi öğretme yeteneğine güvenen öğretmenler, işlerinde daha çok zaman harcamaktadır. Sınıfta konuya daha fazla dikkat çekmekte ve daha farklı öğretim yöntemleri kullanmaktadır. Öz yeterlik inancı, bireyin etkinliklerin seçimini, güçlükler karşısındaki sabrını, çabalarının düzeyini ve performansını etkilemektedir. Öz yeterlik inancı yüksek olan bireyler, bir işi başarmak için çaba göstermekte, olumsuzluklar karşısında kolayca vazgeçmemektedir (Çaban ve Sanalan, 2002:3).

Öz yeterliği yüksek ve düşük olan öğretmenler arasında bir takım farklılıklar olduğu görülmüştür. Bunlar sınıf düzeni, yeni yöntemler kullanma, öğretim ve öğrenme güçlüğü çeken öğrencilere dönütler verme gibi konularda, davranış farklılıkları olduğu ve

bunun öğrenci motivasyonu ve performansında etkili olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin öz yeterlik inançları, öğrenci davranışların, akademik başarılarını, yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerini etkiler. Öğretmenlerin öz yeterlik algısı, geç ve zor öğrenen öğrencilerin öğrenmesinde de önemli etkiye sahiptir (Browsers ve Tomic, 2000; Woolfolk-Hoy, 1993: Akt Karahan, 20008).

2.11.4. Öğretmen Öz Yeterliğin Öğrenci Davranışları Üzerindeki Etkisi

Okul, çocukların hayatlarının önemli derecede biçimlendirildiği, bilişsel yeteneklerinin geliştirildiği ve sosyal açıdan doyurulduğu birincil ortamdır. Çocukların bilişsel yeteneklerinin geliştirdiği ve bilgi edindikleri, topluma etkili bir şekilde katılabilmeleri için gerekli problem çözme becerilerinin geliştiği yerdir. Çocuklar, bilişsel becerilerde ustalaştıkça, hayata dair algı geliştirir. Örgün eğitim dışında birçok sosyal faktör örneğin, akran modellemesi, bilişsel beceriler, diğer öğrencilerin performansları, sosyal karşılaştırma, motivasyon, hedefler, olumlu teşvikler yoluyla iyileştirme ve öğretmenlerin yorumları, yeteneklerine olumlu veya olumsuz şekilde yansıyan başarılar ve başarısızlıklar da çocukların yeterliklerine ilişkin yargılarını etkiler (Bandura, 1994:11). Öğretmenlerin öğretme yeterliği ile öğrenci başarısı, öğretme güdüsü ve öğrencilerin bireysel yeterlik algıları arasında anlamlı ve güçlü ilişkiler olduğu kanıtlanmıştır (Gibson ve Dembo, 1984; Ross, 1992: Akt. Özerkan, 2007:39).

Öz yeterlik inancı, öğretmen ile öğrenci davranışlarını üzerinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Öz yeterlik inancı yüksek olan öğretmenler, öğrencilerin ihtiyaçlarına daha duyarlı olmakta, öğrencilere karşı pozitif ve kabul edici bir tutum sergilemektedir. Bu durum öğrencileri daha istekli hale getirerek karar sürecine katılımlarını kolaylaştırmaktadır (Ashton, Webb ve Doda, 1983: Akt. Cebeci Emre, 2017:31). Öz-yeterlik düzeyi yüksek öğretmenlerin daha yüksek düzeyde iş doyumunu yaşadıklarını, işle ilgili stres düzeylerinin daha düşük olduğunu ve öğrencilerin uygunsuz davranışlarıyla baş etmede daha az zorluk yaşadıklarını göstermiştir (Barni, Danioni ve Benevene, 2019).

Öğretmenlerin öz yeterlik inancı, öğrencilerin sosyal, bilişsel, duyuşsal ve akademik vb. pek çok alandaki gelişimlerine katkı sağlayacağı açıktır. Öz yeterlik inancı yüksek bir öğretmenin öğrencilerinin de yüksek öz yeterliğe sahip olması olası bir sonuçtur (Kaçar, 2016:28). Öğrencilerin öz yeterlik algısını güçlendirmek için öğretmenlerin, BEP kullanmaları, her öğrencinin kendi düzeyine uygun etkinliklere yer vererek öğretimi bireyselleştirmeli, işbirliğine dayalı öğrenme yöntemi kullanmaları ve farklı düzeylere

sahip öğrencileri birbirleriyle kıyaslamaya dayalı değerlendirme yaklaşımlarından geri durmaları gerekir (Senemoğlu, 2015: Akt: Kaçar, 2016:29). Öz yeterlik inancı yüksek öğrencilerin akademik yardım istemeleri, öğrenme stratejileri kullanmaları ve akranlarından yardım istemeleri daha yüksektir (Kotaman, 2008:116).

2.12. KONUS İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde konuya ilişkin literatürdeki çalışmalardan bahsedilmiştir. Yapılan çalışmaların kapsamı, yöntemi ve sonuçları üzerinde kısaca durulmuştur.

2.12.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

İlk (2014) tarafından yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi isimli tez çalışmasında, sosyal bilgiler dersi uygulamaları üzerinden öğretmen görüşleri alınmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen, kısa cevaplı ve açık uçlu sorular içeren ankete ek olarak, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi de kullanılmıştır. Bulgulara göre öğretmenlerin büyük bir bölümünün, kaynaştırma eğitimi ilgili eğitim almadıkları ve bu alanla ilgili uygulamalarda kendilerini yeterli hissetmedikleri görülmüştür.

Aydoğan (2015) tarafından yapılan Özel Eğitim (Zihin Engelliler) Öğretmen Adaylarının Fen Öğretimine İlişkin Öz Yeterlik İnançları isimli tez çalışmasında farklı üniversitelerdeki özel eğitim öğretmen adaylarının fen bilgisi öğretimi öz yeterlik inançlarının değişkenlere göre belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Verileri toplama araçları olarak, kişisel bilgi formu ve fen öğretimine ilişkin öz yeterlik inancı ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda cinsiyet, üniversite, sınıf düzeyi, okuduğu bölümü seçme sebepleri, öğrenim gördüğü bölüme yerleşmeden önce özel eğitimle ilgili bilgisinin olup olmaması, lise türü ve yaşadığı yer arasında anlamlı farklılık tespit edilmiş, ailesinde veya yakın çevresinde özel eğitime gereksinim duyan bireyler olup olmamasına değişkeninde anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Görmez (2016) tarafından yapılan Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Performans Düzeyleri isimli çalışmasının amacı, kaynaştırma eğitimi kapsamında öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki performanslarını belirlemektir. Araştırma verileri gözlem tekniğiyle toplanmıştır. Araştırmada yapılandırılmamış gözlem tekniğinden yararlanılmış, sonuçlar ise içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışma bulguları; öğrencilerin sosyal bilgiler dersi düzeylerinin iyi olmadığı, BEP'teki amaçlar ile

öğrencilerin düzeyleri arasında ciddi farkın olduğu, kaynaştırma öğrencilerinin genelinin basit yönergeleri ve kavramları (kendini tanıtmak, çevresi hakkında bilgi verme gibi) anladıkları fakat soyut kavramları ve uzun cümleleri (demokrasi, tarih, vatandaş, iklim vb.) anlamadıkları, dersten çabuk sıkıldıkları, kendilerine yöneltilen sorulara anlamsız cevaplar verdikleri ya da hiç cevap veremedikleri tespit edilmiştir.

Yaylacı ve Aksoy (2016) tarafından yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimindeki Yeterlilikleri isimli çalışmada, öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde yeterli bilgi ve beceriye sahip olup olmadıklarını ortaya çıkarabilmek amaçlanmıştır. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kaynaştırma Eğitimi Yeterlilikleri” anketi ile toplanmıştır. Verilerin sonuçlarına göre kaynaştırma eğitimi hususunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecini planlama ve düzenlemede yeterli donanıma sahip oldukları, izleme ve değerlendirme süreci ile mesleki gelişimde ise yetersiz oldukları görülmüştür. Ayrıca kaynaştırma eğitimini destekledikleri; fakat kaynaştırma eğitimi hususunda kendilerini yeterli görmedikleri tespit edilmiştir.

Kaymakamoğlu (2017) tarafından yapılan Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlilik İnançları: Öğretmen Eğitim Programları için Öneriler isimli çalışmada, özel eğitim bölümünde okuyan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik öz yeterlilik algılarını tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırma Kuzey Kıbrıs'ta bir üniversitede Özel Eğitim Öğretmenliği okuyan 221 öğretmen adayına uygulanmış, veri toplama aracı olarak Tschannen-Moran ve Woolfolk Hoy (2001) tarafından geliştirilen ve Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından Türkçe'ye uyarlanan öğretmen öz yeterlilik algı ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin öz yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu, yaş, cinsiyet ve okuduğu sınıf değişkeninin arasında anlamlı farklılık görülmemiştir.

Ateş (2018) tarafından yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Öz Yeterlilik İnançlarının İncelenmesi isimli tez çalışmasının amacı, öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik öz yeterlilik inançlarını belirlemektir. Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Kaynaştırmada öğretmen yeterliliği ölçeği ve öğretmen öz yeterlilik ölçeği uygulanmıştır. Nitel ölçme aracından elde edilen veriler ise araştırmacı tarafından hazırlanan “sosyal bilgiler özel alan yeterlilikleri belirleme dereceli puanlama anahtarı (Rubrik) kullanılarak”, açık uçlu sorulara verilen cevaplar ise betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Öğretmen adaylarının kaynaştırma yeterlilikleri ve öğretmen öz yeterlilikleri “orta düzey” olduğu, ayrıca kaynaştırma yeterlilik düzeylerinin

değişkelere göre farklılık göstermeği görülmüştür. Kaynaştırma öğretmen yeterliği ile öğretmen öz yeterliği arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Eren ve Engür (2019) tarafından yapılan Özel Eğitim Öğretmeni Adaylarının Müzik Öğretimine Yönelik Öz Yeterlik İnançlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi isimli makale çalışmasında, özel eğitim öğretmen adaylarının yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, müzik eğitim geçmişleri ve müziğe yatkınlıklarına göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koyma amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında öğretmen adaylarının, müzik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarının yaş ve sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilirken, cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılık görülmüştür. Bu farklılık kadınların lehine olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte özel eğitim öğretmen adaylarının müzik eğitim geçmişleri ve müzikal yatkınlıklarına ilişkin görüşlerinin müzik öğretimine yönelik öz yeterliklerine doğru orantılı olarak yansıdığı görülmüştür.

Taktat Ateş (2019) tarafından yapılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Fen Bilimlerine Yönelik Öz Yeterlik İnançları isimli tez çalışmasının amacı, özel eğitim öğretmenlerinin fen bilimleri dersine yönelik öz yeterlik inanç düzeylerini belirlemektir. Araştırmada nitel ve nicel verilerin birlikte kullanıldığı açıklayıcı karma yöntem kullanılmıştır. Bıkmaz (2004) tarafından sınıf öğretmenlerine uyarlanarak Türkçe uyarlaması yapılmış öz yeterlik ölçeği ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin fen bilimlerine yönelik öz yeterlik inanç düzeylerinin “kararsızım” şeklinde olduğu görülmüştür. Demografik değişkenler açısından incelendiğinde, sadece mezun olunan bölüm bazında sınıf öğretmenliği mezunu lehine anlamlı farklılık meydana gelmiştir.

Yıldırım (2019) tarafından yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlilikleri; Samsun İli Örneği isimli tez çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilik düzeylerini tespit etmek amacıyla nitel ve nicel verilerin beraber kullanıldığı karma bir yöntem kullanılmıştır. Araştırmada kaynaştırma yeterlilikleri anketi ile görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda öğretmenlerin kaynaştırma eğitimini destekleyici bir tutuma sahip olduklarını ancak kendilerini yeterli göremediklerini belirtmişlerdir.

Sarılarhamamı (2020) tarafından yapılan Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitiminde Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri ve Önemi isimli tez çalışmasında, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Çalışmada özel eğitim öğretmeni ve sosyal bilgiler öğretmenleri çalışma grubunu oluşturmuş, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularında öğretmenlerin büyük çoğunluğunun, soyut kavramları öğretmede zorlandıklarını, öğrenciler için bireysel planlamaların yapılması gerektiği, konuların uzun tutulduğu ve gereksiz konulara yer verildiği, bireysel ve sosyal etkinliklerin artırılması, görsel materyallerin sıklıkla kullanılması ve artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimli öğrenciler için bir sosyalleşme aracı olduğunu belirtmişlerdir.

Yılmaz Yenioğlu ve Yenioğlu (2020) tarafından yapılan Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Matematik Öğretimine Yönelik Öz Yeterlik İnançlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi isimli çalışmasında, özel eğitim öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançları belirlenmeye çalışılmıştır. Matematik öğretimine yönelik öz yeterlik ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, sınıf düzeyi ve matematik öğretimine ilişkin ders alma değişkeninde anlamlı farklılık görülürken, cinsiyet, lisans not ortalaması, lise mezuniyet alanı ve daha önceden lisans mezuniyeti olma değişkeninde anlamlı farklılık görülmemiştir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu araştırmanın yöntem kısmında: Araştırmanın modeli, yöntemi ve çalışma gurubu, veri toplama araçları, toplanan verilerin analizi ve elde edilen bulgularla ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Özel eğitim öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarının tespit edilmesini amaçlayan bu çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Kuzu'ya (2013:26) göre tarama yöntemi: “Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde olduğu gibi” tanımlanmaya çalışılır. Karasar'a (1999:77) göre ise “Tarama modelleri geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır.”

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın örneklemini, Türkiye'deki çeşitli üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğrenim gören, özel eğitim bölümü öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmaya toplam 309 öğretmen adayı katılmıştır. Bu öğretmen adaylarına ait kişisel bilgiler aşağıda tablolarda sunulmuştur.

Tablo 3. 1: Çalışmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Kişisel Bilgileri

<i>Değişkenler</i>	<i>Kişisel Bilgiler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kadın	219	71
	Erkek	90	29
	Toplam	309	100
Yaşa Göre Dağılım	20 -22 yaş	142	46
	23-25 yaş	56	18
	26-28 yaş	57	18
	29-31 yaş	54	18
	Toplam	309	100
Sınıf Düzeyi	4. sınıf	214	69
	3. sınıf	95	31
	Toplam	309	100
Ailede ve Yakın Çevrede Özel Gereksinimli Bireyin Varlığı	Evet	118	38
	Hayır	191	62
	Toplam	309	100
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	127	41
	Ortaokul	57	18

Anne Eğitim Durumu	Lise	83	27
	Üniversite	42	14
	Toplam	309	100
	İlkokul	195	63
	Ortaokul	37	12
Anne Eğitim Durumu	Lise	55	18
	Üniversite	22	7
	Toplam	309	100
	İlkokul	195	63
	Ortaokul	37	12

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının, cinsiyete göre dağılımında % 71’i (219) kadın, % 29’u (90) erkek olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının yaş grubu dağılımına bakıldığında, % 46’sı (142) 20-22 yaş, % 18’i (56) 23-25 yaş, %18’i (57) 26-28 yaş, % 18’i (54) 29-31 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının sınıf düzeyinde, % 69’ u (214) 4. Sınıf, % 31’i (95) 3. Sınıf düzeyindedir. Öğretmen adaylarının ailede veya yakın çevrede özel gereksinim duyan bireyin var olup olmama durumuna göre dağılımında, %38’i (118) evet derken, %62 (191) hayır demiştir. Öğretmen adaylarının genel olarak baba eğitim seviyesinin düşük olduğu görülmektedir. %41’i (127) ilkokul mezunu, %27’si (83) lise mezunu, %18’i (57) ortaokul mezunu, %14’ü (42) ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının genel olarak anne eğitim seviyesinin de düşük olduğu görülmektedir. %63’ü (195) ilkokul mezunu, %18’i (55) lise mezunu, %12’si (37) ortaokul mezunu, %7’si (22) ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 2:Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördüğü Üniversiteye Göre Dağılımı

Okuduğu Üniversite	f	%
Bursa Uludağ Üniversitesi	141	46
Marmara Üni	37	12
Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi	20	7
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	23	7
Anadolu Üniversitesi	39	13
Ankara Üniversitesi	20	6
Atatürk Üniversitesi	29	9
Toplam	309	100

Tablo 3.2’de görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının, öğrenim gördüğü üniversiteye göre en yüksek katılım % 46 (141) Uludağ Üniversitesi öğrencilerine

aitken, %13'ü (39) Anadolu Üniversitesine, %12'si (37) Marmara Üniversitesine aittir. En düşük katılım olarak, %9'u (29) Atatürk Üniversitesi, %7 (20) Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi ile Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (23), % 6'sı (20) ise Ankara Üniversitesine aittir.

Tablo 3. 3:Öğretmen Adaylarının Mezun Olduğu Lise Türüne Göre Dağılımı

Lise Türü	f	%
Gene Lise	75	24,3
Anadolu Lisesi	105	34,0
Meslek Lisesi	56	18,1
Anadolu Öğretmen Lisesi	50	16,2
Diğer	23	7,4
Toplam	309	100,0

Tablo 3.3'te görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının, mezun oldukları lise türlerinde, %34'ü (105) Anadolu lisesi'nden, %24,3'ü (75) Genel Liseden, %18,1'i (56) Meslek Lisesi'nden, %16,2 (50) Anadolu Öğretmen Lisesi'nden ve %7,4 (24) diğer (açık lise, yut dışı vb.) liselerden mezun oldukları görülmektedir.

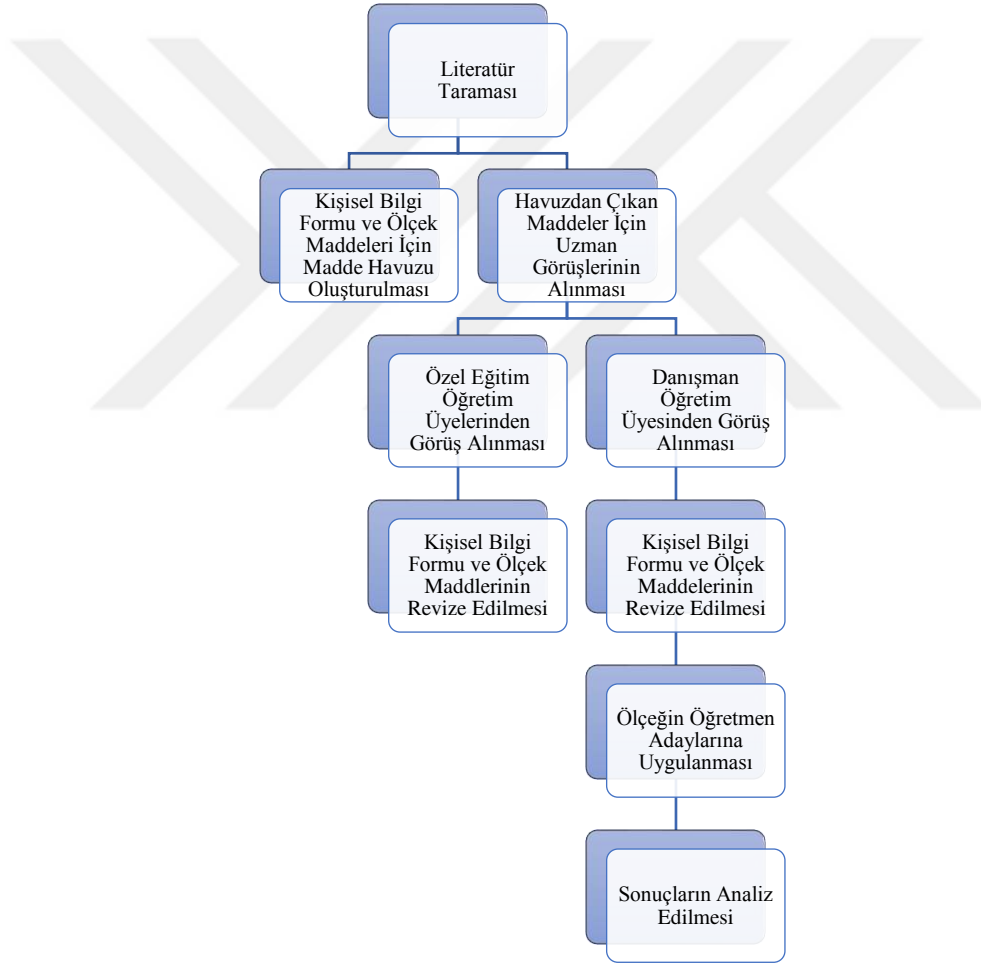
Tablo 3. 4:Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Bölümünü Seçme Nedenleri

Özel Eğitim Bölümünü Seçme Sebebi	f	%
Çevre	64	20,7
Meslek beklentilerim	136	44,0
Ailemin sosyo-ekonomik özellikleri	5	1,6
Üniversiteye giriş puanım	21	6,8
Kişilik özelliklerim	56	18,1
Model aldığım öğretmenlerim	5	1,6
Okuduğum kitaplar, izlediğim filimler vb.	8	2,6
Diğer	14	4,5
Toplam	309	100,0

Tablo 3.4'de görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının, özel eğitim bölümünü seçme sebepleri arasında, %44'ü (136) meslek beklentileri olduğunu belirtmişlerdir. %20,7'si (64) çevre, %18,1'i (56) kişilik özellikleri, %6,8'i (21) üniversiteye giriş puanı, %4,5'i (14) olduğunu belirtirken, özel eğitim bölümünü en az seçme sebepleri arasında ise %2,6 (8) okuduğu kitaplar, izlediği filimler vb., %1,6 (5) ile hem ailemin sosyo-ekonomik özellikleri ile model aldığı öğretmenleri oluşturmaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada veri toplama araçları olarak “Kişisel Bilgi Formu” ve “Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları Ölçeği (SBÖÖYÖ)” kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu araştırmada öğretmen adaylarının bağımsız değişkenlere göre nasıl şekil aldığını görebilmek için 8 maddeden oluşan bir formdur. Bu form adayların cinsiyet, yaş, okuduğu üniversite, mezun oldukları lise türü, sınıfı, özel eğitim öğretmenliğini seçme sebebi, ailesinde veya yakın çevresinde özel eğitime gereksinim duyan bireyler olup olmaması, anne eğitim durumu, baba eğitim durumuna yönelik sorulardan oluşmaktadır. Veri toplama aracının geliştirme süreci ise aşağıda tabloda verilmiştir.

Şekil 3. 1: Araştırmanın uygulanma süreci

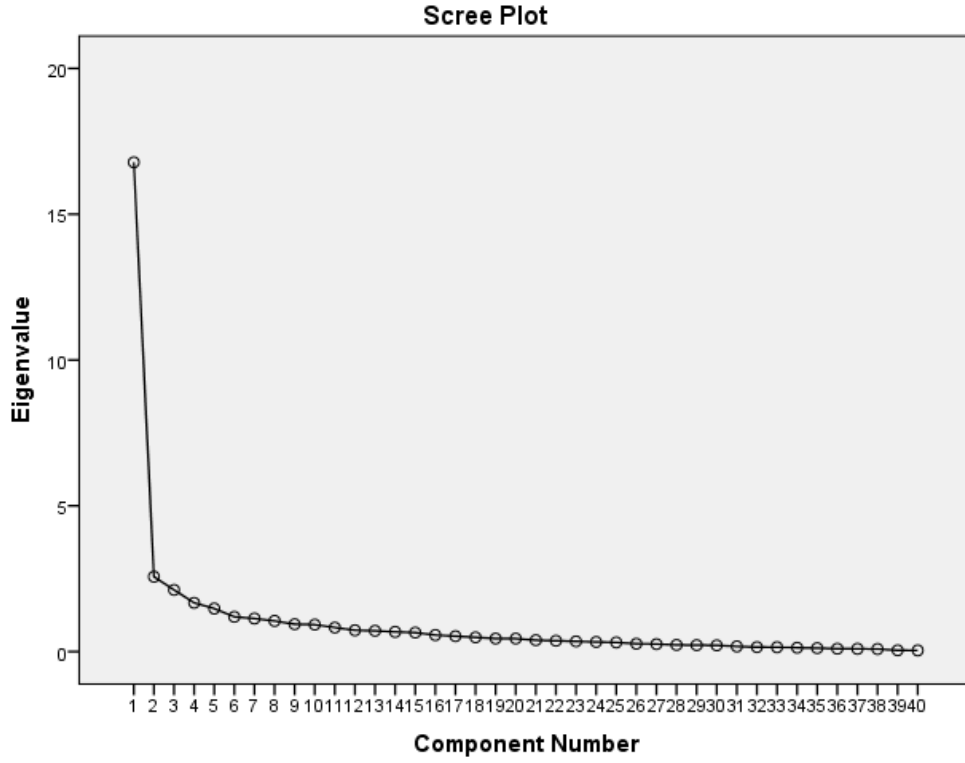
Şekil 3.1’de görüldüğü üzere çalışmada kullanılan Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Yönelik Öz-Yeterlik İnanç Ölçeği, araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Ölçek geliştirme sürecinde ilk olarak öz yeterlik ile ilgili literatür ile yurt içi ve yurt dışında yer alan benzer ölçekler/çalışmalar incelenmiştir. Literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmacı, araştırmacının danışmanı tarafından 55 madde yazılarak madde havuzu oluşturulmuştur. Özel eğitim alanında 7 akademisyenden oluşturulan maddeler için görüşler alınmıştır. Görüşler doğrultusunda maddeler tekrar revize edilmiştir. Araştırmacı ve danışmanı tarafından oluşturulan maddelerin dil, ifade, anlam ve kapsam bakımından yapılan değerlendirmeleri sonucunda madde sayısı 49’a düşmüştür. Oluşturulan maddelerin karşısına öğrencilerin maddelerde ifade edilen ifadelere katılma derecelerini belirlemek üzere sırasıyla “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde beş dereceli seçenekler sunulmuştur. Ölçeğin yapı geçerliği ve güvenirlik çalışmaları için 96 kişilik çalışma grubuna pilot uygulama yapılmıştır.

Tablo 3. 5: Maddelerin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Madde-Toplam Korelasyonları

Maddeler	$\bar{X}$	Ss	r	Maddeler	$\bar{X}$	Ss	r
m36	4,18	0,700	,749	m5	4,34	0,619	,513
m13	4,28	0,708	,748	m20	3,48	0,816	,490
m12	4,23	0,790	,744	m17	3,78	0,677	,452
m48	4,28	0,634	,695	m42	2,64	1,136	,446
m24	4,23	0,778	,690	m25	3,04	0,882	,408
m6	4,24	0,675	,685	m41	3,38	0,627	,364
m14	4,33	0,806	,641	m21	1,76	1,027	,345
m39	4,34	0,653	,639	m2	2,99	1,127	,341
m46	4,03	0,707	,636	m31	3,70	0,618	,336
m35	4,43	0,624	,635	m1	3,27	1,352	,327
m22	4,13	0,777	,632	m30	1,98	0,967	,323
m47	4,19	0,654	,617	m19	2,00	1,304	,315
m11	4,40	0,783	,614	m23	4,24	0,584	,311
m10	4,16	0,669	,612	m26	1,86	0,867	,310
m16	4,11	0,753	,607	m3	3,65	0,793	,303
m28	3,96	0,701	,596	m45	2,77	0,946	0,282
m8	3,85	0,894	,591	m9	3,54	1,281	0,264
m29	3,92	0,811	,588	m15	4,03	0,945	0,137
m38	4,31	0,562	,575	m40	3,36	1,027	0,119
m44	4,09	0,722	,568	m18	3,23	1,209	-0,118
m33	4,43	0,577	,566	m32	3,69	1,039	-0,139
m37	4,38	0,528	,566	m34	3,25	1,124	-0,188
m4	4,23	0,740	,552	m7	3,65	1,086	-0,219
m27	3,62	0,702	,550	m49	3,57	1,093	-0,240
m43	3,82	0,759	,533				

Tablo 3.5'te görüldüğü üzere maddelerin madde toplam korelasyonları en büyükten en küçük değere doğru sıralanmıştır. Bir ölçekte madde toplam korelasyonu katsayıları için $r \geq .40$ için çok iyi bir madde ve $.30 \leq r \leq .39$ için iyi derecede bir maddedir denmektedir. Madde toplam korelasyonlarının negatif olması veya 0,30 değerinden düşük değere sahip olması istenmez. Çünkü bu değerlere sahip maddelerin ölçek maddelerine olumlu görüş bildirenler ile bildirmeyenleri iyi ayırt edemediği kabul edilir. Madde toplam korelasyonlarının pozitif ve 0,30 değerinden büyük olması beklenir (Büyüköztürk, 2008).

Sonuçlara göre 0,30 değerinden düşük maddelerin ölçekten çıkarılması gerektiğinden nihai uygulama için m7, m9, m15, m18, m32, m34, m40, m45, m49 çıkarılmıştır. Madde toplam korelasyon katsayısı uygun değerde olmayan maddeler (toplam 9 madde) ölçekten çıkarılıp kalan 40 madde üzerinden açıklayıcı (explanatory) faktör analizi yapılmıştır.

Grafik 3. 1: Ölçeğin Yığılma Grafiği

Yapılan faktör analizi sonucuna göre ölçeğin farklı faktörlere uygun olmadığı ölçeğin, tek faktör altında toplandığı görülmüştür. Toplam 40 maddeden ve tek faktörden oluşan ölçeğin Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı ,925 olarak hesaplanmıştır. Cronbach's Alfa katsayısının değerlendirilmesinde esas alınan değerlendirme ölçütü;

$0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirirdir.

$0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirirdir (Tezbaşaran, 2008: Akt. Aydoğan, 2016:59). Özel eğitim öğretmen adaylarına uygulanan ölçek yüksek derecede güvenilir çıkmıştır. Nihai uygulama ise 309 kişilik gruba uygulanmıştır.

Ölçekten çıkartılan maddeler;

- ✓ (m7) Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan kavramlara hâkim değilim.
- ✓ (m9) Öğrencilere sosyal bilgileri dersini nasıl öğreteceğimi bilmiyorum.
- ✓ (m15) Sosyal bilgiler kavramları genellikle soyut kavramlardır bu nedenle öğrenciler öğrenemeyecektir.
- ✓ (m18) Sosyal bilgiler öğretimi sırasında sınıfta yabancı bir gözlemcinin olmasından rahatsız olurum.
- ✓ (m32) Sosyal bilgiler öğretimindeki kavramları öğrencilere nasıl öğreteceğimi bilmiyorum.
- ✓ (m34) Üniversitede öğrendiklerimi sahada çalışırken uygulayamayacağım endişesindeyim.
- ✓ (m40) Özel gereksinimli öğrenciler sosyal bilgiler öğrenemiyorsa bu müfredat kaynaklıdır.
- ✓ (m45) Sosyal bilgileri iyi öğretebilsem de bazı öğrencilere yine de ulaşamayabilirim.
- ✓ (m49) Sosyal bilgiler öğretimi için yeterli donanıma sahip değilim.

3.4. VERİLERİN TOPLAMASI

Bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını nedeniyle ülkemizde de alınan tedbirler doğrultusunda, bütün kademelerde olduğu gibi Mart 2020 tarihinde yükseköğretime de ara verilmiştir. Bu nedenle araştırmada örneklem grubuna online veri tabanları üzerinden ulaşılmıştır.

Araştırmacı tarafından geliştirilen nicel veriler için kullanılan veri toplam aracının uygulanması 2019-2020 eğitim-öğretim yılında İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Trabzon Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Ege Üniversitesi eğitim fakülteleri özel eğitim bölümünde öğrenim gören 3.ve 4. Sınıf toplam 96 öğretmen adayı ile ön uygulama;

Bursa Uludağ Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Ankara Üniversitesi eğitim fakülteleri özel eğitim bölümünde öğrenim gören 3.ve 4. Sınıf toplam 309 öğretmen adayı ile de nihai uygulama yapılmıştır.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Bu araştırmanın nicel verilerinin çözümlenmesinde SPSS 22,00 paket programından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde Tek yönlü varyans analizi (ANOVA), *t* testi, yüzde frekans analizi, Scheffe testi, faktör analizi, korelasyon analizi kullanılmıştır.

Ölçekte yer alan olumlu maddelerin girilmesinde;

- ✓ Kesinlikle katılmıyorum 1,
- ✓ Katılmıyorum 2,
- ✓ Kararsızım 3,
- ✓ Katılıyorum 4,
- ✓ Kesinlikle katılıyorum 5 olarak girilmiştir.

Olumsuz maddelerin kodlanmasında ise m2, m21, m30, m42 ters kodlama yapılmıştır. Araştırma bulgularının değerlendirilmesinde esas alınan aritmetik ortalama aralıkları;

- ✓ 1.00-1.80; Kesinlikle katılmıyorum,
- ✓ 1.81-2.60; Katılmıyorum,
- ✓ 2.61-3.40; Kararsızım,
- ✓ 3.41-4.20; Katılıyorum,
- ✓ 4.21-5.00; Kesinlikle katılıyorum şeklindedir.

Ortalama puanlar 5.00'e yaklaştıkça öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik düzeylerinin yüksek, 1.00'e yaklaştıkça öz yeterlik düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM IV

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın amacına yönelik hazırlanan problem ve alt problemler doğrultusunda elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine yer verilmiştir

4. BULGULAR

Araştırmada iki farklı düzeyi olan her bir bağımsız grup için yapılan t-testi analizine yer verilmiştir. Bu analizlere göre p puanı 0,05'in altında çıktıysa değişkenler arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunurken, 0,05'in üstünde çıktıysa değişkenler arasındaki fark ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

İki veya daha fazla gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Analiz sonucunda p değeri 0,05' in altındaki gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucun söylenebilir, p değeri 0,05'in üzerindeki gruplar arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmadığını söyleyebiliriz. Anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi için ise Scheffe testiden faydalanılmıştır. Araştırma bulguları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 4. 1:Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Cinsiyetle İlişkini Gösteren t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Kadın	219	3,73	,330	307	-,108	,914
Erkek	90	3,74	,361			

Tablo 4.1'de görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları “cinsiyet” değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemiştir [$t_{(307)}$, -,108; $p>0,05$]. Kadın öğretmen adaylarına ait ortalama ($\bar{x}=3,73$) iken, erkek öğretmen adaylarına ait ortalama ($\bar{x}=3,74$) dir. Buna göre öğretmen adaylarının, cinsiyet değişkeninde öz yeterlikleri denk olduğu söylenebilir.

Tablo 4. 2:Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Yaş Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi

<i>Yaş Değişkenine İlişkin Betimsel Veriler</i>			
Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss
20-22	142	3,70	,336
23-25	56	3,70	,361
26-28	57	3,85	,314
29-31	54	3,73	,332

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F değeri	p	Fark Scheffe
Gruplar Arası	,948	3	,316	2,791	,040*	3-1
Gruplar İçi	34,520	305	,113			3-2
Toplam	35,467	308				--

*p< ,05

Tablo 4.2’de görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile “yaş” değişkeninde anlamlı farklılık görülmektedir [F(3-304)= 2.791, p>.05]. Anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi için yapılan Scheffe testinde; anlamlı farklılığın 20-22 arası yaş ile 26-28 ve 23-25 arası yaş ile 26-28 yaş arasında yaşı büyük olanların lehine olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 3:Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Üniversite Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi

<i>Üniversite Değişkenine İlişkin Betimsel Veriler</i>			
Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss
Uludağ Üniversitesi	141	3,76	,341
Marmara Üniversitesi	37	3,70	,339
Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi	20	3,63	,332
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	23	3,65	,320
Anadolu Üniversitesi	39	3,80	,362
Ankara Üniversitesi	20	3,70	,382
Atatürk Üniversitesi	29	3,72	,272

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F değeri	p	Fark Scheffe
Gruplar Arası	,735	6	,123	1,066	,383	
Gruplar İçi	34,732	302	,115			--
Toplam	35,467	308				

Tablo 4.3'te görüldüğü üzere çalışma grubundaki adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları “üniversite” değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemiştir [$F_{(5-302)} = 1,066$ $p > 0,05$].

Tablo 4. 4: Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Mezun Olduğu Lise Türü Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi

Mezun Olunan Lise Türüne İlişkin Betimsel Veriler			
Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss
Gene Lise	75	3,77	,331
Anadolu Lisesi	105	3,75	,380
Meslek Lisesi	56	3,67	,311
Anadolu Öğretmen Lisesi	50	3,75	,322
Diğer	23	3,66	,245

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F değeri	p	Fark Scheffe
Gruplar Arası	,492	4	,123	1,069	,372	
Gruplar İçi	34,975	304	,115			--
Toplam	35,467	308				

Tablo 4.4'te görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile “mezun olduğu lise türü” değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemiştir [$F_{(4-304)} = 1,069$ $p > 0,05$].

Tablo 4. 5:Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Özel Eğitim Öğretmenliğini Seçme Sebebi Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi

Özel Eğitim Öğretmenliğini Seçme Sebebi Değişkenine İlişkin						
Betimsel Veriler						
Özel Eğitimi Seçme Sebebi	n	$\bar{X}$	Ss			
Çevre	64	3,76	,339			
Meslek(iş)beklentim	136	3,74	,325			
Ailemin sosyo-ekonomik özellikleri	5	3,43	,443			
Üniversiteye giriş puanım	21	3,65	,310			
Kişilik özelliklerim	56	3,80	,315			
Model aldığım öğretmenlerim	5	3,61	,457			
Diğer (kitaplar, filmler vb.)	22	3,68	,464			

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F değeri	p	Fark Scheffe
Gruplar Arası	1,042	7	,149	1,302	,249	--
Gruplar İçi	34,425	301	,114			
Toplam	35,467	308				

Tablo 4.5’te görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları “özel eğitim öğretmenliğini seçme sebebi” değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemiştir [$F_{(7-301)} = 1,302$ $p > 0,05$].

Tablo 4. 6:Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Sınıf Düzeyi ile İlişisini Gösteren t- Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
3. Sınıf	95	3,65	,324	307	2,991	,003*
4. Sınıf	214	3,77	,339			

* $p < ,05$

Tablo 4.6’da görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile “sınıf düzeyi” değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir [$t_{(307)} = 2,991$; $p > 0,05$]. Bu farklılık 4.sınıfların lehinedir. 4.sınıfların, 3.sınıflara göre öz yeterlik düzeyleri daha yüksektir. 3. Sınıflara ait ortalama ($\bar{x} = 3,65$), 4.sınıflara ait ortalama ise ($\bar{x} = 3,77$) dir.

Tablo 4. 7:Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Aile de ya da Yakın Çevrede Özel Eğitime Gereksinim Duyan Bireyin Var Olma Durumu ile İlişkisini Gösteren İlişkin t- Testi Sonuçları

Özel gereksinimli bireyin varlığı	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Evet	118	3,74	,337	307	,102	,919
Hayır	191	3,73	,341			

Tablo 4.7’de görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile “aile de ya da yakın çevre de özel eğitime gereksinim duyan bireyin var olma durumu” değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemştir [$t_{(307)} ,102$; $p>0,05$]. Aile de ya da yakın çevre de özel eğitime gereksinim duyan bireyin var olma durumuna Evet diyen öğretmen adaylarına ait ortalama ($\bar{x}=3,74$) iken, hayır diyen öğretmen adaylarına ait ortalama ($\bar{x}=3,73$) tür.

Tablo 4. 8:Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Baba Eğitim Durumu Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi

Baba Eğitim durumuna İlişkin Betimsel Veriler			
Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss
İlkokul	127	3,71	,330
Ortaokul	57	3,73	,350
Lise	83	3,78	,348
Üniversite	42	3,71	,334

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F değeri	p	Fark Scheffe
Gruplar Arası	,296	3	,099	,855	,465	--
Gruplar İçi	35,171	305	,115			
Toplam	35,467	308				

Tablo 4.8’de görüldüğü üzere çalışma grubundaki özel eğitim öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile “baba eğitim durumu” değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemiştir [$F_{(3-305)}= ,855$ $p >0,05$].

Tablo 4. 9:Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterliklerinin, Anne Eğitim Durumu Değişkeni ile Arasındaki Farklılığı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi

<i>Anne Eğitim Durumuna İlişkin Betimsel Veriler</i>			
Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss
İlkokul	195	3,73	,342
Ortaokul	37	3,80	,304
Lise	55	3,75	,365
Üniversite	22	3,65	,298

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F değeri	p	Fark Scheffe
Gruplar Arası	,297	3	,099	,859	,462	
Gruplar İçi	35,170	305	,115			--
Toplam	35,467	308				

Tablo 4.9’da görüldüğü üzere çalışma grubundaki özel eğitim öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile “anne eğitim durumu” değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemiştir [$F_{(3-305)} = ,859$ $p > 0,05$].

Tablo 4. 10:Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterlik İnançları Ölçeği Maddelerinin Yüzde Frekans Dağılımı

Maddeler	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Karasızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		$\bar{X}$	Ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. Özel gereksinimli öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda sosyal bilgiler dersine yönelik etkinlikler hazırlayabilirim.	58	18,8	7	2,3	58	18,8	142	46,0	44	14,2	3,34	1,299
2. Sosyal bilgiler öğretim programının içeriğine hâkim değilim	30	9,7	99	32,0	75	24,3	85	27,5	20	6,5	2,89	1,111
3. Sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin ilerlemelerini değerlendirebilirim.	2	,6	4	1,3	128	41,4	130	42,1	45	14,6	3,69	,757
4. Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler sınavlarında uyarlamalar yapabilirim.	1	,3	2	,6	29	9,4	154	49,8	123	39,8	4,28	,685
5. Sosyal bilgiler öğretimi sırasında öğrencilerle etkileşimde bulunarak dikkat çekme, güdüleme ve pekiştirme aşamalarını takip edebilirim.	1	,3	1	,3	12	3,9	169	54,7	126	40,8	4,35	,605
6. Öğrencilere anlatılacak konuyla ilgili sahip oldukları ön bilgi, beceri ve hazırbulunuşluklarını öğretim sürecine dâhil edebilirim.	1	,3	1	,3	25	8,1	174	56,3	108	35,0	4,25	,640
7. Sosyal bilimlere özel ilgi ve yeteneği olan üstün yetenekli öğrencilerin bireysel özelliklerine uygun alanlara yönlendirme yapabilirim	3	1,0	20	6,5	68	22,0	148	47,9	70	22,7	3,85	,879
8. Özel gereksinimli öğrencilerin, sosyal bilgiler öğrenmeye ilişkin olumlu tutum geliştirmelerini sağlayabilirim.	1	,3	4	1,3	32	10,4	189	61,2	83	26,9	4,13	,662
9. Sosyal bilgiler dersine yönelik Bireyselleştirilmiş öğretim planı (BÖP) hazırlarken ünite analizi yapabilirim	3	1,0	5	1,6	29	9,4	156	50,5	116	37,5	4,02	,758
10. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken soyut bilgi ya da kavramları öğrenmelerini desteklemek amacıyla içerik analizi yaparak içeriği basitleştirebilir ve farklılaştırabilirim	2	,6	5	1,6	28	9,1	162	52,4	112	36,2	4,22	,728
11. Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler ödevlerinde uyarlamalar yapabilirim	1	,3	2	,6	23	7,4	161	52,1	122	39,5	4,30	,661
12. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretimsel amaçlar yazabilirim	4	1,3	5	1,6	14	4,5	161	52,1	125	40,5	4,29	,742
13. Sosyal bilgiler öğretimi içeriğini somuttan soyuta, kolaydan zora doğru sunmada zorlanmam.	1	,3	4	1,3	38	12,3	169	54,7	97	31,4	4,16	,704

14. Derste özel eğitim öğretim yöntemlerini kullanarak öğretim yapabilirim (doğrudan öğretim, yanlışsız öğretim, şematik düzenleyicilerle öğretim gibi).	-	-	22	7,1	89	28,8	175	56,6	23	7,4	3,64	,723
15. Lisans öğrenimim boyunca yeterli düzeyde sosyal bilgiler öğretimi dersi aldım	145	46,9	54	17,5	53	17,2	43	13,9	14	4,5	2,12	1,264
16. Sınıf dışı gezi, hayvanat bahçesi, müzeler, pazarlar yerleri, tarihi alanlar gibi yerlerde öğretim yapabilmek için gerekli gözlem formlarını, çizelgeleri, düzenleyicileri hazırlayabilirim.	2	,6	11	3,6	203	65,7	60	19,4	33	10,7	3,36	,745
17. Öğrenci sosyal bilgileri öğrenemiyorsa bu öğrenciden kaynaklıdır.	137	44,3	114	36,9	40	12,9	9	2,9	9	2,9	1,83	,962
18. Öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun sosyal bilgiler materyalleri tasarlayabilirim.	3	1,0	4	1,3	33	10,7	168	54,4	101	32,7	4,17	,740
19. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken uzun dönem amaç ve kısa dönem amaç yazabilirim	2	,6	-	-	17	5,5	243	78,6	47	15,2	4,08	,510
20. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretimin sunumunda uyarlamalar yapabilirim.	1	,3	1	,3	37	12,0	157	50,8	113	36,6	4,03	,690
21. Sosyal bilgiler özel eğitim müfredatı hakkında yeterli bilgiye sahibim	13	4,2	50	16,2	171	55,3	57	18,4	18	5,8	3,06	,864
22. Sosyal bilgiler çok geniş bir alan, öğrencilerin bunları öğrenmesini beklemiyorum.	100	32,4	142	46,0	40	12,9	21	6,8	6	1,9	2,00	,950
23. Öğrenci gereksinimlerini dikkate alarak öğretimi bireyselleştirebilirim.	-	-	2	,6	132	42,7	139	45,0	36	11,7	3,68	,683
24. Sosyal bilgiler öğretiminde zamanı etkin bir şekilde kullanabilirim.	1	,3	3	1,0	71	23,0	161	52,1	73	23,6	3,98	,732
25. Kaynaştırma uygulaması devam eden öğrenciler için diğer (branş) öğretmenlerine sosyal bilgiler konularında destek hizmet sunabilirim	2	,6	10	3,2	67	21,7	154	49,8	76	24,6	3,94	,806
26. Öğrencilerin sosyal bilgilerdeki başarısından öğrencinin kendisi sorumludur.	89	28,8	158	51,1	38	12,3	17	5,5	7	2,3	2,01	,915
27. Sosyal bilgiler öğretimi içerisindeki becerileri asgari düzeyde öğrencilere kazandırabilirim.	1	,3	17	5,5	112	36,2	161	52,1	18	5,8	3,58	,701
28. Sosyal bilgiler konularını öğretmede yardımcı bilgi teknolojileri (bilgisayar, akıllı tahta, CD, gibi) kullanarak öğretimi destekleyebilirim	1	,3	2	,6	12	3,9	156	50,5	138	44,7	4,39	,627
29. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretilecek hedef davranış için ölçüt bağımlı ölçü aracı(ÖBÖA) hazırlayabilirim	3	1,0	7	2,3	38	12,3	155	50,2	106	34,3	4,01	,790

30. Bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) ve Bireyselleştirilmiş geçiş planlarında (BGP) öğrencinin sosyal bilgiler dersindeki gereksinimlerine yönelik düzenlemeler yapabilirim.	3	1,0	4	1,3	44	14,2	171	55,3	87	28,2	3,98	,747
31. Hedef davranışlar doğrultusunda yapılacak etkinliklerde okul ve günlük yaşam arasında bağlantı kurulmasına özen gösteririm	-	-	2	,6	13	4,2	172	55,7	122	39,5	4,34	,590
32. Öğrenci gereksinimine uygun bir öğrenme ortamı oluşturabilirim	-	-	2	,6	19	6,1	176	57,0	112	36,2	4,09	,607
33. Sosyal bilgiler dersine yönelik Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı (BÖP) hazırlarken performans değerlendirmesi yapabilirim.	1	,3	4	1,3	22	7,1	164	53,1	118	38,2	4,08	,678
34. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken soyut bilgi ya da kavramları öğrenmelerini desteklemek amacıyla kavram analizi yaparak içeriği basitleştirebilir ve farklılaştırabilirim.	1	,3	31	10,0	95	30,7	182	58,9	-	-	3,48	,686
35. Sosyal bilgiler öğretim programındaki öğrenme alanları hakkında yeterince bilgi sahibi değilim.	45	14,6	120	38,8	62	20,1	69	22,3	13	4,2	2,63	1,108
36. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik amaçlarına uygun ölçme aracı hazırlayabilirim	1	,3	37	12,0	91	29,4	152	49,2	28	9,1	3,55	,831
37. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerleri, asgari düzeyde öğrencilere kazandırabilirim.	-	-	12	3,9	30	9,7	191	61,8	76	24,6	4,07	,704
38. Ayrı eğitim ortamında eğitim gören öğrencilere sosyal bilgiler konularını öğretebilirim.	-	-	6	1,9	67	21,7	168	54,4	68	22,0	3,96	,718
39. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere kazandırılması gereken hedef davranışları eğitsel oyunlar içerisinde yapabilirim.	-	-	-	-	39	12,6	175	56,6	95	30,7	3,89	,634
40. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken performans düzeyi yazabilirim	-	-	3	1,0	31	10,0	172	55,7	103	33,3	4,21	,654

Maddelerinin Yüzde Frekans Dağılımı tablo 4.10'da verilmiştir. Buna göre Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları ölçeğinde en yüksek ortalamaya sahip madde “Sosyal bilgiler konularını öğretmede yardımcı bilgi teknolojileri (bilgisayar, akıllı tahta, CD, gibi) kullanarak öğretimi destekleyebilirim”($\bar{x}=4,39$). Bu madde “Kesinlikle katılıyorum” ifadesine denk gelmektedir.

Ölçeğin ikinci en yüksek maddesi “Sosyal bilgiler öğretimi sırasında öğrencilerle etkileşimde bulunarak dikkat çekme, güdüleme ve pekiştirme aşamalarını takip edebilirim” ($\bar{x}=4,35$). Bu madde de “Kesinlikle katılıyorum” ifadesine denk gelmektedir.

Ortalaması “Kesinlikle katılıyorum” ifadesine denk gelen diğer maddeler ise şunlardır; ”Hedef davranışlar doğrultusunda yapılacak etkinliklerde okul ve günlük yaşam arasında bağlantı kurulmasına özen gösteririm”($\bar{x}=4,34$). “Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler ödevlerinde uyarlamalar yapabilirim”($\bar{x}=4,30$). “Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretimsel amaçlar yazabilirim”($\bar{x}=4,29$). “Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler sınavlarında uyarlamalar yapabilirim” ($\bar{x}=4,28$). “Öğrencilere anlatılacak konuyla ilgili sahip oldukları ön bilgi, beceri ve hazırbulunuşluklarını öğretim sürecine dâhil edebilirim”($\bar{x}=4,25$). “Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken soyut bilgi ya da kavramları öğrenmelerini desteklemek amacıyla içerik analizi yaparak içeriği basitleştirebilir ve farklılaştırabilirim”($\bar{x}=4,22$). “Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken performans düzeyi yazabilirim” ($\bar{x}=4,21$).

Ortalaması “katılıyorum” ifadesine denk gelen diğer maddeler ise şunlardır; “Öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun sosyal bilgiler materyalleri tasarlayabilirim”($\bar{x}=4,17$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir. “Sosyal bilgiler öğretimi içeriğini somuttan soyuta, kolaydan zora doğru sunmada zorlanmam” ($\bar{x}=4,16$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir. “Özel gereksinimli öğrencilerin, sosyal bilgiler öğrenmeye ilişkin olumlu tutum geliştirmelerini sağlayabilirim” ($\bar{x}=4,13$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir. “Öğrenci gereksinimine uygun bir öğrenme ortamı oluşturabilirim” ($\bar{x}=4,09$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir. “Sosyal bilgiler dersine yönelik Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı (BÖP) hazırlarken performans değerlendirmesi yapabilirim” ($\bar{x}=4,08$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir. “Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken uzun dönem amaç ve kısa dönem amaç yazabilirim” ($\bar{x}=4,08$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir. “Sosyal bilgiler

öğretim programında yer alan değerleri, asgari düzeyde öğrencilere kazandırabilirim” ($\bar{x}=4,07$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir.

“Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretimin sunumunda uyarlamalar yapabilirim” ($\bar{x}=4,03$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir. “Sosyal bilgiler dersine yönelik Bireyselleştirilmiş öğretim planı (BÖP) hazırlarken ünite analizi yapabilirim” ($\bar{x}=4,02$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir. “Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretilecek hedef davranış için ölçüt bağımlı ölçü aracı (ÖBÖA) hazırlayabilirim” ($\bar{x}=4,01$) maddesi katılıyorum ifadesine denk gelmektedir.

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları ölçeğinde en düşük madde; “Öğrenci sosyal bilgileri öğrenemiyorsa bu öğrenciden kaynaklıdır” ($\bar{x}=1,83$). Bu madde “Kesinlikle katılmıyorum” ifadesine denk gelmektedir.

İkinci en düşük madde ise “Sosyal bilgiler çok geniş bir alan, öğrencilerin bunları öğrenmesini beklemiyorum” ($\bar{x}=2,00$). Bu madde “Kesinlikle katılmıyorum” ifadesine denk gelmektedir. Üçüncü en düşük madde “Öğrencilerin sosyal bilgilerdeki başarısından öğrencinin kendisi sorumludur” ($\bar{x}=2,01$). Bu madde “Kesinlikle katılmıyorum” ifadesine denk gelmektedir.

Diğer düşük madde ise “Lisans öğrenimim boyunca yeterli düzeyde sosyal bilgiler öğretimi dersi aldım” ($\bar{x}=2,01$). Bu madde “Kesinlikle katılmıyorum” ifadesine denk gelmektedir.

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın hipotezleri/temel problemleri çerçevesinde elde edilen bulgulara dayalı olarak sonuçlar özetlenmiş, benzer araştırma sonuçları ile birlikte karşılaştırma yapılarak sunulmuştur.

Araştırmanın birinci alt problemi “*Özel eğitim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inanç durumu hangi düzeydedir?*” şeklinde ifade edilmişti. Özel eğitim öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inanç düzeyi yüksek düzeydedir. Öğretmen adayları, sosyal bilgiler konularını öğretmede yardımcı bilgi teknolojileri (bilgisayar, akıllı tahta, CD, gibi) kullanarak öğretimi destekleyebileceklerine; sosyal bilgiler öğretimi sırasında öğrencilerle etkileşimde bulunarak dikkat çekme, güdüleme ve pekiştirme aşamalarını takip edebileceğine; hedef davranışlar doğrultusunda yapılacak etkinliklerde okul ve günlük yaşam arasında bağlantı kurulmasına özen gösterebileceğine; kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler ödevlerinde uyarlamalar yapabileceğine; sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretimsel amaçlar yazabileceğine; kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler sınavlarında uyarlamalar yapabileceğine; öğrencilere anlatılacak konuyla ilgili sahip oldukları ön bilgi, beceri ve hazırbulunuşluklarını öğretim sürecine dâhil edebileceğine; sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken soyut bilgi ya da kavramları öğrenmelerini desteklemek amacıyla içerik analizi yaparak içeriği basitleştirme ve farklılaştırabileceğine kesinlikle inanmaktadır. Bu maddeler ölçekte en yüksek ortalamaya sahip maddelerdir. Özellikle soyut kavramların öğretiminde öğretmen adaylarının, öz yeterliklerinin yüksek olması önemlidir. Yapılan çalışmalar (Sazak ve Merdan, 2016; Görmez, 2016; Sarılarhamamı, 2020) öğrencilerin soyut kavramları ve uzun cümleleri (demokrasi, iklim, tarih vb.) öğrenmelerinde zorluk yaşadıklarını göstermektedir.

Karabulut, Yandı, Kaya’nın (2019) yaptığı “Özel eğitim bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarının belirlenmesi” çalışmasında, araştırma bulgularına göre, öğretmen adaylarının öğretmen öz yeterlik inançlarının oldukça yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Yılmaz Yenioğlu ve Yenioğlu (2020) tarafından yapılan “Özel eğitim öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi” çalışmasında öğretmen adaylarının, matematik öğretimine ilişkin öz yeterlik inançları ortalamanın üstünde iyi düzeyde olduğu

söylenmektedir.

Kaymakamoğlu'nun (2017) "Özel eğitim öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının öz-yeterlilik inançları: öğretmen eğitim programları için öneriler" isimli çalışmasında, özel eğitim öğretmen adaylarının yüksek öz yeterlik algılarına sahip oldukları görülmüştür.

Diğer branşlarda yapılan öz yeterlik çalışmalarında, Öztürk ve Ethem (2017) tarafından yapılan "Sınıf Öğretmenlerinin İlk Okuma ve Yazma Öğretimine Yönelik Öz Yeterlilik İnançlarının Değerlendirilmesi" çalışmasında, sınıf öğretmeni adaylarının ilk okuma yazma öğretimi öz yeterlikleri, çok yüksek olduğu bulgular arasındadır. Yeşilbursa ve Uslu (2014) tarafından yapılan "Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının müze eğitime yönelik öz-yeterlilik inançları" isimli çalışmasında da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, müze eğitimi öz yeterlikleri yüksek bulunmuştur.

Özel eğitim öğretmen adayları "Sosyal bilgiler konularını öğretmede yardımcı bilgi teknolojileri (bilgisayar, akıllı tahta, CD, gibi) kullanarak öğretimi destekleyebilirim" maddesine kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt vermişlerdi. Adayların bu maddede öz yeterlilik inançları yüksektir. Koçak'ın (2018) yaptığı "Özel eğitim iş uygulama merkezi (okulu) kademe III'te görev yapan özel eğitim ve alan dışı mezunu öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin incelenmesi" çalışmasında, alan öğretmenlerinin %93'ü öğretim teknolojilerini kullanma konusunda kendilerini yeterli hissettiklerini ifade etmiştir.

Öğretmen adayları, "Öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun sosyal bilgiler materyalleri tasarlayabilirim", "Sosyal bilgiler öğretiminde zamanı etkin bir şekilde kullanabilirim" maddelerine katılıyorum şeklinde ifade etmiştir. Bu maddelerde öğretmen adaylarının kendilerini yeterli hissettiklerini söyleyebiliriz. Koçak'ın (2018) yaptığı çalışmada alan öğretmenlerinin, materyal hazırlama ve zamanı etkili kullanabilmelerinde, özel eğitimde program uyarlama ve uygulamada, kendilerini yeterli hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum özel eğitim bölümünün materyal ağırlıklı ilerlemesinden ve bireysel öğretim ile öğrencilerin seviyelerine inebilmeleri, etkili bir faktör olabilmektedir.

Öğretmen adaylarını verdikleri yanıtı göre ölçekte ortalaması düşük sadece birkaç madde yer almaktadır. Öğretmen adayları, lisans öğrenimi boyunca yeterli düzeyde sosyal bilgiler öğretimi dersi aldığına inanmamaktadır. Çünkü üniversitenin müfredatı incelendiğinde 3. Sınıf 1. Dönem dersleri arasında özel eğitimde fen ve sosyal bilgiler öğretimi dersi yer almaktadır (YÖK, 2018). Bu dersin birbirinden ayrılmaması öğretmen adaylarının, 14 haftada sosyal bilgiler dersi öğretimini öğrenememesinden kaynaklı

olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca öğretmen adayları “Öğrenci sosyal bilgileri öğrenemiyorsa bu öğrenciden kaynaklıdır” ,“Sosyal bilgiler çok geniş bir alan, öğrencilerin bunları öğrenmesini beklemiyorum”, “Öğrencilerin sosyal bilgilerdeki başarısından öğrencinin kendisi sorumludur” maddelerine kesinlikle katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu maddelere katılmamalarının nedeni olarak özel gereksinimli bireylerin yetersizliklerinden dolayı öğrendiği bilgileri edinim, akıcılık, kalıcılık, genelleme ve uyarlama sağlayamadan unutmaları gösterilebilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi “*Özel eğitim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları cinsiyete değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?*” Şeklinde ifade edilmişti. Araştırma sonucuna göre öğretmen adaylarının, puan ortalamaları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Değişkenlerin öz yeterlik inancı üzerindeki etkisi incelendiğinde, önceki çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür (Taktat Ateş, 2019; Öztürk, 2019; Öksüz ve Coşkun, 2012; Karahan ve Uyanık Balat, 2011; Bayraktar ve diğ., 2016; Piştav Akmeşe ve Kayhan, 2017; Gönültaş, 2017; Yılmaz Yenioğlu ve Yenioğlu, 2020; Kaner, 2010; Kaymakamoğlu, 2017) yapmış oldukları çalışmalarda cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılık görülmezken, Aydoğan’ın (2016) yaptığı “Özel eğitim (zihin engelliler) öğretmen adaylarının fen öğretimine yönelik öz- yeterlik inançları” çalışmasında kadın öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Eren ve Engür’ün (2019) yaptığı “Özel eğitim öğretmen adaylarının müzik öğretimine yönelik öz yeterliklerini farklı değişkenlere göre incelenmesi” isimli çalışmasında da kadın öğretmen adaylarının öz yeterliklerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Literatür incelendiğinde öğretmen adaylarına öz yeterliğe yönelik birçok çalışmaya rastlanmıştır. Arpacı’nın (2011) yaptığı “Fen bilgisi öğretmen adaylarının biyoloji öğretimi öz yeterlik inançları” çalışmasında kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Öztürk ve Ethem’in (2017) çalışmasında kadın öğretmen adaylarının öz yeterlik inançları erkek öğretmen adaylarına göre pozitif yönde anlamlı bulunmuştur.

Araştırmanın üçüncü alt problemi “*Özel eğitim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?*” Şeklinde ifade edilmişti. Araştırma sonucuna göre özel eğitim öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Anlamlı farklılığın 20-22 arası yaş ile

26-28 ve 23-25 arası yaş ile 26-28 yaş arasında yaşı büyük olanların lehine olduğu görülmektedir. Anlamli farklılığın yaşı büyük olanlarda görölmesine, özel eğitim lisans programının genellikle bir yükseköğretim programından mezun olmuş yaşı büyük öğretmen adaylarının ağırlıkta olduğu bir neden olarak gösterilebilir. Gönöltaş'ın (2017) "Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları ile kaygı ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi" yaptığı çalışmasında, yaş değişkeninde anlamli farklılık görölmüştür. Bu farklılıkta en yüksek yeterlik algısı puan ortalaması 35 ve üzeri yaş grubuna aittir. En düşük yeterlik puan ortalaması ise yaşları 30-34 olan gruptur. Sonuçlar bazında bakıldığında Çevik'in (2011) yaptığı "Sınıf öğretmeni adaylarının müzik öğretimi öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi" çalışmasında, yaş değişkeninde anlamli farklılık görölmüştür. Bu farklılık 22-24 yaş gurubu adayların 19-21 yaş grubu adaylarına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Eren ve Engür, 2019; Piştav Akmeşe ve Kayhan, 2017; Taş, 2019; Kaymakamoğlu, 2017) yapmış olduğu çalışmalarda ise yaş değişkeninde anlamli farklılık görölmemiştir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi "*Özel eğitim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları okuduğu üniversite değişkenine göre anlamli farklılık göstermekte midir?*" Şeklinde ifade edilmişti. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları üniversite değişkenine göre anlamli bir farklılık göstermemektedir. Özel eğitim öğretmen adaylarıyla ilgili bu bulguyu destekleyecek herhangi bir çalışmaya literatürde doğrudan rastlanmamıştır. Ancak benzer çalışmalarda şu sonuçlara ulaşılmıştır. Büyükalan Filiz, Çelik Şahin, Tufan, Karaahetoğlu'nun (2018) yaptığı "Özel eğitim öğretmenliği lisans programlarının birleştirilmesine ilişkin öğretim üyelerinin görüşleri" isimli araştırmasında yeni programdaki müfredatın içerik, uyarlama becerisi kazandırma ve seçmeli derslerde esneklik sağlama açısından daha zengin olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Yapılan benzer çalışmalara bakıldığında Azar'ın (2010) yaptığı "Ortaöğretim fen bilimleri ve matematik öğretmeni adaylarının öz yeterlilik inançları" çalışmasında öğretmen adaylarının, okuduğu üniversite değişkeninde anlamli farklılık bulunmamıştır. Özel eğitim öğretmen adaylarının, üniversite değişkeninde farklılığın olmamasında YÖK'ün hayata geçirmiş olduğu özel eğitim bölümlerini 2016 yılında tek çatı altında birleştirmesi ve ortak müfredat kullanımı, etkili faktör olarak ele alınabilir.

Araştırmanın beşinci alt problemi “*Özel eğitim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları sınıf düzeyine değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?*” Şeklinde ifade edilmişti. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının puan ortalamaları sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Dördüncü sınıfların öz yeterlik inançları, üçüncü sınıflara göre daha yüksektir. Aydoğan’ın (2016) yaptığı çalışmada 4.sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarının öz yeterlik alt boyutu inançlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki çalışma birbirini destekler niteliktedir. Yılmaz Yenioğlu ve Yenioğlu (2020) tarafından yapılan çalışmada, öğretmen adaylarının sınıf düzeylerinin, matematik öğretimine ilişkin öz yeterlik inançlarında anlamlı düzeyde etkiye sahip olduğu görülmüştür. 3. ve 4. Sınıfa devam eden öğretmen adaylarının matematik öğretimine ilişkin öz yeterlik inanç puanlarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgunun en önemli nedeni olarak 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören lisans öğrencilerinin “Zihin Engellilere Matematik Öğretimi” dersini almış olmaları gösterilmiştir. Araştırmanın bu bulgusundan yola çıkılarak, bu dersi alan öğrencilerin matematiksel becerileri öğretirken kendilerini daha yeterli hissettikleri ve bu becerilerin öğretiminde etkili yöntemleri kullanmaya hazır oldukları belirtilmektedir. Bu bulgular çalışmayı destekler niteliktedir. Özel eğitim öğretmen adaylarının, özel eğitim öğretmenliği programında, Hayat bilgisi öğretimi, Fen ve Sosyal bilgiler öğretimi, Matematik öğretimi, Türkçe öğretimi dersleri zorunlu olarak okutulmaktadır. Ayrıca özel eğitim öğretmenliği programında son sınıfta öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında özel eğitim öğretmen adayları, özel gereksinimli bireylere hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi ünitelerinden bir konunun öğretimini sunmakla sorumludurlar. Öğretmen adayları özel gereksinimli bireylere, sosyal bilgiler dersini öğretmeye yönelik özel eğitim alanına özgü öğretim yöntem ve teknikler üzerine eğitim almakla birlikte, genel eğitim sınıflarında kullanılan yöntem ve teknikleri de özel gereksinimli bireylere öğretim yaparken kullanabilmektedir (Toper Korkmaz, 2017:226). Özel gereksinimli öğrencilerle daha fazla etkileşimde bulunmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde 4. Sınıfların öz yeterliklerinin yüksek olması, sınıf değişkeninde bir neden olarak gösterilebilir.

Yapılan benzer çalışmaların sonuçlarına bakıldığında, Kılınç ve Uygun’un (2015) yaptığı çalışması sınıf öğretmeni adaylarının, hayat bilgisi öğretimi öz yeterliklerinin yüksek olduğu; sınıf değişkeninde anlamlı farklılığın 4. Sınıfların lehine olduğunu göstermiştir.

Araştırmanın altıncı alt problemi “*Özel öğretim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları mezun olunan lise türü değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?*” Şeklinde ifade edilmişti. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile mezun olduğu lise türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Alacayır’ın (2011) yapmış olduğu “Zihin engelliler öğretmeni adaylarının yeterlik algıları ile öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi” çalışmasında lise türü değişkeninde anlamlı farklılık görülmezken, Aydoğan’ın (2016) yaptığı çalışmada mezun oldukları lise türüne göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak meslek liseleri lehine olduğunu göstermiştir. Öksüz ve Coşkun’un (2012) yaptığı “Öğretmenlik uygulaması I-II derslerinin zihin engelliler öğretmen adaylarının öz-yeterlilik algılamaları üzerindeki etkisi” isimli çalışmasında ise meslek lisesi mezunu öğretmen adaylarının öz yeterlik seviyesini daha fazla etkilediği bulunmuştur.

Yapılan benzer çalışmaların bulguları şu şekildedir. Saracaoğlu, Yenice ve Özden’in (2013) yaptığı “Fen bilgisi, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen öz-yeterlik algılarının ve akademik kontrol odaklarının incelenmesi” isimli çalışmasında adayların, mezun oldukları lise türünde istatistiksel açıdan bir fark bulunamamıştır. Kürücü’nün (2019) yaptığı “Müzik öğretmeni adaylarının müzik öğretimine yönelik öz yeterlilik algıları” isimli çalışmasında öğretmen adaylarının, mezun oldukları lise türü değişkenine göre öz yeterliklerinin farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmanın yedinci alt problemi “*Özel öğretim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları özel eğitim öğretmenliğini seçme sebebi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?*” Şeklinde ifade edilmişti. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile özel eğitim öğretmenliğini seçme sebebi değişkenine göre anlamlı farklılık görülmemektedir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğretmen adaylarının özel eğitimi seçme sebepleri arasından %44’nün meslek beklentisinin olduğu görülmektedir. Aydoğan’ın (2016) yaptığı çalışmada puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Öğretmen adaylarından zihinsel engelliler öğretmenliğini seçme sebeplerini “kişilik özelliği” olarak gösteren katılımcıların fen öğretimi öz yeterlik alt boyutu puanlarının daha yüksek olduğu göstermiştir. Genel ortalama bazında bakıldığında ise meslek beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bu çalışmalar, meslek beklentileri, kişilik özellikleri ve çevre etkeni olarak birbirini destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Afat ve Çiçek'in (2019) yaptığı "Özel eğitim öğretmenliği lisans programlarındaki öğrencilerin profili ve alana yönelik görüşleri" isimli çalışmasında özel eğitim bölümüne yönelme sebepleri arasından en yüksek ortalamaya iş endişesi olarak meslek beklentisini göstermiştir.

Araştırmanın sekizinci alt problemi "*Özel eğitim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları aile ve yakın çevresinde özel eğitime gereksinim duyan bireyin varlığı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?*" şeklinde ifade edilmişti. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının, puan ortalamaları aile de ya da yakın çevre de özel eğitime gereksinim duyan bireyin var olma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Aydoğan'ın (2016) yaptığı çalışmada ailesinde veya yakın çevresinde özel eğitime gereksinim duyan bireyler olup olmamasına göre anlamlı farklılık bulunamamıştır. Taş'ın (2019) yaptığı "Sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim gerektiren çocukların eğitimi ile ilgili yeterliliklerinin belirlenmesi" isimli çalışmasında ise özel eğitim gerektiren tanıdığı olanlar ile olmayanların özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimine ilişkin yeterliklerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Şenol ve Yaşar (2020) yaptığı "Okul öncesi öğretmen adaylarının kaynaştırma uygulamalarına yönelik yeterliklerinin incelenmesi" isimli çalışmasında adayların öz yeterlikleri, ailede özel gereksinimli bireyin varlığı değişkeninde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Sonuç bazında bakıldığında Afat ve Çiçek'in (2019) yaptığı çalışmada bölümü seçme sebepleri arasında, çevresinde yetersizliğe sahip bireyin bulunup bulunmaması değişkeninde, %64.4'ü hayır derken, %35.1'i evet demiştir. Yapılan çalışmada ise ailede ve yakında çevresinde özel gereksinimli bireyin olup olmaması değişkenine, hayır diyenlerin oranı %68 iken evet diyenlerin oranı %32'dir. Afat ve Çiçek'in çalışmasını destekler niteliktedir.

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi "*Özel eğitim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?*" şeklinde ifade edilmişti. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının sosyal bilgiler eğitimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile baba eğitim durumu değişkeni göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Özel eğitim öğretmen adaylarıyla ilgili bu bulguyu destekleyecek bir çalışmaya literatürde doğrudan rastlanmamıştır. Ancak sonuç bazında bakıldığında, öğretmen adaylarının baba eğitim durumlarının düşük olduğu %41'inin ilkökul mezunu olduğu görülmektedir. Öz yeterlik

inancının baba eğitim durumundan etkilenmediği göstermiştir. Literatürde yapılan benzer bulgulara göre Alptekin'in (2019) yaptığı "Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin incelenmesi" isimli çalışmasında hem Türkçe hem de Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iletişim becerilerinde, baba eğitim durumu değişkeninde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Araştırmanın onuncu alt problemi "*Özel eğitim öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz-yeterlik inançları anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?*" Şeklinde ifade edilmişti. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimi öz yeterlik ölçeği puan ortalamaları ile anne eğitim durumu değişkeni göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Özel eğitim öğretmen adaylarıyla ilgili bu bulguyu destekleyecek bir çalışma literatürde doğrudan rastlanmamıştır. Ancak sonuç bazında bakıldığında öğretmen adaylarının anne eğitim durumlarının düşük olduğu %63'ünün ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Öz yeterlik inancının anne eğitim durumundan etkilenmediği göstermiştir. Literatürde yapılan benzer bulgulara göre Alptekin'in (2019) yaptığı "Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin incelenmesi" isimli çalışmasında hem Türkçe hem de Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iletişim becerilerinde anne eğitim durumu değişkeninde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının genel olarak öz-yeterlik inançlarının yüksek olduğunu göstermiştir. Özel eğitim öğretmenliği lisans programlarında dört yıl boyunca, yetersizlikten etkilenmiş olan bireylerin eğitimlerine yönelik eğitim alan öğretmen adaylarının, öz yeterlik ortalama puanlarının yüksek olması beklenen sonuçlar arasındadır.

Öğretmenlik mesleği, istendik davranış edindirme ve insanın yaşamı boyunca devam edeceği deneyimlerini şekillendirebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasında herhangi bir nedenden dolayı yetersizliğe sahip olan bireylerin, çeşitli becerilerini ortaya çıkarmaları ve bu becerileri kullanabilmeleri için öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Özel eğitim öğretmen adaylarının, özel gereksinimli bireylerle iletişimlerinin daha güçlü olması gerekmektedir. Sosyal bilgiler öğretimi, özel eğitim alanında az vurgulanan ve konuyla ilgili sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu alan olmakla birlikte; uygulama aşamasında genel eğitimde olduğu gibi özel eğitimde de sıklıkla yararlanılan derslerdendir. Sosyal bilgiler dersi, özel gereksinimli bireylerin sosyalleşmeleri ve özgüvenlerinin yükselmesi açısından çok

önemlidir. Özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inançları isimli çalışmada: cinsiyet, okuduğu üniversite, mezun oldukları lise türü, özel eğitim öğretmenliğini seçme sebebi, ailesinde veya yakın çevresinde özel eğitime gereksinim duyan bireyler olup olmaması, özel eğitim öğretmenliğini seçme sebebi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu değişkeninde anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Bu durumun örneklem grubumuzun mesleğine olan ilgisi ve mesleklerine verdikleri önemden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Yaş ve sınıf düzeyi değişkeninde ise anlamlı farklılık görülmüştür. Bu durum ise yaş değişkeninde yaşı büyük olan adayların kendilerine güvendikleri, sınıf değişkeninde ise dördüncü sınıfta hem staj hem de yeteri kadar öğretim dersi almalarından kaynaklı olabileceği ön görülmektedir. Yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

5.1. ÖNERİLER

- ✓ Bu araştırma özel eğitim öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inanlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Uygulama üniversiteden mezun olmuş saha da aktif çalışan öğretmenlere de uygulanabilir.
- ✓ Bu çalışma farklı branşta olup da özel eğitim alanında çalışan öğretmenlere de uygulanabilir.
- ✓ Engel türü ister fiziksel ister duygusal ister bilişsel olsun, özel gereksinimli öğrenciler müfredata, diğer öğrencilerden farklı olarak ve engel türlerine göre cevap verirler. Engel türlerine göre yaklaşımlar benimsenmeli ve engel türlerine göre materyal seçimi yapılmalıdır. Özel gereksinimli öğrencilerin müfredatın temel yönlerine erişiminden alıkonulmaması için öğretmenler, özel değişiklikler, adaptasyonlar, standart müfredatı ve müfredat malzemelerini özel gereksinimli bireylere uyarlayarak düzenlemeler yapmalıdır.
- ✓ Bu araştırma sonucunda özel eğitim öğretmen adayları, yeterli düzeyde sosyal bilgiler öğretimi eğitimi almadıklarını ifade etmişlerdir. Özel eğitim lisans öğretim programında yer alan fen ve sosyal bilgiler öğretimi dersi; fen öğretimi ve sosyal bilgiler eğitimi şeklinde ayrılmalı ve daha etkili hale getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- 2916 Özel Eğitime Muhtaçlar Kanunu, <https://www.kanunum.com/files/2916-1.pdf> sitesinden 10.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <https://bit.ly/3bvXUoa> sitesinden 10.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Afat, N., Çiçek, Ş. (2019). Özel eğitim öğretmenliği lisans programlarındaki öğrencilerin profili ve alana yönelik görüşleri. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 1(1), 97-127.
- Aile Bilgi ve Destek Eğitim Programı (e-ABDEP), <https://bit.ly/3i1TczF> sitesinden 15.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, <https://bit.ly/38U3dvy> sitesinden 10.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Akkoyunlu, B., Kurbanoglu, S. (2003). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı ve bilgisayar öz-yeterlik algıları üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24,1-10.
- Alaçayır, S.(2011). *Zihin Engelliler Öğretmeni Adaylarının Yeterlik Algıları İle Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alptekin, Z.(2019). *Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmen Adaylarının İletişim Becerilerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Anthony R. A Jr.(2006). Self-Efficacy beliefs: from educational theory to instructional practice university of connecticut <https://bit.ly/3shlxqo>, sitesinden 17.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Aral, N.(2017) Öğretimsel uyarlamalar <https://akademiksunum.com/> sitesinden 05.01.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Arpacı, A.(2011). *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Biyoloji Öğretimine Yönelik Öz-Yeterlik Algıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Arseven, A. (2016). Öz Yeterlilik: Bir kavram analizi, *Electronic Turkish Studies* 11(19), 63-80.
- Ateş, R. C. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Öz Yeterlik İnançlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Aydoğan, H. (2015). *Özel Eğitim (Zihin Engelliler) Öğretmen Adaylarının Fen Öğretimine İlişkin Öz yeterlilik İnançları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Adnan Menderes Üniversitesi/ Fen Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Azar, A.(2010). Ortaöğretim fen bilimleri ve matematik öğretmeni adaylarının öz yeterlilik inançları, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 235–252.

- Baloğlu, N., Karadağ, E.(2008). Öğretmen yetkinliğinin tarihi gelişimi ve ohio öğretmen yetkinlik ölçeği: Türk kültürüne uyarlama, dil geçerliği ve faktör yapısının incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 56, 571-606.
- Bandura, A. (1977) Self-Efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change-
psychological review. 84 (2), 191-215.
- <http://samples.jbpub.com/9781449689742/Chapter2.pdf> sitesinden 17.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Bandura, A. (1994). Self-Efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press. (Reprinted in H. Friedman [Ed.], *Encyclopedia of mental health*. San Diego: Academic Press, 1998). <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/BanEncy.html> sitesinden 18.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Bayrakdar, U., Vural Batık, M., Barut, Y.(2016). Özel eğitim öğretmen adaylarının öğretmen öz yeterlik düzeyleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(2), 133-149.
- Bilgili, A.S.(2006). Sosyal Bilgilerin Temelleri. İsmail Hakkı Demircioğlu (Ed.). *Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler* (6), Ankara: Hegem
- BM Avrupa Sosyal Şartı (1961; 1996) <https://www.ihd.org.tr/avrupa-sosyal-rti/> sitesinden 10.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme (1989), <https://uni.cf/2K3rwO6> sitesinden 10.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (2009), <https://bit.ly/3i1DyEt> sitesinden 10.12.2020 tarihinde erişilmiştir
- Borçkay, D.(2019). *Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihsel Gelişimi Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretimi*. H. Mertol, S. L. Zoroğlu, Ç. Akkanat (Ed.), *Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (101-110)*. Ankara: Nobel.
- Büyükalın, Filiz, S. Çelik Şahin, A., Tufan, S., Karaahmetoğlu, B.(2018) Özel eğitim öğretmenliği lisans programlarının birleştirilmesine ilişkin öğretim üyelerinin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education)* 33(3), 763-775
- Büyükduman, İlke, F. (2006). *İngilizce Öğretmen Adaylarının İngilizce ve Öğretmenlik Becerilerine İlişkin Öz-Yeterlik İnançları Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Can, B.(2015). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı İle İlgili Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yaşadıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri (KKTC Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakındoğu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kıbrıs.
- Cebeci Emre, Ş.(2017). *Ortaokul Öğretmenlerinin Öz Yeterlik Algıları İle Mesleğe Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Cebeci, Ü.(2018). *Öğretmenlerinin Beden Eğitimi Dersindeki Öz Yeterlik Algılarının Bazı Parametreler Açısından İncelenmesi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kırıkkale.

- Çakıroğlu, O.(2016). Özel Eğitim, Veysel Aksoy (Ed.), *Özel Eğitimde Temel Kavramlar (1-19)*, Ankara: Pegem.
- Çapraz, C.(2019). *Zihin Yetersizliği Bireylerde Fen Öğretimi*. H. Mertol, S. L. Zoroğlu, Ç. Akkanat (Ed.), *Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (14-26)*. Ankara: Nobel.
- Çavuş, E.İ.(2019). *Özel Eğitim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuryazarlığı Becerisinin Geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Çevik, D.B.(2011). Sınıf öğretmeni adaylarının müzik öğretimi öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 145-168.
- Çıkkılı, Y.(2019). *Zihin Yetersizliği Bireylerde Sosyal Bilgiler Öğretimi*. H. Mertol, S. L. Zoroğlu, Ç. Akkanat (Ed.), *Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (167-203)*. Ankara: Nobel.
- Çitil, M., Doğan, İ.(2019). Engelli çocuğu olan ailelerin yapısı ve toplumsal ilişkilerinin belirlenmesi, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 43, 61-108.
- Çoban, T. A., Sanalan, V.A. (2002). Fen bilgisi öğretimi dersinde özgün deney tasarım sürecinin öğretmen adayının öz yeterlilik algısına etkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1-10.
- Çubukçu, Z., Girmen, P.(bt). Öğretmen Adaylarının Sosyal Öz-Yeterlilik Algılarının Belirlenmesi, <https://bit.ly/38Ea8ZQ> sitesinden 11.04.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Demirkaya, H.(2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerini günlük yaşamla bağdaştırma durumları. *II. Uluslararası Sosyal Bilgiler Sempozyumu (USBES-II)*, 67.
- Denizoğlu, P. (2008). *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Fen Bilgisi Öğretimine Yönelik Öz Yeterlilik İnanç Düzeyleri, Öğrenme Stilleri ve Fen Bilgisi Öğretimine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Doğan, A.(2019). *Türkiye’de Özel Eğitim*. S. Keçeci Kurt ve M. KILINÇ (Ed). Türk Eğitim Tarihi (443). Ankara. Pegem.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 77-96.
- Dünya Bankası (2011). Engellilik Raporu <https://bit.ly/2LH2Qvu> sitesinden 15.04.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Ekin, İ.A.(2019). *Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Öz Yeterlilik Algılarının İncelenmesi*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Erden, M. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi
- Eren, B, Ergür, D. (2019). Özel eğitim öğretmeni adaylarının müzik öğretimine yönelik öz yeterlik inançlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (72). 2000-2018.

- Ergül, C., Baydık, B., Demir, S.(2013). Özel eğitim öğretmen adayları ve öğretmenlerinin zihin engelliler öğretmenliği lisans programı yeterliliklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 13(1),1-24.
- Eripek, S.(2005). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. S. Eripek (Ed.). Özel Eğitim (3-4). Eskişehir: AÖF Yayınları.
- Gezer Demirdağlı, Ş.(2017). *Özel Eğitimde Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Önemi*, M. Kartal Sönmez ve Ö. Toper Korkmaz,(Ed.) Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. (128-149). Ankara: Pegem.
- Gönültaş, H.(2017). *Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının ve Öğretmenlerinin Öz-Yeterlik Algıları İle Kaygı ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi /Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Görmez, E. (2016). Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik performans düzeyleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 144-158.
- Güçlü, O., Erkıran, M.(2004). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı Konmuş Çocukların Ebeveynlerinde Psikiyatrik Yüklülük. *Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 9. Psikiyatri Birimi*.
- Gülmez, T. (2015). *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının İnternet Öz yeterlik Düzeyleri İle Bilgi Okuryazarlık Öz yeterlikleri Arasındaki İlişki*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Günel, A.(2019). *Özel Yetenekli Bireylerde Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Hüseyin Mertol, S. Levent Zoroğlu, Çiğdem Akkanat (Ed.), Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (125-138), Ankara: Nobel.
- İlk, G.(2014). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), <https://bit.ly/2KcAXLo> sitesinden 10.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Kaçar, T.(2016). *İlköğretim Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi /Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187,138–145.
- Kaner, S.(2010) Özel gereksinimli olan ve olmayan öğrencilerin öğretmenlerinin öz yetkinlik inançları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 43(1), 193-217.
- Karabulut, A., Yandı, A., Kaya, A.(2019). Özel eğitim bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarının belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 555-574.
- Karahan, Ş, Uyanık Balat, G. (2011). Özel eğitim okullarında çalışan eğitimcilerin öz-yeterlik algılarının ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (29), 1-14

- Karahan, Ş. (2008). *Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Öz-Yeterlik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karahan, Ş.(2008). *Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Özyeterlik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (1999) *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karasu, T. ve Mutlu, Y.(2014) Öğretmenlerin perspektifinden özel eğitimde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri: muş il örneği, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1),47-66.
- Kargın, T.(2003). Cumhuriyetin 80. yılında özel eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 160.
- Kargın, T.(2007). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 8 (1), 1-13.
- Kaymakamoğlu, S. E. (2017). Self-efficacy beliefs of special education student teachers: implications for teacher training programmes. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 3(2), 209-221.
- Kılıçoğlu, G.(2015). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Mustafa Safran,(Ed.) *Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi*, (4). Ankara: Pegem.
- Kılınç, E., Uygun, M.(2015). Sınıf öğretmeni adaylarının hayat bilgisi öğretimine yönelik öz yeterlik algıları ile bilişötesi farkındalıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(29), 1-15.
- Kırcaali-İftar, G.(1998). *Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim*, S. Eriperk (Ed.), Özel Eğitim (3). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kıyak, Ü., E. Hazır, O. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretiminin Uyarlanması II: Öğretim Planı Hazırlama ve Öğretimi Bireyselleştirme*. M. Kartal Sönmez ve Ö. Toper Korkmaz (Ed.), Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (200-222). Ankara: Pegem
- Koçak, V.(2018) *Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Okulu) Kademe III'de Görev Yapan Özel Eğitim ve Alan Dışı Mezunu Öğretmenlerin Mesleki Yeterliklerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Konya.
- Kot, M., Sönmez, S., Yıkmış, A., Çiftçi Tekinarslan, İ. (2015). İlkokul 4. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencisine yönelik uygulamaları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (USBES Özel Sayısı I), 231-246.
- Kotaman, H. (2008). Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 111-133.
- Kurnaz, A. (2018). *Özel Eğitimde Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Önemi*, H. Avcıoğlu (Ed.), Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (133-154). Ankara, Eğiten Kitap.
- Kuzu, A.(2013). *Araştırmaların Planlanması*. A. A. Kurt (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemleri (26). Okul Öncesi Lisans Programı. Eskişehir: AÖF

- Kürücü, N.(2019). *Müzik Öğretmeni Adaylarının Müzik Öğretimi Öz Yeterlilik Algılarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Maddux, J.E.(2012). Self-Efficacy: The power of believing you can <https://bit.ly/2MZ4IjO> sitesinden 20.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB (2012). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Sitesinden <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/> 10.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (1739) Milli Eğitim Temel Kanunu, <https://bit.ly/2XxLROX> sitesinden 30.05.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, <https://bit.ly/3oELoX4> sitesinden 01.06.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2008). Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı, <https://bit.ly/35BzJAR> sitesinden 05.05.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2011). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Özel Eğitimde Temel İlkeler, <https://bit.ly/2LSRuEN> sitesinden 18.04.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2013) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, “Birlikte Başarıyoruz” Bütünleştirme Kapsamında Eğitim Uygulamaları Öğretmen Kılavuz Kitabı, <https://bit.ly/39oRaWq> sitesinden 18.05.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2014). Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Eğitim Programı (Görme Engelliler İçin), <https://bit.ly/3sgEgIL> sitesinden 05.05.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2015). Çocuk Gelişimi, Zihinsel Engelliler, Ankara, <https://bit.ly/3oKn7yF> sitesinden 05.07.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2017). Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri, <https://bit.ly/39u4dWi> sitesinden 05.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, <https://bit.ly/39FM5Jx> sitesinden 14.07.2020 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, <https://bit.ly/2LMstuB> sitesinden 21.03.2020 tarihinde erişilmiştir
- MEB. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, <https://bit.ly/3nCtRxn> sitesinden 26.07.2020 tarihinde erişilmiştir
- Melekoğlu, C.A.(2016). *Özel Eğitimde Ekip Çalışması ve Özel Eğitim Ortamları*, V. Aksoy (Ed.), Özel Eğitim (174-178), Ankara: Pegem.
- Mertol, H., Kaya, N.(2019). *Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Bireylerde Sosyal Bilgiler Öğretimi*. H. Mertol, S. L. Zoroğlu, Ç. Akkanat (Ed.), Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (113-122). Ankara: Nobel.
- Mete, P., Çapraz, C., Yıldırım, Y.(2017). Zihinsel yetersizliğe sahip öğrenciler için fen eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 289-304.
- Orhan, S., Genç, K.G. (2015). Engellilere yönelik ülkemizdeki özel eğitim hizmet uygulamaları ve örnek ülke karşılaştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2), 115-146.

- Öksüz, Y., Coşkun, K.(2012). Öğretmenlik uygulaması I-II derslerinin zihin engelliler öğretmen adaylarının öz-yeterlilik algılamaları üzerindeki etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(2), 131-155.
- Öncü, H. (2012). Akademik özyeterlilik ölçeğinin türkçe'ye uyarlanması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 13(1),183-206
- Özel, P.(2019). *Otizm Spektrum Bozukluğu (Pervasive Developmental Disorder) Olan Öğrencilerde Uygulamalı Davranış Analizine Dayalı Sosyal Bilgiler*. H. Mertol, S. L. Zoroğlu, Ç. Akkanat (Ed.), *Öğretimi Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (139-147). Ankara: Nobel.
- Özerkan, E.(2007). *Öğretmenlerin Öz-Yeterlilik Algıları İle Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Benlik Kavramları Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Öztürk, B., Ertem, İ.S (2017). Sınıf öğretmenlerinin ilk okuma ve yazma öğretimine yönelik öz yeterlilik inançlarının değerlendirilmesi, *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 1-26.
- Öztürk, M.(2019). *Özel Eğitim Öğretmenlerinin Fen Bilgisi Öğretimi Öz Yeterlilik İnanç Düzeyleri ve Fen Bilgisi Öğretimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Pajares (2002). *Overview of social cognitive theory and of selfefficacy*. Retrieved month day, year, from <http://people.wku.edu/richard.miller/banduratheory.pdf> sitesinden 19.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Piştav Akmeşe, P., Kayhan, N.(2017) Özel eğitim öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterlilik düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 18(1),1-26.
- Pruski, A.L. Riggs, A.R. ve Cornell, J.E.(2013) Construct Validation of the Self-Efficacy Teaching and Knowledge Instrument for Science Teachers- Revised (SETAKIST-R): Lessons Learned. *Journal of Science Teacher Education*. <https://bit.ly/2XNK8VB> sitesinden 19.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Saban, F. (2010). *Zihinsel Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Olmayan Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Durumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Saracaloğlu, A.S., Yenice, N.,Özden, B.(2013) fen bilgisi, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen öz-yeterlilik algılarının ve akademik kontrol odaklarının incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 227-250.
- Sarılarhamamı, H.(2020). *Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitiminde Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri ve Önemi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Sart, Z. H., Barış, S., Sarıışık, Y. Düşkün, Y. (2016). *Engeli Olan Çocukların Türkiye'de Eğitime Erişimi: Durum Analizi ve Öneriler* (7). Hande Sart (Ed.), Eğitim Formu Girişimi. <https://bit.ly/3svUUhz> sitesinden 17.09.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Sazak Pınar, E., Merdan, F. (2016). Grafik düzenleyicilerin otizmlili öğrencilere fen bilgisi kavramlarının öğretimindeki etkililiği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi-KEFAD*, 17(1), 111-131.

- Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. G. Can (Ed.) Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri (19), Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Şahin, C.(2019). *Görme Engelli Bireylerde Sosyal Bilgiler Öğretimi*. H. Mertol, S. L. Zoroğlu, Ç. Akkanat (Ed.), Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (150-165). Ankara: Nobel.
- Şanlı, B.(2019). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitime ve Sosyal Bilgiler Dersine Entegrasyonları Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Şenol, F.B., Yaşar, M.B. (2020) Okul öncesi öğretmen adaylarının kaynaştırma uygulamalarına yönelik yeterliklerinin incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 3(6), 1-12.
- Tabancalı, E., Çelik, K. (2013). Öğretmen adaylarının akademik öz-yeterlikleri ile öğretmen öz-yeterlilikleri arasındaki ilişki. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1167-1184.
- Tahsin, F.(2010). *Eğitilebilir Zihin Engelli Öğrencilere Yönelik Hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Taktat Ateş, A. (2019). *Özel Eğitim Öğretmenlerinin Fen Bilimlerine Yönelik Özyeterlik İnançları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Kırşehir.
- Taş, Y.(2019) *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Gerektiren Çocukların Eğitimi İle İlgili Yeterliklerinin Belirlenmesi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Topçu, E., Katılmış A. (2013). Yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi alan ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik düşünceleri. *Sakarya University Journal of Education*, 3(3) 48- 81.
- Tuluk, G.(2015). Öğretmen adaylarının öğretmen öz-yeterlilikleri üzerine bir inceleme. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-15
- Turhan, C. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Özel Öğretim Yöntemleri*. M. Kartal Sönmez ve Ö. Toper Korkmaz (Ed.), Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (180-199). Ankara: Pegem
- Türk, Ö. (2008). *İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlilikleri ve Mesleki Doyumlarının İncelenmesi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1961), <https://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm> 10.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Uçuş, Ş.(2016). Sınıf öğretmeni adaylarının ve okul öncesi öğretmeni adaylarının özel eğitime ilişkin metaforik algılarının incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6(2),360-388.
- Uslu, Y., Çoruhlu, E.(2012). Kaynaştırma eğitiminde öğretimsel uyarlamalar https://golbasiram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/ 01.01.2021 tarihinde erişilmiştir.

- Uzun, A.(2006). *Üstün veya Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi /Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ünal, F. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretiminin Uyarlanması I: Ünite Analizleri ve Amaçların Belirlenmesi*. M. Kartal Sönmez ve Ö. Toper Korkmaz (Ed.) *Özel Eğitimde Fen ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (156-176). Ankara: Pegem.
- Yaylacı, Z, Aksoy, B. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilikleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6,19-40.
- Yenilmez, K.(2016). Öğretmen adaylarının akademik öz-yeterlikleri ve matematik öğretime yönelik öz-yeterliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 324-322.
- Yeşilbursa, C.C., Uslu, S.(2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının müze eğitime yönelik öz-yeterlik inançları, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 410-428.
- Yıldırım, S.(2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitime İlişkin Yeterlilikleri: Samsun İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi /Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Samsun.
- Yılmaz Yenioğlu, B., Yenioğlu, S.(2020). Özel eğitim öğretmen adaylarının matematik öğretime yönelik öz yeterlik inançlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(69),174-1082.
- Yılmaz, M., Köseoğlu, P., Gerçek, C., Soran, H.,(2004).Yabancı dilde hazırlanan bir öğretmen öz-yeterlik ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 260-267.
- YÖK (2018) Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programı Müfredatı. <https://bit.ly/2KqSIGU> sitesinden 25.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Tümeğ, S., Pınar Sazak, E.(2016). Zihin yetersizliği olan öğrencilere madeni paraların öğretiminde zihin yetersizliği olan bir akran tarafından sunulan eş zamanlı ipucu öğretiminin etkililiği, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Özel Eğitim Dergisi*.17(3), 296.

EKLER

Ek-1: Kişisel Bilgi Formu

ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖZ-YETERLİK İNANÇLARI

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma Doç. Dr. Zafer KUŞ danışmanlığında, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Öğrencisi Aykut İRİDAĞ tarafından yürütülmektedir. **Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançlarını** ölçmek amacıyla geliştirilen çalışmada, kişisel bilgi formu ve bir adet ölçek yer almaktadır. Sizden istenilen bu ölçekteki maddeleri dikkatli ve içten olarak yanıtlamanızdır. Tüm yanıtlarınız gizli tutulacak ve çalışmada sizin kimliğinizi belirten herhangi bir bilgi kesinlikle yer almayacaktır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi açısından, soruları eksiksiz ve içtenlikle yanıtlamanız önemlidir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Aykut İRİDAĞ
Kırşehir Ahi Evran
Üniversitesi Sosyal Bilgiler
Eğitimi

1. BÖLÜM

Aşağıdaki bilgileri lütfen doldurunuz.

a) Cinsiyet: Kadın () Erkek ()

b) Yaşınız.....

c) Okuduğunuz üniversite:

d) Mezun olduğunuz lise türü

() Genel Lise

() Anadolu Lisesi

() Fen Lisesi

() Meslek Lisesi

() Yabancı Dil Ağırlıklı Lise () Anadolu Öğretmen Lisesi

() Diğer (Belirtiniz).....

e) Özel eğitim öğretmenliğini seçmenizdeki sebep nedir?

() Çevre(rehber öğretmenim, arkadaşlarım, ailemin teşviki, beklentilerim...vb.)

() Meslek beklentilerim (iş garantisi, çalışma koşulları...vb.)

() Ailemin sosyo-ekonomik özellikleri

() Üniversiteye giriş puanım

() Kişilik özelliklerim

() Model aldığım öğretmenlerim

() Öğrenim gördüğüm kitaplar, izlediğim filimler...vb.

() Diğer (belirtiniz).....

f) Ailenizde ya da yakın çevrenizde özel eğitime gereksinim duyan birey var mı?

Evet ()

Hayır ()

g) Baba eğitim durumu nedir?

İlkokul()

Ortaokul ()

Lise ()

Üniversite ()

Yüksek Lisans ()

Diğer(belirtiniz).....

h) Anne eğitim durumu nedir?

İlkokul()

Ortaokul ()

Lise ()

Üniversite ()

Yüksek Lisans ()

Diğer(belirtiniz).....

Ek 2: Sosyal Bilgiler Öğretimi Öz Yeterlik Ölçeği

2. BÖLÜM

MADDELER	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1. Özel gereksinimi olan öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda sosyal bilgiler dersine yönelik etkinlikler hazırlayabilirim.					
2. Sosyal bilgiler öğretim programının içeriğine hakim değilim					
3. Sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin ilerlemelerini değerlendirebilirim.					
4. Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler sınavlarında uyarlamalar yapabilirim.					
5. Sosyal bilgiler öğretimi sırasında öğrencilerle etkileşimde bulunarak dikkat çekme, güdüleme ve pekiştirme aşamalarını takip edebilirim.					
6. Öğrencilere anlatılacak konuyla ilgili sahip oldukları ön bilgi, beceri ve hazırbulunuşluklarını öğretim sürecine dahil edebilirim.					
7. Sosyal bilimlere özel ilgi ve yeteneği olan üstün yetenekli öğrencilerin bireysel özelliklerine uygun alanlara yönlendirme yapabilirim.					
8. Özel gereksinimi olan öğrencilerin, sosyal bilgiler öğrenmeye ilişkin olumlu tutum geliştirmelerini sağlayabilirim.					
9. Sosyal bilgiler dersine yönelik Bireyselleştirilmiş öğretim planı (BÖP) hazırlarken ünite analizi yapabilirim.					
10. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken soyut bilgi ya da kavramları öğrenmelerini desteklemek amacıyla içerik analizi yaparak içeriği basitleştirebilir ve farklılaştırabilirim.					
11. Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler ödevlerinde uyarlamalar yapabilirim.					
12. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretimsel amaçlar yazabilirim.					
13. Sosyal bilgiler öğretimi içeriğini somuttan soyuta, kolaydan zora doğru sunmada zorlanmam.					
14. Derste özel eğitim öğretim yöntemlerini kullanarak öğretim yapabilirim (doğrudan öğretim, yanlışsız öğretim, şematik düzenleyicilerle öğretim gibi).					
15. Lisans öğrenimim boyunca yeterli düzeyde sosyal bilgiler öğretimi dersi aldım.					
16. Sınıf dışı gezi, hayvanat bahçesi, müzeler, pazarlar yerleri,tarihi alanlar gibi yerlerde öğretim yapabilmek için gerekli gözlem formlarını, çizelgeleri, düzenleyicileri hazırlayabilirim.					
17. Öğrenci sosyal bilgileri öğrenemiyorsa bu öğrenciden kaynaklıdır.					
18. Öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun sosyal bilgiler materyalleri tasarlayabilirim.					
19. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken uzun dönem amaç ve kısa dönem amaç yazabilirim					
20. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretimin sunumunda uyarlamalar yapabilirim.					

	Kesinlikle katlıyorum	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
21. Sosyal bilgiler özel eğitim müfredatı hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
22. Sosyal bilgiler çok geniş bir alan, öğrencilerin bunları öğrenmesini beklemiyorum.					
23. Öğrenci gereksinimlerini dikkate alarak öğretimi bireyselleştirebilirim.					
24. Sosyal bilgiler öğretiminde zamanı etkin bir şekilde kullanabilirim.					
25. Kaynaştırma uygulaması devam eden öğrenciler için diğer (branş) öğretmenlerine sosyal bilgiler konularında destek hizmet sunabilirim.					
26. Öğrencilerin sosyal bilgilerdeki başarısından öğrencinin kendisi sorumludur.					
27. Sosyal bilgiler öğretimi içerisindeki becerileri asgari düzeyde öğrencilere kazandırabilirim.					
28. Sosyal bilgiler konularını öğretmede yardımcı bilgi teknolojileri(bilgisayar, akıllı tahta, CD, gibi) kullanarak öğretimi destekleyebilirim.					
29. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken öğretilecek hedef davranış için ölçüt bağımlı ölçü aracı(ÖBÖA) hazırlayabilirim.					
30. Bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) ve Bireyselleştirilmiş geçiş planlarında (BGP) öğrencinin sosyal bilgiler dersindeki gereksinimlerine yönelik düzenlemeler yapabilirim.					
31. Hedef davranışlar doğrultusunda yapılacak etkinliklerde okul ve günlük yaşam arasında bağlantı kurulmasına özen gösteririm.					
32. Öğrenci gereksinimine uygun bir öğrenme ortamı oluşturabilirim.					
33. Sosyal bilgiler dersine yönelik Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı (BÖP) hazırlarken performans değerlendirmesi yapabilirim.					
34. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken soyut bilgi ya da kavramları öğrenmelerini desteklemek amacıyla kavram analizi yaparak içeriği basitleştirebilir ve farklılaştırabilirim.					
35. Sosyal bilgiler öğretim programındaki öğrenme alanları hakkında yeterince bilgi sahibi değilim.					
36. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik amaçlarına uygun ölçme aracı hazırlayabilirim.					
37. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerleri asgari düzeyde öğrencilere kazandırabilirim.					
38. Aynı eğitim ortamında eğitim gören öğrencilere sosyal bilgiler konularını öğretebilirim.					
39. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere kazandırılması gereken hedef davranışları eğitsel oyunlar içerisinde yapabilirim.					
40. Sosyal bilgiler dersine yönelik BÖP hazırlarken performans düzeyi yazabilirim					

Ek:3: İzinler

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Atatürk Eğitim Fakültesi Dekanlığı
Özel Eğitim Bölümü

Sıfır Atık Proje Ortağı

Sayı : 45633255-044-E.2000102972
Konu : Aykut İRİDAĞ' ın anket izni

05.03.2020

ATATÜRK EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : 03.03.2020 tarihli ve 65796619-044-E.2000094951 sayılı belge.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi ve tez aşamasında olan Aykut İRİDAĞ, "Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları" konulu anket çalışmasını Bölümümüzde yapabilmeleri gönüllülük esasına dayanarak, isteyen öğrencilerin katılması koşulu ile yapması uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Dilek ERBAŞ
Bölüm Başkanı

Marmara Üniversitesi Göztepe Yerleşkesi Atatürk Eğitim Fakültesi 34722 Kadıköy / İSTANBUL

Evrana E-İmza Kanunu'na uygun olarak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://ebys.marmara.edu.tr/OR/D32713C5B7154857

Ayrıntılı bilgi için: Gys AYÇÜNÖLDÜ

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesi gereğince Dilek ERBAŞ tarafından güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://ebys.marmara.edu.tr/OR/D32713C5B7154857

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik
Yazı ve Arşiv Hizmetleri Şube Müdürlüğü

Sayı : 40220967-044/
Konu : Anket İzni (Aykut İRİDAĞ)

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 25.02.2020 tarihli ve 67873788-730.08.03/00000227826 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 171153005 numaralı öğrencisi Aykut İRİDAĞ'ın "Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları" konulu yüksek lisans tezine kaynak teşkil etmesi için Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde öğrenim gören 4. sınıf öğrencilerine anket uygulaması talebi değerlendirilmiş olup, anketi kendisi yapması koşuluyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Samettin GÜNDÜZ
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.ahievran.edu.tr> adresinden 874e8ff0-9ba5-4c74-a0e8-208fb43a5127 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Üniversitemizin Elektronik İmza ve Arşiv Sistemi'ne kaydedilmiştir.

Adres: İzzet Baysal Kampüsü 14030 Gökçöy / Bolu
Telefon: (0 374) 254 10 00 Faks: (0 374) 253 45 06
e-Posta: genelsekreterlik@ibu.edu.tr Web: (0 374) 253 45 06

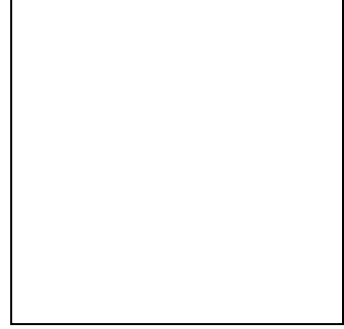
Bilgi için: Hülya DEMİR
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni
Tel No: 8852

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı :Aykut İRİDAĞ

Yabancı Dili :İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans: Bursa Uludağ Üniversitesi / Özel Eğitim Öğretmenliği

Lisans: Anadolu Üniversitesi / Türk Dili ve Edebiyatı

Lisans: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi / Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Mesleki Deneyim

Aksaray/Merkez Çekiçler Ortaokulu Özel Eğitim Öğretmeni 2020- (Halen)

Yayınlar:

Kuş, Z., Arık, B., Altunok, B., İridağ, A. (2018). 100 Yılda Ne Değişti? Yeni Malumat-ı Medeniye ve Günümüz Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitabının Karşılaştırılması. *Turkish History Education Journal*, 7(2), 344-371.

İridağ, A.(2020). Gençlerin Dijital Vatandaşlık Algısı 5. *Marmara Sosyal Bilimler Kongresi (IMASCON)* (Sözlü/Bildiri).